

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่องทัศนคติและการรับรู้ของประชาชนต่อกฎหมายเกี่ยวกับการปล่อยโคมลอยครั้ง
นี้ได้ทำการศึกษาแนวความคิด ทฤษฎี และผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับทัศนคติ
2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการรับรู้
3. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับประเพณีและการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย
4. ประวัติความเป็นมาของการปล่อยโคมลอย
5. ลักษณะโคมลอยและการปล่อยโคมลอย
6. สภาพปัญหาที่เกิดจากการปล่อยโคมลอย
7. กฎหมายไทยที่เกี่ยวข้องกับการปล่อยโคมลอย
8. กฎหมายต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการปล่อยโคมลอย
9. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
10. กรอบแนวคิดในการวิจัย

1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับทัศนคติ

ความหมายของทัศนคติ

ทัศนคติเป็นสิ่งที่มืออยู่ภายใน กล่าวคือ เป็นเรื่องของระเบียบความนึกคิดที่เกิดขึ้นภายใน
ของแต่ละคนจากการศึกษาแนวคิดของนักวิชาการ ผู้รู้และผู้ที่เกี่ยวข้องได้ให้ความหมาย หรือคำนิยาม
ไว้น่าสนใจ ดังนี้

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ (2552) ได้ให้ความหมายว่า ทัศนคติ หมายถึง การประเมิน
ความพึงพอใจหรือไม่พึงพอใจของบุคคล ความรู้สึกด้านอารมณ์และแนวโน้มการปฏิบัติที่มีผลต่อ
ความคิดหรือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือหมายถึงความรู้สึกนึกคิดของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (Kotler, 1997)
ซึ่งความรู้สึกดังกล่าวอาจจะเกี่ยวกับบุคคล สิ่งของ สภาพการณ์ เหตุการณ์ เป็นต้น เมื่อเกิดความรู้สึก
บุคคลนั้นจะมีการเตรียมพร้อมเพื่อมีปฏิกิริยาตอบโต้ไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่งตามความรู้สึกของ
ตนเอง (ชาติชาย พิทักษ์ธนาคม, 2544) หรือ หมายถึง แนวโน้มของการเรียนรู้ที่จะตอบสนองต่อสิ่งใด
สิ่งหนึ่ง หรือความคิดที่มีลักษณะแสดงความพอใจหรือไม่พอใจ (Etzel and others, 2007) ดังนั้น
ทัศนคติเป็นสิ่งที่มืออิทธิพลต่อความเชื่อ ความเชื่อก็มีอิทธิพลต่อทัศนคติ

โอคูลิช แคร็น (2550) ได้ให้นิยามความหมายของทัศนคติไว้ว่า เป็นท่าทีของร่างกายที่
แสดงออกซึ่งอารมณ์ การกระทำ ฯลฯ เป็นกิริยาอาการที่แสดงออกถึงความรู้สึกนึกคิดของแต่ละคน
รวมไปถึงอุปนิสัย หรือความคิดเห็น

ชาติชาย พิทักษ์ธนาคม (2544) ได้ให้ความหมายของทัศนคติว่า ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อ
สิ่งใดสิ่งหนึ่ง ความรู้สึกดังกล่าวอาจจะเกี่ยวกับบุคคล สิ่งของ สภาพการณ์ เหตุการณ์ เป็นต้น เมื่อเกิด

ความรู้สึกบุคคลนั้นจะมีการเตรียมพร้อมเพื่อมีปฏิกริยาตอบโต้ไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่งตามความรู้สึกของตนเอง

Kotler (1997) ได้ให้คำจำกัดความหมายของทัศนคติว่า การประเมินความพึงพอใจหรือไม่พึงพอใจของบุคคลความรู้สึกด้านอารมณ์ และแนวโน้มการปฏิบัติที่มีผลต่อความคิดหรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือหมายถึง ความรู้สึกนึกคิดของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

Stanton and Futrell (1987) ได้ให้คำจำกัดความหมายของทัศนคติว่า เป็นสิ่งที่มีอิทธิพลต่อความเชื่อ ในขณะที่เดียวกันความเชื่อก็มีอิทธิพลต่อทัศนคติ การเกิดทัศนคตินั้นเกิดจากข้อมูลที่แต่ละคนได้รับ กล่าวคือเกิดจากประสบการณ์ที่เรียนรู้ในอดีต หรือความนึกคิดของบุคคล และเกิดจากความสัมพันธ์ที่มีต่อกลุ่มอ้างอิง เช่น พ่อ แม่ เพื่อน บุคคลชั้นนำในสังคม เป็นต้น

ยงยศ ชื่อสัตย์คมสัน (2544) ได้ให้คำจำกัดความทัศนคติไว้ว่า ทัศนคติซึ่งมีอยู่เฉพาะบุคคลนั้นขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อม อาจแสดงออกในด้านพฤติกรรมซึ่งเป็นไปในสองลักษณะ คือ ลักษณะชอบหรือพึงพอใจ ซึ่งทำให้บุคคลอื่นเกิดความพอใจรักใคร่อยากใกล้ชิดสิ่งนั้น หรืออีกลักษณะหนึ่งคือไม่ชอบแสดงออกในรูปของความไม่พอใจ

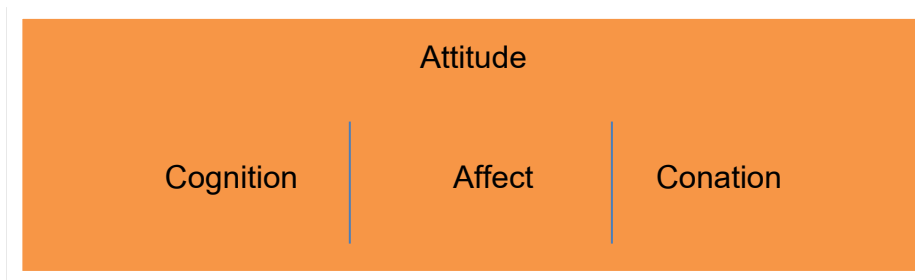
NovaBizz, ม.ป.ป. ยังได้ปรากฏความหมายของนักการศึกษาต่อทัศนคติไว้ Howard H. Kendler (1963) ได้กล่าวว่า ทัศนคติ หมายถึง สภาวะความพร้อม ของบุคคล ที่จะ แสดงพฤติกรรมออกมา ในทางสนับสนุน หรือ ต่อต้านบุคคล สถาบัน สถานการณ์ หรือ แนวความคิด นอกจากนี้

Carter V. Good (1959) ให้คำจำกัดไว้ว่า ทัศนคติ คือ ความพร้อม ที่จะแสดงออกในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง ที่เป็นการสนับสนุนหรือต่อต้านสถานการณ์บางอย่าง บุคคล หรือสิ่งใด ๆ

นิภาวัลย์ สวัสดิ์พาณิชย์ (2545) กล่าวว่าทัศนคติ หมายถึงความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบที่บุคคลมีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือบุคคลหนึ่งบุคคลใด

จากคำจำกัดความต่างๆ เหล่านี้ จะเห็นได้ว่ามีประเด็นร่วมที่สำคัญดังนี้คือ ความรู้สึกภายในและความพร้อม หรือแนวโน้มที่จะมีพฤติกรรมในทางใดทางหนึ่ง ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ทัศนคติเป็นความสัมพันธ์ที่คาบเกี่ยวกันระหว่างความรู้สึก และความเชื่อ หรือการรู้ของบุคคล กับแนวโน้มที่จะมีพฤติกรรมได้ตอบในทางใดทางหนึ่งต่อเป้าหมายของทัศนคตินั้น

องค์ประกอบของทัศนคติ

ภาพที่ 2.1 แสดงองค์ประกอบของทัศนคติที่มี 3 องค์ประกอบ (ที่มา : นิภาวัลย์ สวัสดิ์พาณิชย์, 2545)

1) องค์ประกอบด้านความรู้ (The Cognitive Component) คือ ส่วนที่เป็นความเชื่อของบุคคล ที่เกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ทั่วไปทั้งที่ชอบและไม่ชอบ หากบุคคลมีความรู้ หรือคิดว่าสิ่งใดดี มักจะมีทัศนคติที่ดีต่อสิ่งนั้น แต่หากมีความรู้มาก่อนว่าสิ่งใดไม่ดี ก็จะมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อสิ่งนั้น

2) องค์ประกอบด้านความรู้สึก (The Affective Component) คือ ส่วนที่เกี่ยวข้องกับอารมณ์ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งต่าง ๆ ซึ่งมีผลแตกต่างกันไปตามบุคลิกภาพของคนนั้น เป็นลักษณะที่เป็นค่านิยมของแต่ละบุคคล

3) องค์ประกอบด้านพฤติกรรม (The Behavioral Component) คือ การแสดงออกของบุคคลต่อสิ่งหนึ่ง หรือบุคคลหนึ่ง ซึ่งเป็นผลมาจากองค์ประกอบด้านความรู้ ความคิด และความรู้สึก นอกจากนี้ทัศนคดียังถือได้ว่ามีอิทธิพลต่อพฤติกรรมและการแสดงออกของบุคคลจนกระทั่งส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนทัศนคติ ดังแนวความคิดของสุภาพ รัตน์น้อยและสุดาวดี จตุรงค์วานิช (2551) ที่อธิบายถึงองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนทัศนคติ มีองค์ประกอบสำคัญ 2 ส่วน ได้แก่

ส่วนแรกคือ ผู้ชักจูง มีคุณสมบัติดังนี้

- ความน่าเชื่อถือ หมายถึง ชำนาญในงานที่รับผิดชอบและมีลักษณะน่าไว้วางใจ น่าเชื่อถือ
- ความน่าดึงดูดใจ มีคล้ายคลึงกับผู้ถูกชักจูง อาจเป็นลักษณะนิสัย หรือตกอยู่ในสถานการณ์เดียวกัน และมีความชอบพอซึ่งกันและกัน
- มีอำนาจ โดยแสดงความรู้สึกออกมาเมื่อผู้ถูกชักจูงไม่ปฏิบัติตาม โดยตำแหน่งที่สามารถใช้อำนาจได้ มีอำนาจในการให้รางวัล หากมีการปฏิบัติตาม และสามารถลงโทษได้หากผู้ถูกชักจูงไม่ปฏิบัติตาม

ส่วนที่สองคือ ผู้ถูกชักจูง มีคุณสมบัติดังนี้

- บุคลิกภาพของผู้ถูกชักจูง มีผลต่อการชักจูงให้เชื่อตาม เช่น บุคลิกภาพวิตกกังวล บุคลิกภาพเชื่ออำนาจในตนเอง หรือเชื่ออำนาจนอกตนเอง
- สถานการณ์ในขณะที่ชักจูง มีผลให้การถูกชักจูงเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพสูงเช่น สถานการณ์ตึงเครียด สถานการณ์ที่เร้าให้บุคคลขาดความเชื่อมั่นในตนเองผู้ชักจูงต้องพิจารณาลักษณะของผู้ถูกชักจูงและวางแผนการชักจูงให้รัดกุมเพื่อประสิทธิภาพในการชักจูง

จะเห็นได้ว่า การที่บุคคลมี ทัศนคติ ต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดต่างกัน ก็เนื่องมาจากบุคคลมีความเข้าใจ มีความรู้สึกหรือมีแนวความคิดแตกต่างกันนั่นเอง

ณัฐพันธ์ เชนนันท์ (2551) ให้ความหมายเกี่ยวกับทัศนคติ (Attitudes) หมายถึงความโน้มเอียงในทางบวกหรือลบที่บุคคลจะตอบสนองต่อเป้าหมายบุคคลหรือเหตุการณ์ ทัศนคติจะสะท้อน ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้องและอยู่รอบตัวเขา เช่น ตนเอง ครอบครัวงาน เพื่อนร่วมงาน และสังคม เป็นต้น โดยที่บุคคลอาจจะแสดงออกด้วยความตั้งใจ หรือไม่เคยชิน ทัศนคติ

จึงมีลักษณะเป็นระดับความรู้สึกทางจิตวิทยาที่เรามีต่อสิ่งต่าง ๆ และจะเห็นได้จากปฏิกิริยาโต้ตอบว่าชอบหรือไม่ชอบ ซึ่งเป็นระดับทางจิตวิทยาของแต่ละบุคคลที่มีต่อสิ่งต่างๆ ซึ่งสามารถจำแนกออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่

1) ระดับความชอบ (Affection) เป็นทัศนคติของบุคคลที่มีต่อสภาพแวดล้อมและบุคคลอื่นซึ่งก่อให้เกิดความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบ โดยมีได้คำนึงถึงเหตุผลเป็นหลักไม่สามารถบอกเหตุผลได้ซึ่งอาจเกิดจากอคติบางประการก็ได้

2) ระดับที่มีการพิจารณา (Cognition) เป็นทัศนคติที่เกิดขึ้นจากการประมวลข้อมูลและเหตุผลประกอบการใช้ภูมิปัญญาและวิจารณ์ญาณของบุคคล ซึ่งบุคคลจะสามารถอธิบายสาเหตุของการแสดงทัศนคติของเขาได้และสามารถให้เหตุผลได้ว่าทำไมจึงมีความรู้สึกเช่นนั้น

3) ระดับปฏิบัติ (Action) เป็นทัศนคติที่แสดงออกโดยการกระทำของบุคคล ซึ่งเป็นผลมาจากปัจจัยแวดล้อม โดยมีผลทำให้เขาทำการตอบสนองอย่างเป็นรูปธรรม

ทัศนคติของบุคคลจะมีบทบาทสำคัญ และเป็นเครื่องกำหนดพฤติกรรมของสมาชิกในองค์การ เช่น การมีส่วนร่วมกับองค์การ (Organizations Commitment) การขาดงาน (Absenteeism) การหมุนเวียนงาน (Turnover) ตลอดจนปริมาณและคุณภาพของงาน เป็นต้น ซึ่งเราสามารถสังเกตจากการแสดงออกง่าย ๆ เช่น พนักงานชอบบอกว่าเขาชอบงานของเขา หรือต้องใช้ความชำนาญในการสังเกต ทัศนคติจะมีความคล้ายคลึงกับค่านิยม ซึ่งบุคคลจะสามารถรับการถ่ายทอดและเรียนรู้จากสิ่งแวดล้อมในสังคมแต่ทัศนคติจะมีรากฐานและมีความมั่นคงน้อยกว่าทำให้สามารถเปลี่ยนแปลงง่ายกว่าค่านิยม โดยเฉพาะเมื่อมีข้อมูลใหม่หรือระยะเวลาเปลี่ยนแปลงไป ความจริง ทัศนคติมีพื้นฐานมาจากความเชื่อและค่านิยมของบุคคลจะก่อให้เกิดทัศนคติซึ่งจะมีอิทธิพลต่อการแสดงออกของบุคคลถึงแม้ค่านิยมจะมีความมั่นคงและเปลี่ยนแปลงยากแต่ความเชื่อของบุคคลอาจเปลี่ยนแปลงตามข้อมูลที่เขาได้รับ ซึ่งจะมีผลต่อทัศนคติและการแสดงออกของเขา

2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการรับรู้

ความหมายของการรับรู้

การรับรู้เป็นการเปิดโอกาสสู่การเรียนรู้ โดยจะนำไปสู่ทัศนคติ ความเชื่อซึ่งจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้ ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงได้ทำการรวบรวมแนวความคิดเกี่ยวกับการรับรู้จากผู้ทรงคุณวุฒิต่าง ๆ ไว้น่าสนใจ ดังนี้

สันติชัย ฉ่ำจิตรชื่น (2550) ได้ให้ความหมายว่า การรับรู้ (Perception) คือ ขบวนการที่เกี่ยวข้องกับขั้นตอนการเลือกสิ่งเร้า (Selection) การประมวลสิ่งเร้า (Organization) และการแปลผลตีความสิ่งเร้า (Interpretation) หรือ หมายถึงขบวนการแปลความหมายของสิ่งเร้าที่มากกระทบประสาทสัมผัสของเรา (กมลวัฒน์ ยะสารวรรณ, 2547) โดยการสัมผัส การเห็น การได้ยิน การรู้สึก การได้กลิ่น การสัมผัส ซึ่งสิ่งเร้าเหล่านี้จะผ่านทางประสาทสัมผัส (บัณฑิต เผ่าวัฒนา, 2548) แล้วแปลออกมาโดยการอาศัยประสบการณ์เดิมซึ่งแปลความหมายอย่างไรนั้น ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ใน

อดีตของแต่ละบุคคล (เปรมมิกา ปลาสุวรรณ, 2549) ดังนั้น การรับรู้ยังเป็นขบวนการที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับ ความจำในตอนที่แปลผลตีความสิ่งเร้า จะต้องเทียบเคียงกับประสบการณ์เดิมในความจำ

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การรับรู้ หมายถึง การแสดงออกถึงความรู้ ความเห็นซึ่งเกิดขึ้นจากการตีความ การสัมผัสของร่างกายกับสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นสิ่งเร้า โดยการใช้ประสบการณ์เดิมช่วยในการให้ความหมายแห่งการสัมผัสนั้น ๆ

ปัจจัยที่มีผลต่อการรับรู้

กมลวัฒน์ ยะสารวรรณ (2547) กล่าวว่าสิ่งที่มีผลต่อการรับรู้ของบุคคล ได้แก่ ประสบการณ์เดิม สถานการณ์ ความต้องการและหน้าที่รับผิดชอบของบุคคล โดยแบ่งปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้ของบุคคลเป็นปัจจัยภายใน ได้แก่ คุณสมบัติที่อยู่ภายในตัวของผู้รับ เช่น เพศ อาชีพ อายุ ระดับการศึกษา ความต้องการ คุณค่า ความสนใจ ประสบการณ์เดิม ส่วนของปัจจัยภายนอก ได้แก่ คำแนะนำ คำสั่งสอน

พัชราวัล พันธศิลาโรจน์ (2551) ปัจจัยที่มีผลต่อการรับรู้ แบ่งเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

ลักษณะแรก คือ ปัจจัยที่เกี่ยวกับตัวผู้รับรู้ แบ่งได้ 2 ด้าน คือ

1) ด้านกายภาพ หมายถึง อวัยวะสัมผัส ถ้าอวัยวะสัมผัสสมบูรณ์ก็จะรับรู้ได้ดี ถ้าหย่อนสมรรถภาพ เช่น หูตึง ตาสั้น ก็จะรับรู้ได้ไม่ดี

2) ด้านสติปัญญา คือ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้มีหลายประการ เช่น ความจำอารมณ์ สติปัญญา ความพร้อม การสังเกตพิจารณา เป็นต้น

ลักษณะที่สอง คือ ปัจจัยทางด้านจิตวิทยา ได้แก่

1) ความรู้เดิม หมายถึง กระบวนการรับรู้เมื่อสัมผัสแล้ว ต้องแปลเป็นสัญลักษณ์โดยอาศัยความรู้เดิมที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่เราจะรับรู้ ฉะนั้นหากไม่มีความรู้เดิมมาก่อนก็จะทำให้การรับรู้ผิดไปจากความเป็นจริง

2) ลักษณะของสิ่งเร้า หมายถึง คุณสมบัติซึ่งเป็นปัจจัยภายนอกที่使人สนใจที่จะรับรู้หรือทำให้การรับรู้เกิดการคลาดเคลื่อน เช่น ความคล้ายคลึง ความต่อเนื่องของสิ่งเร้า และสภาพพื้นฐานของการรับรู้ เป็นต้น

บัณฑิต เผ่าวัฒนา (2548) สรุปได้ว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการรับรู้แบ่งออกเป็น

1) ปัจจัยทางกายภาพของผู้รับรู้ ได้แก่ ระบบประสาทสัมผัส เช่น หู ตา จมูก ลิ้น ผิวหนัง เป็นต้น

2) ปัจจัยทางด้านบุคลิกภาพของผู้รับรู้ ได้แก่ ทักษะสติ อารมณ์ ค่านิยม ความต้องการ ความสนใจ ความพอใจ ความรู้ และประสบการณ์ เป็นต้น

3) ปัจจัยทางด้านสิ่งเร้าภายนอก ได้แก่ ลักษณะของสิ่งเร้า ความแตกต่างของสิ่งเร้า เช่น สิ่งเร้าที่มีความเข้มกว่า สิ่งเร้าที่มีความชัดเจน สิ่งเร้าที่มีการกระทำซ้ำบ่อย ๆ เป็นต้น

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การรับรู้ถือว่าเป็นกระบวนการแปลความหมายจากการสัมผัส ซึ่งการรับรู้ของแต่ละบุคคลนั้นแตกต่างกันต้องอาศัยปัจจัยหลายอย่าง และปัจจัยที่สำคัญ คือ ความสนใจต่อสิ่งเร้าซึ่งมีผลต่อการเลือกรับรู้ นอกจากนี้การจะรับรู้ได้ดีมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับสิ่งที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้ของบุคคล เช่น อวัยวะรับสัมผัส และประสบการณ์ที่ผ่านมา

องค์ประกอบของกระบวนการรับรู้

การรับรู้ของมนุษย์จะมีประสิทธิภาพมากขึ้นเพียงใดขึ้นอยู่กับองค์ประกอบดังนี้

1) อาการรับสัมผัส หมายถึง อวัยวะรับสัมผัสต่างๆ ได้รับกระตุ้นจากสิ่งเร้าแล้วจะแปลความหมายโดยอาศัยประสบการณ์เข้ามาช่วย

2) การแปลความหมายของอาการสัมผัส การแปลความหมายของสิ่งเร้าที่รับเข้ามาจะถูกต้องเพียงใดขึ้นอยู่กับปัจจัย 2 ประการ คือ

ประการแรก คือ ปัจจัยทางด้านสรีระ (Physiological Factor) เป็นขีดจำกัดความสามารถของอวัยวะรับสัมผัสที่ตอบสนองต่อสิ่งเร้า เช่น ขนาดของสิ่งเร้า ความลึกหรือของอวัยวะรับสัมผัส เป็นต้น

ประการที่สอง คือ ปัจจัยทางจิตวิทยา (Psychological Factor) เนื่องจากสิ่งเร้าที่มากระทบกับอวัยวะรับสัมผัสมีมาก มนุษย์จะเลือกรับรู้เฉพาะสิ่งเร้าที่มีความหมาย แต่การรับรู้ดังกล่าวจะเกิดขึ้นหรือไม่ขึ้นอยู่กับปัจจัยด้านจิตวิทยา เช่น

- ความตั้งใจ โดยมีสาเหตุหลายประการ เช่น ความเปลี่ยนแปลง ความแปลกใหม่ ขนาดและความเข้ม การกระทำซ้ำ เคลื่อนไหว เป็นต้น

- สถิติปัญญา ทำให้บุคคลเข้าใจเหตุการณ์หรือสิ่งต่างๆ ได้ช้า หรือรวดเร็วต่างกัน

- ความระวังระไว เป็นความคล่องแคล่วหรือไวต่อการรับรู้สิ่งเร้าต่างๆ

- คุณภาพของจิตใจ ความเหนื่อยล้า หรือความแจ่มใสของจิตใจย่อมมีผลกระทบต่อความเข้าใจสิ่งเร้าต่างๆ ได้

- บุคลิกภาพ ผู้ที่มีบุคลิกภาพเปิดเผยชอบสังคมกับผู้มีบุคลิกภาพเก็บตัวมักจะรับรู้สิ่งในทางตรงข้ามเสมอ

ประการที่สาม คือ ประสบการณ์เดิม บุคคลจะรับรู้สิ่งต่างๆ ด้วยการคาดคะเน หรือตั้งสมมุติฐานไว้ก่อน เมื่อได้รับสิ่งเร้าที่เกิดขึ้นแล้วประสบการณ์เดิมที่เคยมีมาก่อนจะช่วยให้สามารถยืนยันการคาดคะเนได้ หรือทำการแก้ไขการคาดคะเนเสียใหม่ กรณีที่สิ่งที่เกิดขึ้นใหม่เข้มแข็งกว่าและสามารถพิสูจน์ได้ว่าประสบการณ์นั้นผิดพลาดอย่างแน่นอน (ศิริโสภาคย์ บูรพาเดชะ, 2528)

อิทธิพลของสิ่งเร้าที่มีต่อการรับรู้

1) สิ่งเร้าภายนอก คุณสมบัติของสิ่งเร้าภายนอกจะมีอิทธิพลต่อการรับรู้มากขึ้นเพียงใดขึ้นอยู่กับคุณลักษณะดังนี้

(1) ความเปลี่ยนแปลงของสิ่งเร้า การเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอย่อมดึงดูดความสนใจและเอาใจใส่ต่อสิ่งเร้านั้น

(2) การเคลื่อนไหวของสิ่งเร้า การเคลื่อนไหวจะช่วยกระตุ้นเรตินาในนัยน์ตา ทำให้เกิดพลังงานประสาทสมอง

(3) ขนาดของสิ่งเร้า วัตถุที่มีขนาดผิดปกติ เช่น ใหญ่มาก หรือเล็กมาก ย่อมได้รับความสนใจมากกว่าวัตถุที่มีขนาดปกติ

(4) การเกิดซ้ำซากของสิ่งเร้า การเกิดซ้ำซาก หมายถึง การตอกย้ำด้วยความเข้มข้นหรือจังหวะที่แตกต่างกัน มิฉะนั้นแล้วเกิดการซ้ำซากบ่อยครั้งจะทำให้ขาดความเอาใจใส่ต่อสิ่งเร้านั้นได้เหมือนกัน

(5) ความเข้มข้นหรือความหนักเบาของสิ่งเร้า สิ่งเร้าที่มีความเข้มข้นสูงกว่าปกติย่อมดึงดูดความสนใจได้ดีกว่าสิ่งเร้าปกติธรรมดา

(6) องค์ประกอบอื่นๆ ที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้ เช่น สี ความแปลกใหม่ เป็นต้น

2) สิ่งเร้าภายใน

(1) ความต้องการ เมื่อมนุษย์เกิดความต้องการอะไรมักจะเอาใจใส่ในสิ่งนั้นๆ อยู่เสมอ และกลายเป็นจุดเน้นของการรับรู้

(2) คุณค่าและความสนใจ บุคคลจะสนใจกับสิ่งเร้าหรือเหตุการณ์ที่มีคุณค่าและมีความหมายต่อตนเอง บางครั้งก่อให้เกิดความต้องการและความหวังที่จะรับรู้ในสิ่งนั้นๆ ด้วยความตั้งใจและสนใจ

3) คุณลักษณะของสิ่งเร้า สิ่งเร้าที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้มีคุณลักษณะ 2 อย่าง คือ

(1) สิ่งเร้าที่มีโครงสร้างหรือแบบแผน ได้แก่ สิ่งเร้าที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม

(2) สิ่งเร้าที่ไม่มีโครงสร้างหรือแบบแผน ได้แก่ สิ่งเร้าที่มีลักษณะกำกวม ไม่ชัดเจน

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การที่จะเกิดการเรียนรู้ได้นั้นจะต้องอาศัยการรับรู้ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม อันเป็นผลมาจากการได้รับประสบการณ์ การรับรู้มีขอบเขตที่ทำให้เกิดการรับรู้โดยการนำความรู้เข้าสู่สมองด้วยอวัยวะสัมผัส และเก็บรวบรวมจดจำไว้สำหรับเป็นส่วนประกอบสำคัญที่ทำให้เกิดมโนภาพและทัศนคติ ดังนั้นการมีสิ่งเร้าที่ดีและมีองค์ประกอบของการรับรู้ที่สมบูรณ์ถูกต้อง ก็จะทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ดีด้วยซึ่งการรับรู้เป็นส่วนสำคัญยิ่งต่อการรับรู้

การเลือกสรรข่าวสารของบุคคล

เป็นสิ่งที่อธิบายถึงพฤติกรรมการสื่อสารของแต่ละบุคคลว่าความแตกต่างกันทางสภาพ ส่วนบุคคลหรือสภาพจิตวิทยามีผลต่อการเปิดรับข่าวสาร โดยมีกระบวนการเลือกสรร (Selective Process) ที่แตกต่างกัน Klapper, (1960) ได้กล่าวไว้ว่า กระบวนการเลือกรับรู้ข่าวสารหรือเปิดรับข่าวสารเปรียบเสมือนเครื่องกรองข่าวสารในการรับรู้ของมนุษย์ ซึ่งประกอบด้วยการกลั่นกรอง 4 ขั้นตอนตามลำดับดังต่อไปนี้

1) การเลือกเปิดรับ (Selective Exposure) เป็นขั้นแรกในการเลือกช่องทางการสื่อสาร บุคคลจะเลือกเปิดรับรู้สื่อและข่าวสารจากแหล่งสารที่มีอยู่ด้วยกันหลายแหล่ง เช่น การเลือกซื้อหนังสือพิมพ์ฉบับใดฉบับหนึ่ง เลือกเปิดวิทยุกระจายเสียงสถานีใดสถานีหนึ่งตามความสนใจและความต้องการของตน อีกทั้งทักษะและความชำนาญในการรับรู้ข่าวสารของคนเรานั้นก็ต่างกัน บางคนถนัดที่จะฟังมากกว่าอ่าน ก็จะชอบฟังวิทยุ ดูโทรทัศน์ มากกว่าอ่านหนังสือ เป็นต้น

2) การเลือกให้ความสนใจ (Selective Attention) ผู้เปิดรับข่าวสารมีแนวโน้มที่จะเลือกสนใจข่าวจากแหล่งใดแหล่งหนึ่ง โดยมักเลือกตามความคิดเห็น ความสนใจของตน เพื่อสนับสนุนทัศนคติเดิมที่มีอยู่และหลีกเลี่ยงสิ่งที่ไม่สอดคล้องกับความรู้ความเข้าใจหรือทัศนคติเดิมที่มีอยู่แล้วเพื่อไม่ให้เกิดภาวะทางจิตใจที่ไม่สมดุลหรือมีความไม่สบายใจ ที่เรียกว่าความไม่สอดคล้องทางด้านความเข้าใจ (Cognitive Dissonance)

3) การเลือกรับรู้และตีความหมาย (Selective Perception and Interpretation) เมื่อบุคคลเปิดรับข้อมูลข่าวสารแล้ว ก็เชื่อว่ารับรู้ข่าวสารทั้งหมดตามเจตนาของผู้ส่งสารเสมอไป เพราะคนเรามักเลือกรับรู้และตีความหมายสารแตกต่างกันไปตามความสนใจ ทัศนคติ ประสบการณ์

ความเชื่อ ความต้องการ ความคาดหวัง แรงจูงใจ สภาวะทางร่างกาย หรือสภาวะทางอารมณ์และจิตใจ ฉะนั้นแต่ละคนอาจตีความเฉพาะข่าวสารที่สอดคล้องกับลักษณะส่วนบุคคลดังกล่าว นอกจากนี้จะทำให้ข่าวสารบางส่วนถูกตัดทิ้งไป ยังมีการบิดเบือนข่าวสารให้มีทิศทางเป็นที่น่าพอใจของแต่ละบุคคลด้วย

4) การเลือกจดจำ (Selective Retention) บุคคลจะเลือกจดจำข่าวสารในส่วนที่ตรงกับ ความสนใจ ความต้องการ ทศนคติ ฯลฯ ของตนเอง และมักจะลืมหรือไม่นำไปถ่ายทอดต่อในส่วนที่ตนเองไม่สนใจ ไม่เห็นด้วย หรือเรื่องที่ขัดแย้งกับความคิดของตนเอง ข่าวสารที่คนเราเลือกจดจำไว้ นั้น มักมีเนื้อหาที่จะช่วยส่งเสริมหรือสนับสนุนความรู้สึกนึกคิด ทศนคติ ค่านิยม หรือความเชื่อของแต่ละคนที่มีอยู่เดิมให้มีความมั่นคงชัดเจนยิ่งขึ้นและเปลี่ยนแปลงยากขึ้น เพื่อนำไปใช้เป็นประโยชน์ในโอกาสต่อไป ส่วนหนึ่งอาจนำไปใช้เมื่อเกิดความรู้สึกขัดแย้ง และมีสิ่งที่ไม่สบายใจขึ้น

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าบุคคลจะมีพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารที่แตกต่างกัน มีวัตถุประสงค์ในการเปิดรับข่าวสารที่แตกต่างกัน และมีความต้องการในการเปิดรับข่าวสารที่แตกต่างกันนั้น แต่โดยทั่วไป บุคคลจะทำการเปิดรับข่าวสารอยู่ 3 ลักษณะ (ดวงฤทัย พงศ์ไพฑูริย์, 2544) คือ

1) การเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชน โดยผู้รับสารมีความคาดหวังจากสื่อมวลชนว่าการบริโภคข่าวสารจากสื่อมวลชนจะช่วยตอบสนองความต้องการของเขาได้ ซึ่งจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติหรือเปลี่ยนลักษณะนิสัย เปลี่ยนพฤติกรรมบางอย่างได้ โดยการเลือกบริโภคสื่อมวลชนนั้นจะขึ้นอยู่กับความต้องการ หรือแรงจูงใจของผู้รับสารเอง เพราะบุคคลแต่ละคนย่อมมีวัตถุประสงค์และความตั้งใจในการใช้ประโยชน์แตกต่างกันไป

2) การเปิดรับข่าวสารจากสื่อบุคคล โดยสื่อบุคคล หมายถึง ตัวบุคคลผู้ให้นำข่าวสารจากบุคคลหนึ่งไปยังอีกบุคคลหนึ่ง โดยอาศัยการติดต่อระหว่างบุคคล (Interpersonal Communication) ที่จะมีปฏิกริยาโต้ตอบระหว่างกัน (Rogers and Shoemaker, 1971) กล่าวไว้ในกรณีที่ต้องการให้บุคคลใดเกิดการยอมรับสารนั้น ควรที่จะใช้การสื่อสารระหว่างบุคคล โดยใช้สื่อบุคคลเป็นผู้เผยแพร่ข่าวสาร สื่อบุคคลนี้จะมีประโยชน์อย่างมากในกรณีที่ผู้ส่งสารหวังผลให้ผู้รับสารมีความเข้าใจกระจ่างชัดเจน และตัดสินใจรับสารได้อย่างมั่นใจยิ่งขึ้น

กล่าวโดยสรุปได้ว่า จากแนวความคิดเกี่ยวกับการรับรู้ข่าวสารนี้ จะเห็นได้ว่าข่าวสารเป็นปัจจัยสำคัญในการนำมาประกอบการตัดสินใจของบุคคล ยิ่งบุคคลเกิดความไม่แน่ใจเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งมากเท่าใด บุคคลย่อมต้องการเปิดรับข่าวสารมากขึ้นเท่านั้น โดยไม่จำกัดว่าจะทำการเปิดรับข่าวสารจากสื่อใด ไม่ว่าจะเป็น สื่อมวลชน สื่อบุคคล หรือสื่อเฉพาะกิจ แต่ทั้งนี้บุคคลจะทำการเปิดรับข่าวสารเฉพาะเรื่องที่ตนให้ความสนใจเท่านั้น เนื่องจากข่าวสารในปัจจุบันมีมากเกินไปที่ผู้รับสารจะรับไว้ทั้งหมดได้ จึงทำให้เกิดกระบวนการเลือกรับรู้ข่าวสารขึ้น อย่างไรก็ตามบุคคลแต่ละคนก็จะมีเกณฑ์ในการเลือกรับรู้ข่าวสารที่แตกต่างกันตามลักษณะส่วนบุคคล สภาพแวดล้อมในสังคมนั้นๆ และวัตถุประสงค์หรือความต้องการที่จะเปิดรับข่าวสารของแต่ละบุคคลที่แตกต่างกันย่อมทำให้มีพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารที่แตกต่างกันได้ด้วย ผู้วิจัยจึงได้นำแนวคิดและทฤษฎีในเรื่องนี้มาใช้ประกอบเพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษา

การรับรู้กฎหมาย (Legal Consciousness)

การศึกษาเรื่องการรับรู้กฎหมายนั้นมีความเกี่ยวพันอย่างใกล้ชิดกับแนวคิดเรื่องกฎหมายกับสังคม ซึ่งมุ่งให้นักกฎหมายทุกระดับให้ความสำคัญกับกฎหมายในทางปฏิบัติ (law in actions) ปรับหลักกฎหมายเข้าหาคุณค่าในสังคม ใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการควบคุมสังคม ประยุกต์ใช้กฎหมายในการป้องกันหรือจัดการความขัดแย้งในสังคม โดยจะต้องมีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายอย่างต่อเนื่องเพื่ออุดช่องว่าง ซึ่งในยุคปัจจุบัน ในการศึกษาวิจัยและประชุมระดับนานาชาติเกี่ยวกับกฎหมายและสังคมได้ให้ความสำคัญกับเรื่องการรับรู้กฎหมายแพร่หลายมากขึ้น และมักที่จะมุ่งประเด็นการศึกษาไปที่ประสบการณ์ส่วนบุคคลที่มีต่อกฎหมาย มาตรฐานทางกฎหมาย การตัดสินใจที่จะให้ความร่วมมือในการปฏิบัติตามกฎหมาย และวิธีการที่กฎหมายมีผลต่อชีวิตประจำวันของแต่ละคนในสังคม นอกจากนี้การรับรู้กฎหมายยังได้กลายเป็นหัวข้อการสนทนาในชีวิตประจำวันของผู้คนในสังคมทั้งในวงการกฎหมายและวงการการเมือง (Hertogh, 2004: 457) การรับรู้กฎหมายของแต่ละบุคคลไปจนถึงของผู้คนทั้งหลายในสังคม สะท้อนให้เห็นว่าผู้คนเข้าไปมีส่วนร่วมสร้าง รักษา และมีประสบการณ์และตีความความเป็นระเบียบของสังคมไว้อย่างไร ผู้คนสามารถรับรู้กฎหมายอะไรที่มีผลบังคับในสังคม ผู้คนมองบทบาทและความสำคัญของกฎหมายในการธำรงรักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อยในชีวิตประจำวันได้อย่างไร ซึ่งทั้งหลายเหล่านี้แตกต่างกันไปในแต่ละสังคม นักวิชาการด้านนิติสังคมจำนวนมากพยายามชี้ให้เห็นหลากหลายหนทางที่กฎหมายเข้าไปเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของผู้คนทั้งหลาย โดยศึกษาวิจัยจากประสบการณ์ของผู้คนที่มองและคิดเกี่ยวกับกฎหมาย ใช้และอยู่ได้บังคับของกฎหมาย ผลที่ตามมาของความคิด ทักษะคิดร่วมกันที่ผู้คนมีต่อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับตนในชีวิตประจำวัน (Kurkchian, 2012: 370-371).

โดยนักวิชาการได้ให้ความหมายของ “การรับรู้กฎหมาย” ไว้ดังนี้ Kennedy (1980: 23) อธิบายว่า “การรับรู้” (consciousness) เป็นการรับรู้ของจิตใจ การจินตนาการต่อสิ่งที่อยู่รอบตัว การอธิบายตัวเอง อารมณ์ เป้าหมาย และให้คุณค่าต่อสิ่งต่างๆ และยังให้ความหมาย “การรับรู้กฎหมาย” (legal consciousness) ไว้ว่าเป็น การตระหนักรู้เกี่ยวกับกฎหมาย รูปแบบ และลักษณะของกฎหมาย ซึ่งประกอบไปด้วยกฎเกณฑ์ ข้อโต้แย้ง และทฤษฎีต่างๆ รวมถึงกระบวนการทางกฎหมาย ซึ่งเป็นแนวความคิดที่บุคคลแต่ละคนยึดถือเกี่ยวกับลักษณะโดยทั่วไป บทบาท หน้าที่ และขั้นตอนที่เกี่ยวข้องกับกฎหมาย ซึ่งจะมีความแตกต่างกันไปตามสภาพสังคมและเหตุการณ์ Engel and Munger (2003: 78) ชี้ให้เห็นว่าปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ความเชื่อ และการเมืองมีอิทธิพลต่อการรับรู้และความเป็นตัวตนของปัจเจกชนด้วยเช่นเดียวกัน Matsumaru (1988: 1037) ชี้ให้เห็นมุมมองของ Kawashima ว่าจิตวิญญาณของความเป็นตัวตนของแต่ละบุคคลเป็นเครื่องมือในการให้ความหมายแก่ลักษณะพื้นฐานของกฎหมาย และจิตวิญญาณของความเป็นตัวตนมีบทบาทสำคัญที่จะทำให้กฎหมายนั้นสามารถบังคับใช้ได้โดยมีประสิทธิภาพ ลักษณะเช่นนี้ไม่ได้พิจารณาจากบทบัญญัติลายลักษณ์อักษรหรือว่าสิ่งที่เกิดขึ้นจริงในทางปฏิบัติ แต่ว่าเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการพิจารณากระบวนการทางสังคม ปรัชญาและแนวความคิด

Silbey (2005: 323) อธิบาย “การรับรู้กฎหมาย” ไว้ว่า “เป็นแนวความคิดทางทฤษฎีและการวิจัยเชิงประจักษ์ ที่สร้างความเชื่อมโยงระหว่างกฎหมายกับสังคมและแสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพของการใช้กฎหมาย ในสภาวะที่มีความขัดแย้งกันระหว่างบทบัญญัติลายลักษณ์อักษรและ สิ่งที่เกิดขึ้น

จริงในทางปฏิบัติ โดยที่การรับรู้เป็นสิ่งที่ถูกผลักดันออกมาจากจิตใจของแต่ละบุคคลผ่านกระบวนการต่อสู้ การถกเถียงกันในทางความคิด และผ่านระบบความคิดในเรื่องความสัมพันธ์ทางอำนาจ

Hoffmann (2003: 693) กล่าวว่า การรับรู้กฎหมายของผู้ใช้แรงงานคือ การรับรู้และการทำความเข้าใจกับสิ่งที่เกิดขึ้นในโลก ในสถานที่ทำงานของพวกเขา ความเข้าใจในกฎเกณฑ์ที่มีใช้อยู่ในสถานประกอบการ ซึ่งอีกนัยหนึ่งก็คือ เป็นการทำความเข้าใจตัวเองในสถานะผู้ใช้แรงงานในสถานประกอบการนั้น โดยที่การรับรู้จะเกิดขึ้นได้จะต้องทำความเข้าใจและให้คำนิยาม (naming) กับปัญหาที่เกิดขึ้น การพุดหรือการบ่น (blaming) ถึงปัญหาที่เกิดขึ้นให้ผู้อื่นได้รับรู้ และพยายามที่จะเรียกร้อง (claiming) หรือค้นหาหนทางในการแก้ไขปัญหาหรือเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้น ซึ่งลักษณะดังกล่าวไม่จำเป็นต้องมีการเรียกร้องในรูปแบบที่เป็นทางการ แต่ท้ายที่สุดอาจจะนำไปสู่การเรียกร้องในรูปแบบที่เป็นทางการก็ได้

จากความหมายที่นักวิชาการทั้งหลายได้ให้ไว้ข้างต้นจึงพอสรุปได้ว่า “การรับรู้กฎหมาย” นั้นเป็นทฤษฎี หรือแนวความคิดที่มุ่งศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายที่มีอยู่ในสังคมหนึ่งว่ามีความเกี่ยวข้อง หรือเชื่อมโยงอย่างไรกับบุคคลที่อยู่ในสังคมที่มีกฎหมายนั้นๆ อยู่ โดยศึกษาว่าประชาชนเหล่านั้นมีสิ่งที่ถูกผลักดันออกมาจากจิตใจของแต่ละบุคคล มีความรู้สึก ความคิด ซึ่งก็คือมีการรับรู้อย่างไรเกี่ยวกับกฎหมาย การประพฤติปฏิบัติตนในความเป็นจริงมีความสอดคล้องกับกฎหมาย หรือกฎหมายได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันหรือไม่อย่างไร มุมมองต่อกฎหมายว่ามีอยู่อย่างไร (มงคล เจริญจิตต์, 2551: 10)

การศึกษาเกี่ยวกับการรับรู้กฎหมายเป็นรูปแบบการศึกษาที่แยกออกมาจากการศึกษากฎหมายในกระแสหลัก โดยพัฒนามาจากการศึกษาด้านกฎหมายกับสังคม (law and society) ความแตกต่างที่สำคัญคือ การศึกษาเรื่องการรับรู้กฎหมายจะศึกษาถึงชีวิตประจำวันของประชาชนมากกว่าศึกษาแค่ปรากฏการณ์ทางกฎหมายที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริงในสังคม (Silbey, 2005: 327) เป็นการศึกษาวิจัยเชิงประจักษ์ที่มุ่งศึกษาถึงการดำเนินชีวิตประจำวันในแต่ละวันและประสบการณ์ในเรื่องต่างๆ ที่ผ่านมาของประชาชนว่ากฎหมายเข้าไปมีบทบาท มีอิทธิพล หรือมีความเกี่ยวข้องกับกฎหมายอย่างไร และพยายามอธิบายอย่างละเอียดถึงปัจจัยที่มีผลต่อมุมมองในการมองตนเอง การมองกฎหมาย และความเป็นตัวตนหรืออัตลักษณ์ของพวกเขาแต่ละคนด้วย ในขณะที่การศึกษากฎหมายส่วนใหญ่ศึกษาถึงปัญหาทางทฤษฎีเกี่ยวกับกฎหมายที่รัฐบัญญัติขึ้น ส่วนในแง่ของการศึกษาด้านกฎหมายกับสังคมแม้จะเป็นการศึกษาวิจัยเชิงประจักษ์ได้ให้ความสำคัญกับเรื่องการดำเนินชีวิตประจำวันในแต่ละวันและประสบการณ์ที่ผ่านมาของประชาชนแต่ละคนน้อยกว่าที่ปรากฏในการศึกษาเกี่ยวกับการรับรู้กฎหมายโดยทั่วไป

โดยศึกษาเกี่ยวกับการใช้กฎหมายของประชาชนในความเป็นจริงว่า เมื่อใดประชาชนใช้หรือไม่ใช้กฎหมาย ส่วนมากจะอธิบายถึงความไม่เท่าเทียมของประชาชนในการเข้าถึงกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม ซึ่งพบว่าเฉพาะคนที่มีการศึกษาและรายได้สูงเท่านั้นที่จะใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง งานศึกษาส่วนใหญ่จะตั้งคำถามต่อปัญหาการปฏิบัติตามกฎหมายหรือการปฏิบัติที่เกิดขึ้นในความเป็นจริง แต่ไม่ได้ศึกษาเข้าไปถึงทัศนคติ หรือแนวความคิดที่อยู่เบื้องหลังการกระทำของประชาชนเหล่านั้น ซึ่งการศึกษาทางกฎหมายกับสังคมยังให้ความสำคัญ

ต่อประเด็นดังกล่าวน้อย แต่การศึกษาเรื่องการรับรู้กฎหมายจะเข้าไปศึกษาในเรื่องดังกล่าวมากขึ้น (Silbey, 2005: 336-338)

Engel and Munger (2003: 7) กล่าวไว้ว่า การศึกษาวิจัยด้านกฎหมายกับสังคมนั้นได้มีข้อค้นพบที่ชัดเจนแล้วว่า กฎหมายหรือบรรดาสีทธิต่างๆ ที่รัฐบัญญัติออกมาเพื่อใช้บังคับกับประชาชนนั้น แทบจะไม่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในชีวิตประจำวันของผู้ที่กฎหมายเหล่านั้นต้องการคุ้มครอง หรือต้องการให้สิทธิ แต่การอธิบายเช่นนี้ไม่ได้หมายความว่า กฎหมายที่ออกมานั้นไม่มีประสิทธิภาพ แต่สิ่งที่ Engel and Munger (2003) ต้องการอธิบายก็คือ ความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายและประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในความเป็นจริงมีความสลับซับซ้อนเป็นอย่างมาก และการวิจัยกฎหมายก็ควรจะทำให้ความสำคัญต่อความสัมพันธ์ดังกล่าวด้วยเช่นเดียวกัน เนื่องจากสิทธิต่างๆ ที่กฎหมายกำหนดหรือที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาตินั้นสามารถที่จะปรับเปลี่ยน หรือถ่ายทอดไปยังตัวตนของปัจเจกชน และก่อให้เกิดการรับรู้และความเข้าใจในรูปแบบต่างๆ ซึ่งจะส่งผลถึงการรับรู้และความเข้าใจในเรื่องสิทธิ รวมถึงอิทธิพลของกฎหมายที่มีต่อความคิดและการกระทำของบุคคลเหล่านั้นด้วย (Engel and Munger, 2003: 91)

Silbey (2005: 326-327) กล่าวถึงวิธีการศึกษาเกี่ยวกับการรับรู้กฎหมายไว้ว่าจะต้องไม่นำกฎหมายมาเป็นตัวตั้งในการศึกษา กล่าวคือแทนที่จะเริ่มต้นด้วยกฎหมายแล้วค้นหาว่ากฎหมายนั้นมีแนวโน้มบ่งชี้ในการบังคับใช้หรือบัญญัติออกมาอย่างไร หรือวัตถุประสงค์ของกฎหมายบรรลุผลสำเร็จหรือไม่ แต่ต้องเปลี่ยนเป็นการพยายามค้นหาว่า ในชีวิตประจำวันของประชาชนมีกฎหมายเข้ามาเกี่ยวข้องหรือไม่ มากน้อยเพียงใด โดยให้ความสนใจในการอธิบาย การให้ความหมาย การพูดคุย รวมถึงการสื่อสารระหว่างกันของประชาชนว่ามีอย่างไร เกี่ยวข้องกับกฎหมายหรือไม่เป็นหลัก

การค้นหาทัศนคติและมุมมองของประชาชนต่อกฎหมาย รวมถึงอิทธิพลของกฎหมายที่มีต่อประชาชนสามารถศึกษาได้จากรูปแบบและวิธีการในการดำเนินชีวิตของพวกเขา ซึ่งการดำเนินชีวิตของประชาชนในแต่ละวันจะส่งสมพฤติกรรม หรือการกระทำต่างๆ จนกลายเป็นรูปแบบหรือแบบแผนของการปฏิบัติ และแบบแผนเหล่านั้นจะพัฒนากลายเป็นหลักการหรือแนวความคิดที่อยู่เบื้องหลังของการกระทำต่างๆ ที่เกิดขึ้นของประชาชน และท้ายที่สุดก็จะกลายเป็นเรื่องที่ประชาชนโดยทั่วไปต่างประพฤติ ปฏิบัติตามหลักการและแบบแผนเหล่านั้น ซึ่งกฎหมายก็มีลักษณะดังกล่าวเหมือนกัน กล่าวคือ ประชาชนปฏิบัติตามกฎหมายหรือกฎเกณฑ์ต่างๆ ที่มีอยู่ในชีวิตประจำวันเนื่องจากประชาชนต่างประพฤติและปฏิบัติในสิ่งที่กฎหมายกำหนดอยู่แล้ว โดยสาเหตุที่ประชาชนปฏิบัติตามกฎเกณฑ์เหล่านั้นเพราะพฤติกรรมที่ประชาชนปฏิบัติมีวิวัฒนาการของการกระทำมาอย่างยาวนาน จนกลายเป็นกฎเกณฑ์ที่ผสมผสานและสอดคล้องไปกับชีวิตประจำวันของทุกคน ส่งผลให้กฎเกณฑ์เหล่านั้นได้รับการปฏิบัติและมีประสิทธิภาพตามไปด้วย สะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลของกฎหมายและสภาพการรับรู้กฎหมายของประชาชน โดย Silbey เรียกวิวัฒนาการของการกระทำต่างๆ ของประชาชนเหล่านี้ว่า "Chain of consciousness" (Silbey, 2005: 330-333)

Kennedy (1980: 6-8) มองว่าสิ่งที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้กฎหมายของประชาชนคือ เรื่องราว หรือเหตุการณ์ต่างๆ ที่สามารถเกิดขึ้นได้จริงตามปกติธรรมดาในการดำเนินชีวิตของประชาชน มากกว่าข้อเท็จจริงหรือกระบวนการต่างๆ ที่กฎหมายกำหนดขึ้น อย่างไรก็ตาม การรับรู้กฎหมายของประชาชนก็ขึ้นอยู่กับการสร้างองค์ความรู้ทางกฎหมายของผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น นัก

กฎหมาย ทนายความ ผู้พิพากษา เป็นต้น ในการสร้างคำอธิบายต่างๆ ให้ประชาชนรับรู้และเข้าใจ การศึกษาเรื่องการรับรู้กฎหมายจึงไม่ได้มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในความเป็นจริงว่ามีอยู่อย่างไร หรือผลกระทบของกฎหมายที่เกิดขึ้นในสังคมว่ามีอย่างไร แต่เป็นการพยายามที่จะอธิบายในเชิงทฤษฎีว่า อะไรคือสิ่งที่มีอิทธิพลอยู่เบื้องหลังการปฏิบัติเหล่านั้น และสิ่งที่ประชาชนได้แสดงออกมาจะเป็นเครื่องแสดงให้เห็นถึงการรับรู้กฎหมายของประชาชนนั่นเอง (Kennedy, 1980: 22)

ส่วนใหญ่ของการศึกษาเกี่ยวกับการรับรู้กฎหมายเป็นการศึกษาถึงข้อมูลจากสิ่งที่เกิดขึ้นจริงด้วยการเก็บข้อมูลเชิงลึก ไม่ว่าจะเป็นลักษณะของการเล่าเรื่อง หรือการสัมภาษณ์ โดยให้ผู้ถูกสัมภาษณ์เล่าเรื่องราวเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตในแต่ละวันของตนเอง ซึ่งจะปล่อยให้ผู้ถูกสัมภาษณ์เล่าประสบการณ์ที่ผ่านมาเอง และผู้วิจัยจะเป็นผู้ควบคุมให้การเล่าเรื่องและการสัมภาษณ์อยู่ในกรอบของการศึกษาที่ตนเองต้องการ ทั้งนี้คำถามที่ใช้ถามจะไม่กล่าวถึงบทบัญญัติของกฎหมายโดยตรง หรือกำหนดกรอบของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาให้แคบจนเกินไป แต่ผู้วิจัยจะต้องพยายามค้นหาประเด็นทางกฎหมายที่ ผู้ถูกสัมภาษณ์ได้กล่าวถึงในระหว่างที่เล่าเรื่องราว เกี่ยวข้องกับเรื่องใดบ้าง (Silbey, 2005: 326-327) ซึ่งจะทำให้ค้นพบบทบาทของกฎหมายและสิ่งที่ผู้ถูกสัมภาษณ์ให้ความสำคัญ รวมถึงการศึกษาที่มีลักษณะผสมผสานของหลากหลายสาขาวิชา ซึ่งการศึกษาเรื่องการรับรู้กฎหมายนี้ไม่สามารถที่จะกระทำแยกต่างหากโดยไม่สัมพันธ์กับเรื่องอื่นๆ ได้ แต่เป็นการศึกษาในรูปแบบของพฤติกรรม และการดำเนินชีวิตที่ได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นประจำเข้าไปเข้ามาผ่านตัวละคร หรือผู้เล่าเรื่อง (Silbey, 2005: 334) บางงานศึกษาก็นำกรอบแนวคิดด้านมานุษยวิทยาเข้ามาใช้ร่วมในการศึกษาด้วย ไม่จำกัดแค่เพียงกรอบคิดทางด้านกฎหมายอย่างเดียว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนของ การทำความเข้าใจถึงบริบทแวดล้อมทางสังคมที่มีผลต่อการใช้หรือไม่ใช้กฎหมายที่แตกต่างกันของประชาชน (Silbey, 2005: 338-341) และหัวใจหลักของการศึกษาลักษณะนี้คือ การพยายามค้นหาความเชื่อมโยงระหว่างประสบการณ์ในการดำเนินชีวิตประจำวันของประชาชนกับกฎหมายหรือกฎเกณฑ์ต่างๆ ที่มีอยู่ในสังคม (Silbey, 2005: 335)

ผลการศึกษจำนวนมากก็ได้แสดงให้เห็นถึงประโยชน์และความสำคัญของการศึกษากฎหมายในรูปแบบวิธีการนี้ ซึ่งทำให้สามารถค้นพบสิ่งที่ขาดหายไปจากการศึกษาด้านทฤษฎีและการถกเถียงเรื่องสิทธิ การศึกษาวิธีนี้มีลักษณะเป็นการศึกษาด้านกฎหมายกับสังคม มีความสัมพันธ์กับการดำรงชีวิตประจำวันของประชาชน ทำให้สามารถเข้าใจบทบาทของกฎหมายในชีวิตของประชาชน โดยบทบาทของกฎหมายไม่จำเป็นต้องปรากฏในรูปแบบที่เป็นทางการ เช่นการฟ้องคดี และการปรึกษาทนายความ นอกจากนี้ยังทำให้เข้าใจว่ากฎหมายมีผลต่ออัตลักษณ์หรือความเป็นตัวตน (identity) ของแต่ละบุคคลหรือไม่ และอัตลักษณ์ของบุคคลมีผลต่อการรับรู้กฎหมายของบุคคลนั้นมากน้อยเพียงใด (Engel and Munger, 2003: 93)

3. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับประเพณีและการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย

ความหมายของประเพณี

คำว่า ประเพณี นักวิชาการได้ให้ความหมายหลายท่าน เพื่อต้องการอธิบายประเพณีให้มีความชัดเจน ลุ่มลึก เพื่อนำไปสู่ทิศทางการศึกษาให้สอดคล้องวิถีทางการปฏิบัติทางด้านประเพณีที่มีการสืบทอดปฏิบัติจากอดีตถึงปัจจุบัน

ประเพณี หมายถึง แบบความคิด ความเชื่อ การกระทำ ค่านิยม ทัศนคติ ศีลธรรม จารีต ระเบียบแบบแผนที่กระทำในโอกาสต่างๆ ลักษณะสำคัญของประเพณี คือ สิ่งที่ปฏิบัติเชื่อถือมานาน จนกลายเป็นแบบอย่างความคิดหรือการกระทำที่ได้สืบทอดกันมาให้เป็นมรดกที่ผู้เป็นทายาทจะต้องรับไว้และปรับปรุงแก้ไขให้ดียิ่งๆ ขึ้นไป ซึ่งเป็นที่ยอมรับของส่วนร่วม (दनัย ไชโยธธา, 2546) สิ่งใดเมื่อประพฤติซ้ำๆ กันอยู่บ่อยๆ จนเป็นความเคยชินก็เกิดเป็นนิสัยขึ้นมา ความประพฤติเหมือนๆ กันเป็นส่วนใหญ่ในหมู่คณะ เรียกว่า ประเพณีหรือนิสัยสังคม หรืออาจกล่าวได้ว่า ประเพณีคือความประพฤติของคนส่วนรวมที่ถือกันเป็นธรรมเนียม หรือเป็นระเบียบแบบแผนและสืบทอดกันมาจนเป็นพิมพ์เดียวกัน และยังคงอยู่ได้ เพราะมีสิ่งใหม่เข้ามาช่วยเสริมสร้างสิ่งเก่าอยู่เสมอและกลมกลืนเข้ากันได้ดีจนทำให้ประเพณีเดิมยังคงอยู่ต่อไปได้ (บรรเทิง พาพิจิตร, 2549)

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ประเพณี คือ สิ่งที่คนในสังคมมีส่วนร่วมสร้างขึ้นให้เป็นที่ยึดถือร่วมกัน โดยมักเป็นสิ่งที่ทำให้คนมีความรู้สึกว่าตนมีข้อผูกมัดต่อสังคมหรือคนมีความรับผิดชอบชั่วดี

ความสำคัญของประเพณี

ประเพณีเป็นสมบัติของสังคมที่มีความสัมพันธ์กับชีวิตและสังคมมาโดยตลอด ประเพณีและพิธีกรรมจึงมีบทบาทต่อมนุษย์หลายประการ คือ

1) เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ คนเราไม่ว่าจะอยู่ในยุคใด สมัยใด เมื่อประสบปัญหาอุปสรรคต่างๆ ก็มักจะเกิดภาวะความเครียดและเกิดความกังวล สภาวะจิตใจที่ไม่มั่นคงเช่นนี้ โดยมากจะมีผลต่อร่างกาย บั่นทอนสุขภาพที่อาจทำให้เกิดความเจ็บป่วยทางกายหรือทางจิตประสาทก็ได้ การทำพิธีกรรมหรือ "พิธี" เป็นการแก้ไขเรื่องร้ายให้กลายเป็นดี ทำให้จิตใจสบายขึ้น ผ่อนคลายความ ตึงเครียดและสร้างความมั่นคงเข้มแข็งขึ้น

2) เป็นสิ่งควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคม การอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างเรียบร้อยและเป็นปกติมีสันติสุขได้นั้น สังคมนั้นๆ ต้องมีข้อตกลง มีระเบียบแบบแผนที่ทุกคนยอมรับและประพฤติตาม

3) เป็นสัญลักษณ์ชี้แนะให้เข้าสู่สาระสำคัญของชีวิต ประเพณีและพิธีกรรมแต่ละอย่างย่อมมีแนวคิดหรือแบบแผนการปฏิบัติที่แฝงอยู่ในพิธีกรรม ขั้นตอนต่างๆ ในประเพณีและพิธีกรรมจึงเป็นสัญลักษณ์ของแนวคิดและมีบทบาทในการชี้แนะให้เข้าถึงสาระสำคัญของชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ประเพณีและพิธีกรรมส่วนบุคคลจะแฝงแนวคิดที่เป็นสัญลักษณ์เกี่ยวกับสถานภาพของบุคคลในแต่ละช่วงอย่างน่าสนใจ

4) เป็นเครื่องผูกพันความเป็นพวกเดียวกัน การประพฤติปฏิบัติ การกระทำกิจกรรมใดๆ ร่วมกันเป็นแบบแผนเดียวกัน ย่อมเป็นสิ่งที่ผูกพันให้คนในกลุ่มหรือสังคมมีความผูกพันใกล้ชิดกัน และรู้สึกว่าเป็นพวกพ้องเดียวกัน

5) เป็นเครื่องมือผสมผสานความเชื่อต่างๆ เข้าด้วยกัน จากอดีตที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบันจะเห็นได้ว่าชนชาติไทยมีวัฒนธรรมที่ได้วิวัฒนาการต่อเนื่องกันมาตลอด ในแง่ของความเชื่อก็เช่นเดียวกัน แต่เดิมคนไทยมีความเชื่อเรื่องผีสงและวิญญาณต่างๆ และเมื่อมีลัทธิพราหมณ์แพร่ ขยายเข้ามาพร้อมกับความเชื่ออันเนื่องมาจากศาสนาที่รับมาใหม่ ความเชื่อเหล่านี้ถูกผสมผสาน กลมกลืนด้วยประเพณี (ประชิด สฤณพัฒน์, 2546)

ความหมายของวัฒนธรรม

คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ นิยามคำว่า วัฒนธรรมไว้ว่า ความดี ความงาม และความจริง (นิยพวรรณ วรรณศิริ, 2540) ส่วน อมรา พงศาพิชญ์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า วัฒนธรรม คือ สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น กำหนดขึ้น ไม่ใช่สิ่งที่มีมนุษย์ทำตามสัญชาตญาณ อาจเป็นการประดิษฐ์วัตถุสิ่งของขึ้นใช้ หรืออาจเป็นการกำหนดพฤติกรรมและ ตลอดจนวิธีการหรือระบบการทำงาน (อมรา พงศาพิชญ์, 2549) ดังนั้น วัฒนธรรมก็คือ ระบบในสังคมที่สร้างขึ้นจากความต้องการของมนุษย์ ไม่ใช่ระบบที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติตามสัญชาตญาณ หรือกล่าวได้ว่า หลังจากที่ได้รับ การตอบสนองความต้องการในขั้นแรกซึ่งถือเป็นการกระทำตามสัญชาตญาณ เช่น การหาอาหารเมื่อเกิดความหิวมนุษย์ก็ยังคงต้องการการตอบสนองความต้องการขั้นที่สอง หรือความต้องการทางสังคม ซึ่งก็คือต้นเหตุของการเกิดวัฒนธรรม และเกิดความเจริญทางเทคโนโลยีต่างๆ ตามมาในที่สุด

อภิชัย พันธเสน (2549) เห็นว่า วัฒนธรรม คือ ระบบคุณค่า (Value System) ที่รวบรวมมาได้จากประวัติศาสตร์ เป็นคุณค่าทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง และแนวคิดที่สัมพันธ์กันเป็นโครงสร้าง มีผลต่อพฤติกรรมของคนในฐานะปัจเจกบุคคลและคนในสังคมในชีวิตจริงทั้งหมด ดังนั้นวัฒนธรรมจึงไม่ใช่สิ่งเก่า เช่น ประเพณีต่างๆ เท่านั้น แต่คือบทสรุปของความคิดและการปฏิบัติหรือคุณค่าทั้งหมดที่ให้แกสังคมรวมขึ้นเป็นโครงสร้างทั้งการประกอบอาชีพ ด้านอุดมการณ์ ความเชื่อ และด้านอำนาจการตัดสินใจ ทั้งหมดนี้เกี่ยวโยงกันอย่างแยกไม่ออก อันเป็นผลจากวิวัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของชุมชนและสังคม

วัฒนธรรมในสังคมแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ (อมรา พงศาพิชญ์, 2549) คือ

ลักษณะแรก คือ วัฒนธรรมที่มีลักษณะเป็นนามธรรมจับต้องไม่ได้ เช่น ภาษาพูด ระบบความเชื่อ โลกทัศน์ กิริยามารยาท ขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นต้น แบ่งได้เป็นขนบธรรมเนียมประเพณี ค่านิยม และวิถีชีวิต ตลอดจนความเชื่อ

ลักษณะที่สอง คือ วัฒนธรรมที่มีลักษณะเป็นรูปธรรม เช่น อาคารบ้านเรือน วัด ศิลปกรรม ประติมากรรม ตลอดจนสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ แบ่งได้เป็น

1) วัฒนธรรมที่ค้นพบทางโบราณคดี แบ่งออกเป็นยุคหินเก่า หินกลาง และหินใหม่

2) วัฒนธรรมที่เห็นได้ทางสถาปัตยกรรมและประติมากรรม ดังนั้นหากเรามองวัฒนธรรมในลักษณะเป็นวงกลม เราสามารถแบ่งวัฒนธรรมออกเป็น วัฒนธรรมลักษณะรูปธรรม (วัตถุ) และนามธรรม (ไม่ใช่วัตถุ) และหากเรามองคติความเชื่อว่าเป็นส่วนประกอบของวัฒนธรรม ซึ่งก็มีส่วนทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม และยังเกี่ยวข้องกับค่านิยม โลกทัศน์ และวิถีชีวิตอีกด้วย ดังนั้นคติความเชื่อมีความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมทั้งส่วนที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม ขณะเดียวกันก็ประกอบด้วยประเพณี ค่านิยม โลกทัศน์และวิถีชีวิต อย่างไรก็ตามวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ถ่ายทอดให้แก่กันได้ ทั้งจาก

การถ่ายทอดวัฒนธรรมให้แก่กัน และการรับวัฒนธรรมจากสังคมอื่น ซึ่งอาจทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมขึ้นได้ นั่นคือ เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและพฤติกรรมในสังคมที่บุคคลได้เคยประพฤติปฏิบัติติดต่อกันมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน ในอัตราที่ช้าหรือเร็วต่างกัน ซึ่งปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ได้แก่ นิเวศวิทยา การยอมรับสิ่งใหม่ การแพร่กระจายทางวัฒนธรรม ลักษณะบุคลิกภาพของปัจเจกบุคคล สื่อสารมวลชน และการสาธารณสุขขั้นพื้นฐาน (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. 2549)

การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมจะต้องคำนึงถึงลักษณะทั้งแง่กายภาพและไม่ใช่กายภาพควบคู่กัน ทั้งนี้เพราะทั้ง 2 ลักษณะต่างก็ดำรงอยู่ร่วมกัน เช่นเดียวกับการอนุรักษ์ระบบกิจกรรม (Systems of Activities) ก็จะนำไปสู่การอนุรักษ์ระบบที่ตั้ง (Systems of Settings) ซึ่งทั้ง 2 ระบบนี้จะขึ้นอยู่กับภูมิหลังทางวัฒนธรรม (Cultural Backgrounds) ด้วยเช่นกัน ทั้งหมดนี้สามารถนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) ซึ่งก็คือการเน้นการสร้างสมดุลระหว่างการพัฒนากับการอนุรักษ์ โดยที่การพัฒนาจะไม่มุ่งเน้นแค่การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจแต่เพียงอย่างเดียว แต่จะต้องคำนึงถึงคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยการให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และมนุษย์ไปพร้อมๆ กัน

หลักสำคัญของการอนุรักษ์อย่างยั่งยืน

Worskett (1969) ได้กล่าวถึงเป้าหมายและหลักการของการอนุรักษ์ไว้อย่างน่าสนใจว่าการอนุรักษ์กับการเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งที่ต้องดำเนินไปควบคู่กัน เราไม่สามารถที่จะปฏิเสธการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในยุคสมัยต่างๆ ได้ สภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปจะเป็นแรงผลักดันให้เกิดความต้องการการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางกายภาพไปด้วย และหากการอนุรักษ์เป็นสิ่งที่มีความสำคัญแล้ว เราจะต้องผสมผสานระหว่างการเปลี่ยนแปลงใหม่กับโครงสร้างเก่าของเมือง เพราะโดยข้อจำกัดทางเศรษฐกิจเราไม่อาจสร้างเมืองใหม่ทั้งเมืองได้ เราจะต้องสร้างการเปลี่ยนแปลงอย่างใหม่ที่ทำลายคุณค่าของเอกลักษณ์ของเมืองประวัติศาสตร์ที่ต้องอนุรักษ์ไว้ นอกจากนั้นการอนุรักษ์จะต้องมีความสัมพันธ์กับชีวิตในสังคมด้วย กล่าวคือ การอนุรักษ์ไม่ใช่การปรับปรุงดัดแปลงอาคารขึ้นมาเพื่อดึงดูดการท่องเที่ยวเท่านั้น แต่หากประวัติศาสตร์จะมีความหมายต่อโลกปัจจุบัน และให้มีความต่อเนื่องกับอดีตแล้ว การอนุรักษ์จะต้องมองถึงการรักษาสภาพแวดล้อมความมีชีวิตชีวาของเมือง เพื่อเป็นการปลูกอดีตของเมืองให้ตื่นขึ้นมาอีกครั้ง ซึ่ง McNulty (1985) เห็นว่า การทำลายความหวงแหนทางวัฒนธรรมโดยความก้าวหน้าเป็นความจริงที่เกิดขึ้น การสงวนวัฒนธรรมเป็นงานสำคัญไม่น้อยไปกว่าการพัฒนาและความเจริญทางเทคโนโลยี การเปิดวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวก็เท่ากับเป็นการเริ่มกระบวนการแตกสลายทางวัฒนธรรม ซึ่งหลักการสำคัญของการอนุรักษ์เมืองและย่านประวัติศาสตร์อย่างยั่งยืนซึ่งเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่นและมรดกทางวัฒนธรรมต่างๆ มีดังนี้

- 1) เคารพต่อธรรมชาติที่ไม่หยุดนิ่งของเมืองและย่านประวัติศาสตร์ โดยคงไว้ซึ่งความต่อเนื่องของชีวิต วัฒนธรรม และการตั้งถิ่นฐาน
- 2) ให้ความสำคัญต่อสิทธิของประชาชนในท้องถิ่น และเน้นถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนตั้งแต่ต้น

3) เคารพต่อเอกลักษณ์ และคุณค่าของย่านเมืองประวัติศาสตร์ ความงามตลอดจนความสมดุลทางสังคมที่มีอยู่เดิม ซึ่งต้องมีการศึกษาวิเคราะห์อย่างละเอียด ชัดเจน และถูกต้องตามหลักวิชาการ

4) ให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเมือง และย่านประวัติศาสตร์ ตลอดจนเผยแพร่ความรู้ด้านการอนุรักษ์แก่ประชาชน ทำได้โดยให้ความรู้และการศึกษาทั้งในโรงเรียน และนอกระบบ มีการฝึกอบรม รวมไปถึงการประชาสัมพันธ์

5) จัดทำแนวทางหรือคู่มือการพัฒนาเมือง และย่านประวัติศาสตร์ เผยแพร่แก่ประชาชน โดยให้ข้อมูลเกี่ยวกับมาตรการการควบคุมการพัฒนา โดยเฉพาะรูปแบบอาคารและสิ่งก่อสร้างที่เหมาะสม

6) ประสานและเชื่อมโยงแผนอนุรักษ์เมือง และย่านประวัติศาสตร์ เข้ากับแผนพัฒนาระดับชาติ ภาคและท้องถิ่น เช่น ประสานการควบคุมเข้ากับผังเมืองรวม ข้อบัญญัติท้องถิ่น ฯลฯ

7) ใช้มาตรการเชิงสร้างสรรค์ เชิงบวกในการแก้ปัญหา โดยประนีประนอมหรือเจรจาต่อรองประสานผลประโยชน์

Middleton (1972) ได้รายงานสัมมนาเกี่ยวกับ Civic Trust ที่ Royal Festival Hall กล่าวว่าเชฟเพิร์ด (Peter Shepheard) ได้ให้หลักการเพื่อการอนุรักษ์ไว้ว่า เพื่อเก็บรักษาส่วนที่ดีของเมืองและสร้างส่วนที่ไม่ดีใหม่ ให้สอดคล้องกับของเก่าที่ดีขึ้น เพื่ออนุรักษ์อาคารกลุ่มอาคารและบริเวณที่เกี่ยวข้อง เพื่อการคิดหาประโยชน์ใช้สอยใหม่ๆ ให้กับอาคาร จะต้องพิสูจน์ได้อย่างแน่ใจแล้วว่าที่นั้นๆ มีความสำคัญควรแก่การอนุรักษ์อย่างไม่ต้องสงสัย จะต้องทำให้ประชาชนหันมาสนใจสิ่งนี้ด้วย

คณะผู้แทนจากฝรั่งเศสได้เสนอหลักการในการอนุรักษ์เมืองหรือชุมชนโบราณ ซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้ (สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, 2541)

1) เป้าหมายของการอนุรักษ์และปรับปรุงเมืองหรือชุมชนโบราณ คือการคงไว้ซึ่งความต่อเนื่องของชีวิต ความเป็นหนึ่งเดียว และความต่อเนื่องของการตั้งถิ่นฐานมนุษย์ อันมีคุณค่าทางด้านสถาปัตยกรรม และสื่อให้เห็นโครงสร้างทางการเมือง สังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมในอดีต

2) ในการดำเนินการอนุรักษ์และปรับปรุงเมืองหรือชุมชนโบราณ จะต้องให้ความเอาใจใส่ต่อสิทธิของประชาชนในพื้นที่

3) การปรับปรุงหรือฟื้นฟูเมืองหรือชุมชนโบราณ และการดัดแปลงให้เหมาะสมกับการใช้ประโยชน์ในปัจจุบันจะต้องได้รับการวางแผนและดำเนินการ โดยให้ความเคารพต่อเอกลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ คุณค่าของที่ตั้งและสถาปัตยกรรม ความงาม และความสมดุลของสังคมที่มีอยู่เดิม

4) การอนุรักษ์เมืองหรือชุมชนโบราณควรประสานเข้ากับแผนพัฒนาระดับชาติ ภาค หรือท้องถิ่น โดยในแผนดังกล่าวจะต้องถือการอนุรักษ์เป็นส่วนสำคัญและเร่งด่วน เนื่องจากเอกลักษณ์และโครงสร้างเฉพาะตัวของเมืองโบราณหรือชุมชนโบราณนั้น เป็นสิ่งที่จะหาของใหม่มาทดแทนไม่ได้

เราทุกคนพึงต้องช่วยกันอนุรักษ์และคุ้มครองประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตและความเป็นชุมชนดังกล่าวข้างต้นให้รอดพ้นจากกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ความเจริญทางวัตถุและเทคโนโลยี การปล่อยปละละเลยให้มีการทำลายสิ่งเหล่านี้ ไม่เป็นเพียงแต่ทำลายวิถีชีวิต ความเป็นอยู่

คุณค่า เอกลักษณ์ และความภาคภูมิใจ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และชุมชนซึ่งเป็นมรดกให้แก่คนรุ่นต่อไปแล้ว ยังเป็นการทำลายเศรษฐกิจของคนในท้องถิ่นและประเทศอีกด้วย

4. ประวัติความเป็นมาของการปล่อยโคมลอย

มีข้อมูลว่าโคมลอยกำเนิดครั้งแรกในโลกโดยการประดิษฐ์คิดค้นในประเทศจีนมาตั้งแต่ช่วงต้นคริสตทศวรรษที่ 3 โดยทหารในกองทัพจีนในช่วงเฉลิมฉลองปีใหม่มาก่อนคริสต์ศักราชและยังใช้เป็นวิธีการสื่อสารหนึ่งในสนามรบ จนเรียกกันโดยทั่วไปว่า โคมลอยจีน (Chinese Lantern) (Deng, 2005) ในประเทศจีนเรียกว่า คำว่า โคมลอย ภาษาจีนเรียกว่า **tiāndēng** (โคมสวรรค์) บางทีอาจเรียกว่า **xǔyuàndēng** (โคมอธิษฐาน) หรือ **kǒngmíngdēng** (โคมไฟขงเบ้ง) โคมที่จุดให้เกิดความร้อนลอยขึ้นสู่อากาศนี้ เรียกชื่อตามนักกลยุทธ์ของกองทัพจีนในสมัยปลายราชวงศ์ฮั่น ที่ชื่อ จูเก๋อเหลียง (Zhuge Liang) หรือขงเบ้งในพงศาวดารจีนโบราณเหตุที่เรียกโคมขงเบ้งเพราะใช้ตอนทำสงครามกับสุมาอี้ และถูกทัพสุมาอี้ล้อมที่เมืองเปงเอี้ยง ไม่มีวิธีหาทางขอความช่วยเหลือ ขงเบ้งคำนวณทิศทางลมทำให้นึกวิธีการคือใช้ตะเกียงกระดาษจำนวนหนึ่งลอยตามทิศทางลม เป็นโคมไฟเพื่อส่งข่าวสารให้ภายนอกรับรู้ ซึ่งก็คือโคมขงเบ้งหรือเป็นโคมไฟชนิดหนึ่งที่ภายนอกทำเป็นรูปหมวกขงเบ้งที่ขงเบ้งเคยนำมาเผากองเรือรบขอโจโฉจนราบคาบมาแล้ว คนจีนจึงเรียกโคมแบบที่จุดแล้วลอยขึ้นฟ้าว่าโคมขงเบ้งตอนปล่อยโคมผู้คนมักจะอธิษฐานขอให้สุขสมหวัง ด้วยเหตุนี้ในบางแห่งจึงเรียกว่า **qífú dēng** (โคมไฟอธิษฐานขอความสุข) หรือ **píng'ān dēng** (โคมไฟแห่งความสุขสงบ) ซึ่งปรากฏชัดในช่วงราชวงศ์หยวน ประมาณศตวรรษที่ 13 โคมไฟ โคมลอยจีนกลายเป็นสัญลักษณ์ของความหวังและการอธิษฐาน ในสมัยราชวงศ์ฮั่นองค์จักรพรรดิสั่งการให้จุดโคมไฟในพระราชวังเพื่อเป็นการแสดงความไหว้สักการะในช่วงวันที่ 15 ของเดือนอ้าย บางพื้นที่ บางคติความเชื่อต้องให้พระสงฆ์เข้าร่วมพิธีก่อนปล่อยโคมลอยขึ้นสู่ท้องฟ้า หรือเห็นกันว่าหากพระสงฆ์ยังไม่สั่งให้ปล่อย ก็ไม่อาจปล่อยโคมลอยนั้นได้ ดังนั้นจึงทำให้คนทั่วโลกรับรู้กันอย่างกว้างขวางว่าโคมไฟ โคมลอยจีนเป็นโคมหรือบอลลูนชนิดจุดไฟร้อนชนิดแรกของโลก (Youquhanyu, 2012 และ Kharna Creations, 2014)

การปล่อยโคมลอยในประเทศไทยนั้นมีความเป็นมาตั้งแต่โบราณกาลเช่นกัน โดยการปล่อยโคมลอยเป็นส่วนหนึ่งของประเพณีเป็งล้านนา หรือการลอยกระทงในภาคเหนือ ประเพณีเป็งหรือประเพณีเดือนยี่เป็นประเพณีเก่าแก่ของล้านนาที่ถือปฏิบัติกันมาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 14 ในสมัยอาณาจักรหริภุญชัย จัดขึ้นในวันเพ็ญ (ขึ้น 15 ค่ำ) เดือนสอง ทางจันทรคติของล้านนา เดือนสองจะตรงกับเดือนสิบสองของภาคกลาง ในภาษาคำเมืองของทางภาคเหนือ “ยี่” แปลว่า สอง และคำว่า “เป็ง” หมายถึง เพ็ญหรือพระจันทร์เต็มดวง ดังนั้นจึงหมายถึงประเพณีพระจันทร์เต็มดวงในเดือนสอง (มณี พยอมยงค์, 2547: 235) สำหรับประเพณีการลอยกระทงในภาคเหนือนี้ ตามหนังสือพงศาวดารโยนกของพระยาประชากิจกรจักร์ (แช่ม บุนนาค) และหนังสือจามเทวีวงศ์ ว่าสอดคล้องกันดังนี้ เมื่อจุลศักราช 309 หรือ พ.ศ. 1490 พระยาจุลราชได้ครองราชสมบัติต่อจากกมลราชในลำพูน สมัยนั้นลำพูนได้เกิดโรคระบาด หรือที่ตำนานว่า “โรคหิว” หรือ “โรคห่า” หรือ “อหิวาตกโรค” ทำให้ผู้คนล้มตายเป็นอันมาก พวกที่ยังไม่ตายเห็นว่ถ้าอยู่ในเมืองลำพูนต่อไปก็ต้องตายแน่ จึงพากันอพยพไปอาศัยอยู่ยังเมือง “สุธรรมวดี” คือเมืองสะเทิม ประเทศรามัญ หรือมอญ เพราะชาติไทยเรานั้นลงมาตั้งอยู่แต่เมืองเชียงแสนเท่านั้น ต่อมาพระเจ้าพุกามกษัตริย์พม่าตีได้เมืองสะเทิม และได้เก็บเอาบุตร

ธิดาของชาวเมืองไปเป็นบาทบริจาริกาเป็นอันมาก เมื่อเบื่อหน้าก็ทอดทิ้งเสีย พวกชาวเมืองหรือญาติพี่น้องก็อพยพหลบหนีไปอาศัยอยู่กับพระเจ้าหงสาวดี ซึ่งทรงอนุเคราะห์เป็นอย่างดี ไปอยู่นานถึง 6 ปี ครั้นทราบข่าวโรคระบาดสงบลงแล้ว ก็พากันกลับมายังลำพูน ต่างก็คิดถึงบ้านเมืองเดิมของตน ครั้นถึงวันครบรอบที่ได้จากพี่น้องทางเมืองหงสาวดี จึงจัดดอกไม้ธูปเทียน เครื่องสักการะ พร้อมทั้งเครื่องอุปโภคบริโภคใส่ลงในสะเปา ซึ่งมีลักษณะคล้ายเรือหรือใส่ในสะตวงหรือกระทงลอยลงน้ำแม่ปิง น้ำแม่ กวางแม่ทา เพื่อส่งความระลึกถึงญาติพี่น้องที่ยังอยู่เมืองหงสาวดี จึงเป็นมูลเหตุของการลอยสะเปาหรือลอยโคม หรือลอยกระทงนับแต่นั้นมาถึงปัจจุบัน (ศรีเลา เกษพรหม, 2542 : 5851) โดยในคำคืนของวันเพ็ญเดือนยี่ มีการจัดแต่งเครื่องสักการบูชาใส่กระทง จุดธูปเทียนและนำปล่อยลงในน้ำ แสงไฟจะกระทบกับน้ำ เกิดเป็นเงาขึ้นวับๆ แวมๆ มองเห็นเป็นเสมือนแสงพะเนียงไฟผีโคมด ซึ่งผีโคมดนี้ เป็นชื่อเรียกผีป่า ที่ออกหากินในเวลากลางคืน มีพะเนียงไฟมองเห็นเป็นระยะอย่างผีกระสือ ชาวล้านนาจึงเรียกว่า ลอยโคมด (มณี พยอมยงค์, 2547: 244)

ก่อนจะถึงวันเพ็ญเดือน 12 ได้ ชาวบ้านต่างก็จัดการปิดกวาดแผ้วถางบ้านเรือน สถานที่ให้สะอาดเรียบร้อย ประดับประดาด้วยธงชาติ จัดเปลี่ยนดอกไม้ในแจกันหิ้งบูชาพระ จัดเตรียมประทีปหรือเทียนขี้ผึ้งไว้สำหรับจุดบูชาพระ ที่ประตูบ้านก็จะหาดันกล้วย ต้นอ้อย ก้านมะพร้าวหรือไม้อื่นๆ มาประดิษฐ์ทำเป็นซุ้มประตูป่า แบบต่างๆ ให้เป็นที่สวยงาม บ้างก็จัดหาดอกบานไม่รู้โรยหรือที่เมืองเหนือเรียกว่า “ดอกตะล่อม” มาร้อยเป็นอุบะห้อยไว้ตามขอบประตู ประตูเรือน หรือประตูห้อง หรือหิ้งบูชาพระ ผู้ที่มีใจศรัทธาแรงกล้าถึงกับทำมาๆ แล้วนำไปประดับประดาตามวัดเป็นพุทธบูชา หรือเมื่อประดับประดาดอกไม้เรียบร้อยแล้ว ก็หาโคมญี่ปุ่นหรือประทีปมาเตรียมไว้ เพื่อจะได้ใช้ตามไฟในงาน

ในขณะที่เดียวกันตามวัดวาอารามหรือสถานที่สำคัญก็จะจัดสถานที่ให้สวยงามเป็นพิเศษ ที่ซุ้มประตูของวัด และในพระวิหารก็จัดตกแต่งด้วยดอกไม้ โคมไฟสวยงาม และบ้างก็ประดิษฐ์โคมชนิดหนึ่งรอบๆ จะมีรูปสัตว์ต่างๆ อยู่ภายในโคม แขนงหรือตั้งไว้ในวัด เมื่อจุดไฟแล้วจะมองเห็นภาพต่างๆ ในโคมนี้ ตามภาษาพื้นเมือง เรียกว่า “โคมผัด” ในงานวันนั้นรอบๆ บริเวณก็จะจุดไฟด้วยเทียนหรือตั้งประทีปไว้รอบๆ เพื่อเป็นการบูชาระลึกถึงพระพุทธเจ้า นอกจากมีการประดับประดาโคมไฟแล้ว ทุกวัดก็จะมีการทำบุญทางศาสนาในตอนเช้าของวันเพ็ญ จากนั้นก็จะมีงานทานขันข้าวหรือสัรับอาหารไปถึงบรรพชนคนตาย ถวายอาหารและกัณฑ์เทศน์แด่พระภิกษุสงฆ์ และมีการฟังธรรมมหาชาติตั้งแต่เช้าถึงกลางคืน โดยเป็นการฟังเทศน์มหาชาติแบบพื้นเมืองซึ่งเป็นการเทศน์พระธรรมกถึก ผู้เทศน์จะต้องใช้เคล็ดในการเทศน์ให้ฟังกันอย่างสนุกสนาน และได้เนื้อหาทางศีลธรรมพร้อมๆ กันไป บางแห่งก็มีการสืบทอดด้วย ในช่วงพลบค่ำมีการปล่อยโคมลอย เรียกว่า “ว่าวฮม” หรือ “ว่าวควัน” (ขึ้นสู่ท้องฟ้า) มีการเทศน์ธรรมชื่อ “อานิสงส์นางประทีป” และชาวบ้านจะมีการจุดประทีปหรือประทีปโคมหุกระต่าย โคมแขวน เป็นพุทธบูชากันทุกครัวเรือนสว่างไสวไปทั่ว (มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, 2559).

ในอดีตการทำว่าวฮม (ปัจจุบันมักเรียกว่า โคมลอย) มี 2 แบบ คือ ว่าวสี่แฉ่ง คือว่าวที่มีรูปทรงสี่เหลี่ยม และว่าวมน เป็นรูปทรงกลมทั้งด้านหัวและด้านท้าย (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2559) การจุดโคมไฟและโคมลอยจะเกิดขึ้นโดยประชาชนรวมตัวกันนำกระดาษสีต่างๆ เอาไปรวมกันที่วัดแล้วก็ไปช่วยกันต้มแป้งเปียกเพื่อใช้เหมือนกาวติดกระดาษโดยประหยัดไม่ต้องซื้อหา จากนั้นจึงได้โคม

กระดาษลูกกลมๆ โดๆ สูง 6 ฟุตมีรูข้างล่างเพื่อใช้จุดไฟอดควันเข้าไป ระหว่างช่วยกันทำไปนั้นคนในชุมชน ก็ได้พูดคุยกันไป เกิดความรัก ความสามัคคีในชุมชน ส่วนกาละเทศะในการจุด “โคมลอย” จะจุดตอนเช้าก่อนหรือหลังจากพระฉันเพล ส่วนแต่ละวัดจะทำได้ก็ลูกก็ขึ้นอยู่กับกำลังศรัทธาของแต่ละวัด โดยทั่วไปจะจุดโคมลอยประมาณ 6 ลูก และอีก 6 ลูก จะไว้จุดกลางคืน เป็น “โคมไฟ” ลูกที่จุดกลางวันจะมีแค่ควันอย่างเดียว ส่วนลูกที่จุดกลางคืนจะใช้ “ไต้” แขนวนด้านล่าง เมื่อลอยขึ้นฟ้าจะมีแสงสว่างด้วย ซึ่ง “โคมไฟ” นี้จะมีการจุดช่วงหัวค่ำ คือจุดก่อนจะมีการเทศน์มหาชาติที่จะเริ่มประมาณหนึ่งทุ่มจนไปถึงสิบโมงเช้า (ฟ้ารุ่ง ศรีแก้ว, 2558)

นอกจากนี้ชาวบ้านในท้องถิ่นภาคอีสานยังคงถือปฏิบัติตามประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นอันเก่าแก่สืบเนื่องกันมาทุกๆ ปี ในช่วงเทศกาลวันออกพรรษาเดือน 11 คือ “ประเพณีปล่อยโคมลม และโคมไฟ” ชาวบ้านจะร่วมกันทำโคมลม และโคมไฟปล่อยขึ้นสู่ท้องฟ้าทั้งในเวลากลางวันและกลางคืน มาจากความเชื่อของชุมชนที่ว่าในช่วงการเข้าพรรษา พระสงฆ์ต้องจำพรรษาอยู่เฉพาะแต่ในวัดไม่สามารถออกธุดงค์โปรดสัตว์ไปในที่ต่างๆ ได้ จึงเป็นโอกาสให้ญาติปีศาจออกมาสร้างเหตุเภทภัยแก่ชาวบ้านเป็นประจำทุกปี เทวาอารักษ์ที่สถิตอยู่บนสวรรค์จึงลงมาปกป้องรักษาชาวบ้านในช่วงเข้าพรรษา ดังนั้นเมื่อถึงช่วงออกพรรษาชาวบ้านจึงมีการปล่อยโคมลม และโคมไฟ เพื่อเป็นการส่งเหล่าเทวดาเหล่านั้นกลับคืนสู่สวรรค์ และเป็นการปล่อยทุกข์โศก สิ่งอัปมงคลทั้งหลาย ให้ลอยไปกับโคมด้วย ชาวบ้านในสมัยโบราณยังได้ใช้ประโยชน์จากโคมลม และโคมไฟในแง่ของการสื่อสารอีกทางหนึ่งด้วย โดยชาวบ้านจะเขียนใบฎีกาบอกบุญต่างๆ เช่น การทำบุญบูรณะซ่อมแซมวัดที่ชำรุดทรุดโทรมหรือการทำบุญในเทศกาลต่างๆ ผูกติดกับโคมดังกล่าว แล้วก็ปล่อยให้ลอยขึ้นท้องฟ้า เมื่อโคมลม และโคมไฟดังกล่าวลอยไปตกที่ใด ชาวการบอกบุญก็จะแพร่กระจายไปถึงที่นั่น ซึ่งก็ถือว่าเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นแขนงหนึ่ง เคยมีหลักฐานว่าโคมลม และโคมไฟ จากประเทศไทยเคยลอยไปเป็นร้อยๆ กิโลเมตรไปตกที่ประเทศ สปป.ลาว และจังหวัดไกลๆ ส่วนความเป็นมาเป็นไปของประเพณีปล่อยโคมลม และโคมไฟ ที่อีสานนั้นไม่มีหลักฐานแน่ชัดว่าประเพณีดังกล่าวมีมากันตั้งแต่เมื่อใดแต่ก็เป็นประเพณีวิถีอีสานที่ดั้งเดิม มีความสามัคคีของคนในหมู่บ้าน ชุมชน (ประพิศ โบราณมูล, 2557)

5. ลักษณะโคมลอยและการปล่อยโคมลอย

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานได้ให้ความหมาย “โคมลอย” ไว้ว่า หมายถึง ชื่อเครื่องตามไฟชนิดหนึ่งที่จุดแล้วปล่อยให้ลอยไปในอากาศ มีรูปร่างเป็นถุงวงกลมกันใหญ่ปากแคบกว้างราว 75 เซนติเมตร ตัวโคมสูงขนาด 1.15-1.50 เมตร ทำด้วยกระดาษว่าว หุ้มเป็นรูปทรงกลม คล้ายลูกฟุตบอล หรือลูกบอลขนาดใหญ่ ใช้กระดาษว่าวมาต่อๆ กันเป็นจำนวนมากไม่ต่ำกว่า 50 แผ่นขึ้นไป เป็นบอลกลมร้อนขนาดเล็กอย่างหนึ่ง มักทำจากไม้ไผ่ตั้งเป็นโครงติดกระดาษสาทาน้ำมัน ข้างในใส่เทียนหรือเชื้อเพลิงแล้วจุด (Lunnaway, 2554)

โคมลอย (Sky Lantern) มีชื่อเรียกต่างๆ กันไปในต่างประเทศ เช่น โคมจีน โคมอธิษฐาน หรือโคมขอพร (wish lanterns) โคมไฟบิน (Sky flying lantern) เทียนท้องฟ้า (sky candles) บอลลูกไฟ โคมแสงขงเบ้ง (Kongming Lights) Khoom Fay ฯลฯ (Trading Standards Institute, 2014 และ The National Association of State Fire Marshals, 2013)

ผู้ลอยโคมลอยใช้วิธีจุดเชื้อเพลิงที่บรรจุไว้ในบริเวณปลายเปิดด้านล่างของโคมกระดาษสาทรงกระบอกปลายเปิดหนึ่งด้าน เพื่อให้อากาศในโคมกระดาษร้อนขึ้นและส่งผลให้โคมกระดาษลอยขึ้นสู่ท้องฟ้าได้ ภายใต้หลักวิทยาศาสตร์ที่ว่าไฟก่อให้เกิดอากาศที่ร้อนซึ่งเบากว่าอากาศเย็น จึงยกตัวโคมให้ลอยขึ้น (มนต์เทียน เทียนประทีป, 2557: 1) การปล่อยโคมที่ใช้ปล่อยตอนกลางวันซึ่งทำขึ้นโดยใช้กระดาษที่มีสีสันจำนวนหลายสิบแผ่น ตกแต่งด้วยการใส่หาง หรือขณะที่ทำการปล่อยมักใส่ลูกเล่นต่างๆเข้าไปด้วย เช่น ใส่ประทัด คิวบีส เครื่องบินเล็ก ตุ๊กตาระโดดร่ม เป็นต้น บางท้องถิ่นนิยมใส่เงินลอยขึ้นไปอีกด้วย โคมลอยชนิดนี้อาจเรียกว่า โคมควัน อาศัยหลักการการลอยตัวของควันไฟในเวลากลางวัน โดยใช้วิธีการรมควันให้ควันไฟเข้าไปรวมกันอยู่ภายในตัวโคมลอยจนเต็ม จากนั้นจำนวนควันไฟที่อัดแน่นอยู่ภายในตัวโคมลอยจะช่วยพยุงให้ตัวโคมลอยสามารถลอยพุ่งขึ้นสู่ท้องฟ้าได้

โคมลอยที่ใช้ปล่อยตอนกลางคืน มีกรรมวิธีเช่นเดียวกับกับโคมลอยว่าวตอนกลางวัน แต่แตกต่างกันที่เขาใช้ท่อนไม้พันด้ายเป็นก้อนกลม ๆ ชุบด้วยน้ำมันยางหรือน้ำมันขี้ไก่ จนชุ่มแล้วทำที่แขวนติดกับปากโคมลอย เมื่อรมควันจนได้ที่แล้ว จะจุดไฟท่อนผ้าที่เตรียมไว้แล้วผูกติดกับปากโคมลอย ปล่อยให้ลอยขึ้นสู่อากาศ โคมลอยจะลอยสูงขึ้นเรื่อยๆ และลอยไปตามกระแสลมจะมีลักษณะเป็นดวงไฟ คล้ายดาวเคลื่อนไปในเวหา (มณี พยอมยงค์, 2547) เพราะฉะนั้นโคมลอยจึงลอยได้เท่าที่เพลิงยังไม่มอด เมื่อมอดแล้วก็ตกลงสู่พื้นโลกดังเดิม

ดังนั้นจึงเห็นได้ว่า โคมลอยที่ชาวบ้านใช้กันมีอยู่ 2 ประเภท คือ โคมที่ใช้ปล่อยตอนกลางวัน และโคมที่ใช้ปล่อยตอนกลางคืน โคมกลางวันนั้นเรียกว่า ว่าว ทำขึ้นโดยใช้กระดาษที่มีสีสันจำนวน หลายสิบแผ่น เพื่อให้เห็นในระยะทางไกลแม้จะอยู่บนท้องฟ้า จะมีการตกแต่งด้วยการใส่หาง ฯลฯ ส่วนโคมลอยที่ใช้ปล่อยตอนกลางคืน มีกรรมวิธีการทำเช่นเดียวกับกับโคมลอยว่าวตอนกลางวัน แต่แตกต่างกันที่เขาใช้ท่อนไม้พันด้ายเป็นก้อนกลม ๆ ชุบด้วยน้ำมันยางหรือน้ำมันขี้ไก่จนชุ่มแล้ว ทำที่แขวนติดกับปากโคมลอย เมื่อรมควันจนได้ที่แล้ว จะจุดไฟท่อนผ้าที่เตรียมไว้แล้วผูกติดกับปากโคมลอยปล่อยให้ลอยขึ้นสู่อากาศ

ภาพที่ 2.2 ลักษณะของว่าวหอม (ปัจจุบันมักเรียกว่า โคมลอย (กลางวัน) ทั้งที่เป็นรูปทรงสี่เหลี่ยม (ว่าวสี่แฉ่ง) และเป็นรูปทรงกลมทั้งด้านหัวและด้านท้าย (ว่าวมน) (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2559)

นอกจากนี้ยังมีการทำบอไฟ ประกอบด้วยบอไฟหลายชนิด เช่น บอไฟดอก (ดอกไม้ไฟ) บอไฟดาว (พลุ) บอไฟเทียน บอไฟวี (เทียนเล็ก) บอไฟข้างร้อง บอไฟจกจำ บอไฟท้องตัน บอไฟซึ่หนู งานเกี่ยวกับดอกไม้ไฟเหล่านี้นิยมทำกันตามวัดต่างๆ อาศัยตำราทางเคมีแต่โบราณ เรียกกันว่า ตำราเล่นแร่ หรือตำราปะตา (ปรอท) เป็นคู่มือในการผสมดินประสิว กำมะถัน (มาด) และถ่าน ให้ถูกส่วนกัน ทำบอไฟแต่ละชนิดขึ้นจุดในวันประเพณีเดือนยี่ มีคัมภีร์ที่กล่าวถึงการทำให้โคมลอย ทำว่าไว้ด้วยว่าหากคนใดทำขึ้นมาจะมีอานิสงส์ 1 กากณิกและการปล่อยขึ้นไปนั้นเพื่อบูชาพระเกตุแก้ว จุฬามณีบนสวรรค์ดาวดึงส์ด้วย (มณี พยอมยงค์, 2547 อ้างถึงในมหาวิทยาลัยเชียงใหม่, “ประเพณีเดือนยี่เป็ง”, 2559) ชาวบ้านทั่วไปในภาคเหนือเชื่อกันอีกว่าการปล่อยโคมลอยเป็นกาปล่อยเคราะห์กรรมสิ่งที่ไม่ดีงามให้ลอยออกไปจากชีวิต

ลักษณะและการปล่อยโคมลอยในปัจจุบัน

ในปัจจุบันมีการประดิษฐ์ว่าวมหรือโคมลอยเป็นหลากหลายรูปทรง เช่น ทรงเครื่องบิน ทรงจรวด ทรงแปดเหลี่ยม รูปปลา รูปช้าง รูปม้า รูปการ์ตูน ฯลฯ และมีการประกวดแข่งขันด้านรูปทรง และลูกเล่นที่ปล่อยในอากาศขณะที่ว่าวมลอยอยู่กลางอากาศ เช่น ปล่อยหาง ปล่อยร่ม ปล่อยเครื่องบิน คิววีซี (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2559) รวมถึงการพวงหรือผูกติดพลุ ดอกไม้ไฟ หรือสิ่งอื่นใดไปกับโคมขณะปล่อย โดยใช้น้ำมันก๊าด ขี้ผึ้ง พาราฟินเป็นเชื้อเพลิงแทนน้ำมันยางหรือน้ำมันซีโล้ที่ใช้กันในสมัยก่อน เมื่อจะปล่อยโคมไฟก็จะรมควันเข้าไปในโคมก่อนจนโคมติดตัว โดยก่อนจะติดตัวเพื่อจะลอยขึ้นไปก็จะจุดไฟที่ท่อนไม้ที่ซุบน้ำมันไว้แล้วให้ไฟติดก่อน โดยท่อนไม้นี้จะผูกติดอยู่ที่ปากโคมไฟแล้วปล่อยขึ้นไปในท้องฟ้า โคมไฟก็จะลอยตัวสูงขึ้นเรื่อยๆ ถูกพัดไปตามกระแสลม และมีการส่องไฟลอยอยู่ลิบๆ นอกจากนี้ยังมีการเปลี่ยนแปลงจากการใช้ไม้พินผ้าซุบน้ำมันยางเป็นการใช้กระดาษบางๆ ซุบน้ำมันก๊าดตรงกลางโคมแล้วรมควัน ขนาดของโคมก็มีขนาดเล็กลง ความกว้างของปากโคมกับตัวโคมจะมีขนาดเท่าๆ กัน ทั้งนี้เพื่อเป็นการป้องกันการเกิดไฟไหม้เพราะเชื้อไฟจะไหม้หมดก่อนที่โคมจะตกลงพื้น (Lunnaway, 2554)

ในประเทศไทยนิยมการปล่อยโคมลอยในช่วงเทศกาลยี่เป็งและลอยกระทงเป็นส่วนใหญ่ ตลอดจนมีการปล่อยโคมลอยกันอย่างแพร่หลายในงานพิธี งานเฉลิมฉลองต่างๆ ได้แก่ พิธีเปิดกีฬานานาชาติ งานอีเวนท์ต่างๆ งานเลี้ยงรุ่น งานชุมนุมศิษย์เก่า งานวันเกิด งานเลี้ยงขึ้นโตก งานรวมญาติ งานแต่งงาน งานปีใหม่ งานขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีการปล่อยโคมลอยในต่างประเทศด้วย ประเทศต่างๆ นิยมปล่อยโคมลอยในงานวันเกิด งานสังสรรค์รื่นเริง งานฉลองครบรอบ งานแต่งงาน งานเปิดตัวทางธุรกิจ โอกาสพิเศษต่างๆ ทั้งเป็นทางการและส่วนบุคคล โดยได้รับความนิยมมากขึ้นเรื่อยๆ (Seller, 2012) ตั้งแต่เดิมมา การปล่อยโคมลอยขึ้นสู่ท้องฟ้าตามวัฒนธรรมของชาวเอเชียเพื่อขอพรต่อพระผู้เป็นเจ้าหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้ผลดีผลทางเกษตรกรรม เพื่อภาวณาและขอบคุณเพื่อให้พ้นจากความกลัวและขอพรให้เจริญรุ่งเรือง ขอให้มีความสุขในการแต่งงาน ขอให้คลายความวิตกกังวล และใช้ในพิธีกรรมทางศาสนาพราหมณ์ (Lewis Seller, 2012 : Online และ Nicole, 2016: Online)

โคมลอยและโคมไฟต่างๆ ได้รับความนิยมของเด็กๆ มากมาย ยังรวมถึงผู้ใหญ่ส่วนหนึ่งด้วยซึ่งทำโคมไฟกันเองแล้วเดินพาเหรดไปตามท้องถนน ในช่วงเทศกาลงานรื่นเริง ในประเทศจีน มี

การปล่อยโคมไฟในระหว่างช่วงงานเทศกาลโคมไฟและเทศกาลช่วงกลางฤดูใบไม้ร่วง ในประเทศบราซิล โคมลอยเป็นการแสดงให้เห็นว่าเป็นวันหยุดในช่วงฤดูหนาวซึ่งมีผู้คนจำนวนมากปล่อยโคมไฟถูกขนาดทั้งเล็กทั้งใหญ่แม้แต่โคมไฟขนาดเป็น 1-2 เมตร ทุกวันนี้นิยมปล่อยโคมลอยกันเพื่อเป็นการเฉลิมฉลองที่ไม่ใช่เทศกาลหรือตามประเพณีนิยม อย่างเช่น วันคล้ายวันเกิด จัดงานปาร์ตี้รื่นเริง งานแต่งงาน ฯลฯ (History of Lamps, n.d.) ในประเทศอังกฤษ พบว่ามีการใช้ (ปล่อย) โคมลอยราว 200,000 อันในแต่ละปีในงานแต่งงาน งานฉลองเทศกาลฮาโลวีน งานเทศกาลดนตรี และงานศพ (Hereford & Worcester Fire Authority, 2015)

ส่วนที่ได้เห็นมีการจัดเทศกาลโคมลอยหยวนเซียว (Yuanxiao) ประจำปีที่ผิงซี (Pingxi) ซึ่งมีการตั้งแต่วังต้นศตวรรษที่ 19 มีการจุดและปล่อยโคมลอยตอนกลางคืนพร้อมกับเขียนคำอธิษฐานหรือขอพรไว้ที่โคมลอยโดยมักจะขอให้มีลูกในเร็ววัน ขอให้ผลผลิตงอกงาม เก็บเกี่ยวผลผลิตได้ดี จนมาสู่ขอพรให้มีโชคลาภ มีชีวิตที่เจริญก้าวหน้าและรุ่งเรือง การจุดและปล่อยโคมลอยจึงเต็มไปด้วยความหวังและความปรารถนา ในปัจจุบันมีการจัดงานเทศกาลนี้ในช่วงปีใหม่จีนเดือนกุมภาพันธ์ ซึ่งมีการจัดประกวดโคมไฟ โคมลอย การแสดงวัฒนธรรมพื้นเมือง การเดินพาเหรดไปตามท้องถนน มีการจุดและปล่อยโคมลอยหลายหมื่นใบ เทศกาลโคมลอยที่ผิงซีได้รับความนิยมจากคนได้หวันและนักท่องเที่ยวประจำปี จนได้ชื่อว่าเป็นเทศกาลปีใหม่ที่ใหญ่ที่สุดเป็นอันดับสอง (Republic of China (Taiwan))

ภาพที่ 2.3 ลักษณะของโคมควันหรือว่าวควันซึ่งปล่อยในตอนกลางวัน (ที่มา: มหาวิทยาลัยแม่โจ้, คณะวิศวกรรมและอุตสาหกรรมเกษตร, 2557)

โคมลอยกลางคืนเป็นที่นิยมกันอย่างแพร่หลาย ในประเทศไทยพบว่าการปล่อยโคมลอยกันทั่วประเทศ แต่โคมลอยที่ปล่อยกลางคืนนี้เป็นอันตรายต่อทรัพย์สินของผู้อื่นมาก บางครั้งผ้าที่ชุบ

น้ำมันยังไม่หมดเชื้อ ปรากฏว่าวาทกลงมาก่อนจึงเกิดไหม้บ้านเรือนหรือย่านป่าที่แห้งจัดเกิดไฟไหม้ป่าลุกลามไป โดยมีข้อเกตว่าโคมควันหรือโคมลอยกลางวันได้รับความนิยมน้อยกว่าโคมลอยกลางคืน เพราะวาท โคมลอยกลางวันมีขนาดใหญ่กว่าต้องใช้ 5-6 คนช่วยกันปล่อยโคมอย่างระมัดระวังมีเช่นนั้นไฟอาจโดนตัวโคมทำให้เกิดไฟลุกไหม้ หรืออาจมีลูกไฟหล่นจากการควันไฟ มักใช้เวลาในการปล่อยนานมากกว่าจะควันให้เต็มในตัวโคมได้ จากการที่โคมลอยกลางวันใช้กระดาษขาวต่อกันหลายชั้นถ้าทำไม่ดีมักมีรูรั่วอยู่เสมอ ๆ และถ้ารูปทรงไม่ดีโคมจะลอยเอียง ขึ้นไม่สูง หรือมักตกเป็นประจำ ขณะที่โคมลอยกลางคืนหาซื้อง่าย ราคาถูก ขนย้ายสะดวก ใช้คน 1-2 คนในการปล่อยขึ้นสู่ท้องฟ้า ซึ่งสร้างความสวยงามบนท้องฟ้าโดยเฉพาะเมื่อปล่อยกันคราวละมาก ๆ ในงานพิธีสำคัญต่าง ๆ มีลูกเล่นสามารถประดับพลุ ไฟน้ำตก ฯลฯ เพื่อให้เกิดความสวยงามและเพลิดเพลินมากขึ้น โดยทั่วไปเชื่อกันว่าการจุดและปล่อยโคมลอยกลางคืนมีความหมายเหมือนเป็นแสงสว่างที่จะนำพาคนหลุดพ้นจากความทุกข์กายทุกข์ใจ สะเดาะเคราะห์ นำพาให้โชคชะตาชีวิตดีขึ้นและนำไปสู่สิ่งที่ดีกว่า ส่วนวัยรุ่นหนุ่มสาวนิยมปล่อยโคมลอยกลางคืนร่วมกันมีความเชื่อว่าหากได้ลอยโคมลอยแล้วอธิษฐานร่วมกันจะทำให้รักกันยาวนาน (วิทยา ยะเปียง, 2555)

ภาพที่ 2.4 ลักษณะของโคมลอยซึ่งปล่อยในตอนกลางคืน (ที่มา : OK Nation Blog, 2556)

6. สภาพปัญหาที่เกิดจากการปล่อยโคมลอย

จากการที่ความนิยมในการปล่อยโคมลอยที่เพิ่มสูงขึ้นอย่างมากทั้งในและนอกเทศกาล ในงานตามวาระโอกาสทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ทั้งในระดับนานาชาติ ระดับชาติ ระดับภูมิภาค ระดับ

ท้องถิ่น นอกจากนี้ด้วยเทคนิควิธีใหม่ๆ ทำให้โคมลอยที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบันทั่วโลกได้รับการพัฒนาให้สามารถลอยได้นาน ลอยได้สูงในระดับทำการบินของอากาศยานและปัจจุบันการปล่อยโคมลอยและโคมควันได้พัฒนาให้สามารถลอยอยู่ในอากาศได้นานและสูงขึ้น ใช้วัสดุที่ไม่ติดไฟง่าย หรือแม้แต่สามารถลอยขึ้นไปและเคลื่อนตัวได้อย่างช้าๆ หรือที่เรียกว่า fire-retardant lanterns หรือลักษณะอื่นในทำนองเดียวกัน ได้นำมาซึ่งความกังวลและปัญหาต่างๆ มากขึ้น โดยด้านความปลอดภัยเป็นหลัก ซึ่งเป็นเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นแล้วในหลายประเทศไม่เฉพาะแต่ในประเทศไทย การปล่อยโคมลอยส่งผลให้เกิดความเสี่ยงและอันตรายดังนี้

ประการแรก ได้แก่ ความเสี่ยงในการเกิดอัคคีภัยต่อทรัพย์สินและอาคารบ้านเรือน รถยนต์ พืชผลการเกษตร ป่าไม้ ฯลฯ หรือแม้แต่ตกลงสู่เสาหม้อแปลงไฟฟ้าและสายไฟฟ้าส่งผลให้ไฟฟ้าดับเป็นบริเวณกว้าง ความเสี่ยงและอันตรายดังกล่าวย่อมเพิ่มสูงขึ้นในบริเวณพื้นที่ที่มีบ้านเรือนและประชาชนที่อาศัยอยู่หนาแน่น โดยพบว่าทุกปีจะเกิดอัคคีภัยในหลายพื้นที่และหลายจังหวัดในประเทศไทย เหตุการณ์ความสูญเสียครั้งใหญ่ในประเทศอังกฤษเมื่อกรกฎาคมปี 2556 มีโคมลอยที่ยังติดไฟอยู่ได้ลอยไปตกในสถานที่เก็บวัสดุสำหรับรีไซเคิล Smethwick recycling plant ปริมาณกว่าหนึ่งแสนตัน ทำให้เกิดเพลิงไหม้ขนาดใหญ่ซึ่งมีมูลค่าความเสียหายกว่า 6 ล้านปอนด์หรือกว่า 300 ล้านบาท และมีผู้ได้รับบาดเจ็บจำนวนมาก เหตุการณ์ไฟไหม้ที่ Leisure park เมื่อพฤศจิกายนปี 2556 (BBC, 2013 และ Hereford & Worcester Fire Authority, 2015 : p.1) เมื่อปี 2558 อาคารธุรกิจโทรศัพท์เคลื่อนที่ซึ่งตั้งอยู่ที่เมืองกัสโตเนีย มลรัฐนอร์ธแคโรไลนาเกิดเพลิงไหม้เพราะมีโคมลอยจำนวนมากที่ปล่อยมาจากงานคอนเสิร์ตดนตรีร็อกลอยเข้าไปในอาคาร แต่ก็ยากที่จะดับเพลิงเพราะจุดที่ไฟไหม้อยู่สูงมากเกินขีดความสามารถของหน่วยดับเพลิงในพื้นที่ (KATC, 2015)

ประการที่สอง ได้แก่ ภัยอันตรายต่ออากาศยานการเดินทางและน่านฟ้า นั่นคือ ส่งผลกระทบต่ออากาศยาน การจราจรทางอากาศ และบริการที่เกี่ยวข้องกัน สำหรับตัวอย่างเหตุการณ์ในประเทศไทย กรณีที่เครื่องยนต์ของเครื่องบินของสายการบินบางกอกแอร์เวย์ส เที่ยวบิน PG906 ซึ่งบินจากสนามบินสุวรรณภูมิติดโคมลอยเข้าไปติดในเครื่อง หลังจากลงจอดที่สนามบินเชียงใหม่จึงทำให้ต้องยกเลิกเที่ยวบิน และพบว่ามีซากโคมลอยมากกว่า 200 ลูกอยู่ในบริเวณสนามบินเชียงใหม่จากการปล่อยในช่วงเทศกาลปีใหม่ (หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ, 2558) ทั้งนี้เมื่อโคมลอยถูกดูดเข้าไปในเครื่องยนต์จะทำให้เครื่องยนต์ระเบิดและส่งผลให้เครื่องบินตกได้ ในช่วงวันลอยกระทงของทุกปีจะมีการเปลี่ยนแปลงตารางการบินและยกเลิกบางเที่ยวบินไป

ในช่วงหลายปีที่ผ่านมามีการแจ้งว่านักบินอากาศยานพบบั้งไฟและโคมลอยขณะทำการบินในระดับความสูงถึง 20,000 ฟุต (ประมาณ 6,000 เมตร) ซึ่งเป็นระดับเพดานบินของเครื่องบินโดยสารทั่วไปจำนวนมาก โดยนักบินไม่ได้รับแจ้งเตือนล่วงหน้า (กระทรวงคมนาคม, ม.ป.ป) ซึ่งอาจเป็นอันตรายต่อการเดินทางของอากาศยานเพราะแสงจากโคมลอยรบกวนสายต่านักบิน และทัศนวิสัยของการเดินทาง จากข้อมูลของบริษัทวิทยุการบินแห่งประเทศไทยระบุว่าในปี 2558 นักบินพบเห็นโคมลอยขณะทำการบิน 514 โคม โดยเห็นบ่อยครั้งที่เชียงใหม่ เชียงรายและเกาะสมุย มีการออกประกาศเตือนนักบินจากการปล่อยโคมลอยและโคมควัน 163 ครั้ง พบเห็นมากกว่า 27,000 โคม และมากที่สุดในช่วงเทศกาลลอยกระทงเดือนพฤศจิกายน (หนังสือกระทรวงคมนาคมที่ คค0807.2/ว3005 ลงวันที่ 12 เมษายน 2559)

ประการที่สาม ได้แก่ สร้างปัญหาด้านความเดือดร้อนรำคาญ มลภาวะจากซากขยะของโคมลอยที่เกิดขึ้นในเวลาต่อมา สัตว์น้ำและสัตว์ทะเลป่วยและตายเพราะกินซากโคมลอยเข้าไปโดยเข้าใจว่าเป็นอาหาร ฯลฯ (Westcott, 2013) เช่นเดียวกับเหตุการณ์ในประเทศอังกฤษซึ่งมีวัวหลายตัวในฟาร์มปศุสัตว์เสียชีวิตเพราะกินซากโคมลอยเข้าไป (Gabbert, 2016)

7. กฎหมายไทยที่เกี่ยวข้องกับการปล่อยโคมลอย

จากที่ได้กล่าวมาแล้วว่ามีการปล่อยโคมลอยทั่วประเทศทั้งช่วงกลางวันและกลางคืน โดยเฉพาะในช่วงการจัดกิจกรรมตามประเพณี มีการจำหน่ายและปล่อยโคมลอยมากเป็นพิเศษในช่วงเทศกาลลอยกระทงหรือยี่เป็งของทุกปี ซึ่งอาจก่อให้เกิดเหตุสาธารณสุขภัย เป็นอันตรายร้ายแรงและก่อให้เกิดความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สินของประชาชน การบินและอากาศยาน ระบบสาธารณสุขโรค เป็นต้น ที่ผ่านมามีประเทศไทยไม่มีกฎหมายชัดเจนที่ควบคุมโดยตรงซึ่งบัญญัติห้ามหรือมีข้อจำกัด และกำหนดให้มีบทลงโทษต่อการปล่อยโคมลอย โคมควัน บั้งไฟหรือวัตถุซึ่งมีลักษณะทำนองเดียวกัน อย่างไรก็ตามภาครัฐโดยการนำของกระทรวงคมนาคม ได้พยายามกำหนดแนวทางและมาตรการป้องกันและลดความเสี่ยง โดยพยายามบังคับใช้กฎหมายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการกระทำการจุดและปล่อยโคมลอยจนอาจก่อให้เกิดหรือก่อให้เกิดภัยอันตรายดังกล่าวข้างต้น ในช่วงปี 2556-2558 ภาครัฐได้ดำเนินการให้มีการกำหนดนโยบาย แนวทางและมาตรการป้องกันและลดความเสี่ยงอันตรายจากการปล่อยโคมลอย โคมควัน และการจุดบั้งไฟ ทั้งนี้มีกฎหมายที่เกี่ยวข้องและมาตรการด้านความปลอดภัยในเรื่องนี้ซึ่งพอจะสรุปได้ดังนี้

- 7.1 กฎหมายว่าด้วยการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย
- 7.2 กฎหมายว่าด้วยการเดินอากาศ
- 7.3 กฎหมายว่าด้วยความผิดบางประการต่อการเดินอากาศ
- 7.4 ประมวลกฎหมายอาญา
- 7.5 นโยบายและมาตรการด้านความปลอดภัย
- 7.6 คำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ 27/2559*

7.1 กฎหมายว่าด้วยการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย

พระราชบัญญัติป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย พ.ศ. 2550 มีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 6 พฤศจิกายน 2550 เป็นต้นมา ซึ่งสาระสำคัญและรายละเอียดเกี่ยวกับการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยในด้านของอัคคีภัย และหน่วยงานที่จะต้องปฏิบัติก็เป็นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและบรรเทาฟื้นฟูสาธารณภัยอันเนื่องมาจากการปฏิรูประบบราชการตาม พระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวงกรม พ.ศ.2545 โดยรวมหน่วยงานที่มีภารกิจหลักในการป้องกัน บรรเทา ฟื้นฟูสาธารณภัยและอุบัติเหตุ เข้าด้วยกันแล้วจัดตั้งกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย สังกัดกระทรวงมหาดไทยขึ้นมาดูแลและรับผิดชอบ และรวมกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและระงับอัคคีภัย และกฎหมายป้องกันภัยฝ่ายพลเรือนเข้าด้วยกัน โดยตรากฎหมายฉบับนี้ขึ้น เพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและแนวทางเดียวกัน ตลอดจนเพื่อให้เกิดความเป็นเอกภาพในการอำนวยความสะดวกและบริหารจัดการเกี่ยวกับการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย

โดยบทบัญญัติพระราชบัญญัตินี้ ครอบคลุมการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย (มาตรา 21-31 การป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยในกรุงเทพมหานคร (มาตรา 32-38) เจ้าพนักงาน และอาสาสมัคร (มาตรา 39-42) เบ็ดเตล็ด (มาตรา 43-48) บทกำหนดโทษ (มาตรา 49-55)

ในแง่การใช้บังคับกฎหมาย เมื่อเกิดหรือคาดว่าจะเกิดสาธารณภัยในเขตพื้นที่ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ตำบล อำเภอ จังหวัดใดหรือกรุงเทพมหานคร กฎหมายให้ผู้อำนวยความสะดวก ออกคำสั่ง จัดทำแผน กำกับดูแล จัดให้มีและใช้วัสดุ อุปกรณ์เครื่องมือต่างๆ สั่งการให้ผู้ใดกระทำการ หรืองดเว้นกระทำการใดที่มีผลกระทบต่อ การป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยในเงื่อนไขที่กำหนด ทั้งนี้ จากการที่ภาครัฐมองพฤติการณ์ของการจุดและปล่อยโคมลอยอาจเป็นต้นเหตุทำให้เกิดหรือน่าจะเป็น เหตุทำให้เกิดสาธารณภัยขึ้นได้ เช่น ในเขตกรุงเทพมหานคร อาศัยอำนาจของพระราชบัญญัติป้องกัน และบรรเทาสาธารณภัย พ.ศ. 2550 มาตรา 32 มาตรา 21 วรรคสอง มาตรา 22 วรรคสาม ประกอบ มาตรา 37 วรรคสอง ซึ่งมีการออกคำสั่งกรุงเทพมหานครห้ามมิให้มีการจำหน่าย เล่น หรือปล่อยโคม ลอยแบบมีไฟในกรุงเทพฯ ในช่วงเทศกาลลอยกระทงประจำปี 2558 โดยกำหนดเขตพื้นที่สำคัญและ พื้นที่ปลอดภัยต่อการบินรอบท่าอากาศยานทั้งสองแห่ง เพื่อป้องกันอันตรายหรือสาธารณภัยจากการ กระทำดังกล่าว หากผู้ใดฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามคำสั่ง มีความผิดและต้องรับโทษตามมาตรา 49 ซึ่งระวาง โทษจำคุกไม่เกิน 3 เดือน หรือปรับไม่เกิน 6,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ (คมชัดลึก, 2558 และกรม ส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, 2559)

มาตรา 21 เมื่อเกิดหรือคาดว่าจะเกิดสาธารณภัยขึ้นในเขตขององค์การปกครอง ส่วนท้องถิ่นแห่งพื้นที่ใด ให้ผู้อำนวยการท้องถิ่นขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นแห่งพื้นที่นั้นมีหน้าที่ เข้าดำเนินการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยโดยเร็ว และแจ้งให้ผู้อำนวยความสะดวกอำเภอที่รับผิดชอบใน เขตพื้นที่นั้นและผู้อำนวยความสะดวกจังหวัดทราบทันที

ในการปฏิบัติหน้าที่ตามวรรคหนึ่ง ให้ผู้อำนวยการท้องถิ่นมีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

(1) สั่งข้าราชการฝ่ายพลเรือน พนักงานส่วนท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานของ รัฐ เจ้าพนักงาน อาสาสมัคร และบุคคลใด ๆ ในเขตองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นแห่งพื้นที่ที่เกิดสา ธารณภัยให้ปฏิบัติกร อย่างหนึ่งอย่างใดตามความจำเป็นในการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย

(2) ใช้อาคาร สถานที่ วัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ และยานพาหนะของ หน่วยงานของรัฐและเอกชนที่อยู่ในเขตองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น แห่งพื้นที่ที่เกิดสาธารณภัยเท่าที่ จำเป็นเพื่อการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย

(3) ใช้เครื่องมือสื่อสารของหน่วยงานของรัฐหรือเอกชนทุกระบบที่อยู่ในเขต องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นแห่งพื้นที่ที่เกิดสาธารณภัยหรือท้องที่ที่เกี่ยวข้อง

(4) ขอความช่วยเหลือจากองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นในการป้องกันและ บรรเทาสาธารณภัย

(5) สั่งห้ามเข้าหรือให้ออกจากพื้นที่ อาคารหรือสถานที่ที่กำหนด

(6) จัดให้มีการสงเคราะห์ผู้ประสบภัยโดยทั่วถึงและรวดเร็ว

มาตรา 22 เมื่อมีกรณีตามมาตรา 21 เกิดขึ้น ให้ผู้อำนวยการอำเภอ และ ผู้อำนวยการจังหวัด มีอำนาจหน้าที่เช่นเดียวกับผู้อำนวยการท้องถิ่น โดยในกรณีผู้อำนวยการอำเภอ

ให้สั่งการได้สำหรับในเขตอำเภอของตน และในกรณีผู้ว่าราชการจังหวัด ให้สั่งการได้สำหรับในเขตจังหวัดแล้วแต่กรณี

ในกรณีที่ผู้ว่าราชการจังหวัดมีความจำเป็นต้องได้รับความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือหน่วยงานของรัฐที่อยู่นอกเขตขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแห่งพื้นที่ของตน ให้แจ้งให้ผู้ว่าราชการอำเภอหรือผู้ว่าราชการจังหวัด แล้วแต่กรณี เพื่อสั่งการโดยเร็วต่อไป

ในกรณีจำเป็นเพื่อประโยชน์ในการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยใด ผู้ว่าราชการจังหวัดจะสั่งการให้หน่วยงานของรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือบุคคลใด กระทำหรืองดเว้นการกระทำใดที่มีผลกระทบต่อ การป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยนั้นก็ได้อำนาจดังกล่าวให้มีผลบังคับเป็นระยะเวลาตามที่กำหนดในคำสั่ง แต่ต้องไม่เกินยี่สิบสี่ชั่วโมง ในกรณีที่มีความจำเป็นต้องให้คำสั่งดังกล่าวมีผลบังคับเกินยี่สิบสี่ชั่วโมง ให้เป็นอำนาจของผู้บัญชาการที่จะสั่งการได้ตามความจำเป็นแต่ต้องไม่เกินเจ็ดวัน

ในกรณีที่พื้นที่ที่เกิดหรือจะเกิดสาธารณภัยตามวรรคหนึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของผู้ว่าราชการจังหวัดหลายคน ผู้ว่าราชการจังหวัดคนหนึ่งคนใด จะใช้อำนาจหรือปฏิบัติหน้าที่ตามมาตรา 21 ไปพลางก่อนก็ได้แล้วให้แจ้งผู้ว่าราชการจังหวัดอื่นทราบโดยเร็ว

มาตรา 32 ให้ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครเป็นผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร รับผิดชอบในการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยในเขตกรุงเทพมหานคร และมีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

(1) จัดทำแผนการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยกรุงเทพมหานคร ซึ่งต้องสอดคล้องกับแผนการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยแห่งชาติ

(2) กำกับดูแลการฝึกอบรบอาสาสมัครของกรุงเทพมหานคร

(3) จัดให้มีวัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ ยานพาหนะ และสิ่งอื่น เพื่อใช้ในการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยตามที่กำหนดในแผนการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยกรุงเทพมหานคร

(4) ดำเนินการให้การสงเคราะห์เบื้องต้นแก่ผู้ประสบภัย หรือผู้ได้รับอันตราย หรือเสียหายจากสาธารณภัย รวมตลอดทั้งการรักษาความสงบเรียบร้อย และการปฏิบัติการใดๆ ในการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย

(5) สนับสนุนและให้ความช่วยเหลือแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งมีพื้นที่ติดต่อหรือใกล้เคียงในการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย

(6) ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่ผู้บัญชาการและผู้ว่าราชการกลางมอบหมาย

เพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติหน้าที่ตาม (3) (4) และ (5) ให้ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครมีอำนาจสั่งการส่วนราชการและหน่วยงานของกรุงเทพมหานคร รวมทั้งประสานกับหน่วยงานของรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องใน การป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย เพื่อให้เป็นไปตามแผนการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยกรุงเทพมหานคร และมีอำนาจสั่งการควบคุม และกำกับดูแลการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานและอาสาสมัครของกรุงเทพมหานคร ให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา 37 เมื่อเกิดหรือคาดว่าจะเกิดสาธารณภัยขึ้นในเขตกรุงเทพมหานคร ให้ผู้ช่วยผู้อำนวยการกรุงเทพมหานครมีหน้าที่เข้าดำเนินการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยโดยเร็ว และแจ้งให้ผู้ช่วยผู้อำนวยการกรุงเทพมหานครและรองผู้ช่วยผู้อำนวยการกรุงเทพมหานครทราบทันที

ให้นำความในมาตรา 21 วรรคสอง มาตรา 22 วรรคสามและวรรคสี่ มาตรา 24 มาตรา 25 มาตรา 26 มาตรา 27 มาตรา 28 มาตรา 29 และมาตรา 30 มาใช้บังคับกับการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยในเขตกรุงเทพมหานครด้วยโดยอนุโลม

มาตรา 49 ผู้ใดไม่ปฏิบัติตามคำสั่งหรือขัดขวางการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ช่วยราชการตามมาตรา 21 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามเดือน หรือปรับไม่เกินหกพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

7.2 กฎหมายว่าด้วยการเดินอากาศ

ตามพระราชบัญญัติการเดินอากาศ พ.ศ.2497 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติการเดินอากาศ พ.ศ. 2497 พ.ศ. 2558 มีผลบังคับใช้ 2 ตุลาคม 2558 บัญญัติให้คณะกรรมการการบินพลเรือนกำกับดูแลแผนรักษาความปลอดภัย อำนาจสั่งให้ดำเนินการหรือปรับปรุง แก้ไข หรือระงับซึ่งการกระทำใด ๆ ที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายต่อความมั่นคงปลอดภัยของประเทศหรือต่อการบินพลเรือนได้ กำหนดให้สำนักงานการบินพลเรือนแห่งประเทศไทย (กพท.) เป็นหน่วยงานกำกับดูแลความปลอดภัยทางด้านการบินพลเรือน ตลอดจนกำหนดให้ผู้ช่วยราชการตรวจสอบระบบการจัดการด้านนิรภัย การรักษาความปลอดภัย ระบบการตรวจสอบภายใน ระเบียบเกี่ยวกับกระบวนการดำเนินงาน คู่มือการดำเนินงานของสนามบินอนุญาตหรือที่ขึ้นลงชั่วคราวอนุญาต และมาตรการเกี่ยวกับความปลอดภัยอื่นๆ ว่าเป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการเดินอากาศหรือไม่ เหตุผลในการประกาศใช้พระราชกำหนดฉบับนี้ คือ โดยที่ได้มีการจัดตั้งสำนักงานการบินพลเรือนแห่งประเทศไทย ซึ่งเป็นการปรับปรุงโครงสร้าง และรูปแบบของหน่วยงานด้านการบินพลเรือน ตามข้อเสนอแนะขององค์การการบินพลเรือนระหว่างประเทศ และมีการยุบเลิกกรมการบินพลเรือน โดยเปลี่ยนเป็นกรมท่าอากาศยาน ดังนั้น เพื่อให้การบริหารราชการแผ่นดินและการปฏิบัติราชการตามโครงสร้างเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพจึงจำเป็นต้องตราพระราชกำหนดนี้

นอกจากนี้บัญญัติให้ผู้จดทะเบียนอากาศยาน ผู้ดำเนินการเดินอากาศ ผู้ประจำหน้าที่ บุคคลที่อยู่ในอากาศยาน และผู้ได้รับใบรับรองการดำเนินงานสนามบินสาธารณะ ต้องปฏิบัติตามเพื่อความปลอดภัยตามข้อบังคับ บัญญัติให้รัฐมนตรีมีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษา กำหนดเขตบริเวณใกล้เคียงสนามบิน หรือสถานที่ตั้งเครื่องอำนวยความสะดวกในการเดินอากาศเป็นเขตปลอดภัยในการเดินอากาศ ซึ่งได้แก่ บริเวณพื้นที่เสี่ยงตามแนวชั้น - ลงของเครื่องบินห่างข้างละ 4.6 กิโลเมตร เป็นระยะทางยาว 18.5 กิโลเมตรจากหัวทางวิ่งทั้งสองด้าน นอกจากนี้การปล่อยโคมควันที่มีปริมาตรเกิน 1 ลูกบาศก์เมตร ต้องได้รับอนุญาตและปฏิบัติตามเงื่อนไขที่รัฐมนตรีกำหนดตามพระราชบัญญัตินี้

ช่วงกลางปี 2559 สำนักงานการบินพลเรือนแห่งประเทศไทยในฐานะหน่วยงานกำกับดูแลความปลอดภัยทางด้านการบินพลเรือนอาศัยอำนาจตามกฎหมายว่าด้วยการเดินอากาศขอความร่วมมือประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องช่วยกันป้องกันและลดความเสี่ยงจากการจุดบั้งไฟ

การปล่อยโคมลอย และโคมควัน (กระทรวงคมนาคม, ขาวกระทรวงคมนาคมฉบับที่ 340/2559) ดังนี้คือ

- 1) ห้ามจุดบั้งไฟ ปล่อยโคมลอย และโคมควันในพื้นที่เสี่ยง เขตปลอดภัยในการเดินอากาศ บริเวณพื้นที่เสี่ยงตามแนวขึ้น - ลงของเครื่องบินห่างข้างละ 4.6 กิโลเมตร เป็นระยะทางยาว 18.5 กิโลเมตร จากหัวทางวิ่งทั้งสองด้าน
- 2) ห้ามจุดบั้งไฟขนาดใหญ่ ซึ่งมีความสูงในระดับเพดานบินโดยเด็ดขาด บั้งไฟควรมีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางไม่เกิน 3 นิ้วครึ่ง และห้ามขานนับเวลาการจุดบั้งไฟเพื่อหลีกเลี่ยงการเล่นพนัน
- 3) งดจุดบั้งไฟ ปล่อยโคมลอย และโคมควัน ในบริเวณพื้นที่เสี่ยงอันตรายต่อการเกิดอัคคีภัย ท่าอากาศยาน สายไฟฟ้า หลัาแห่ง คลังน้ำมัน กองขยะ บ้านเรือนประชาชน ตลาด ป่าไม้ โรงเรียน วัด เป็นต้น
- 4) ปล่อยโคมลอย และโคมควันที่เป็นไปตามรูปแบบและขนาดมาตรฐานที่กำหนด โดยการปล่อยโคมควันที่มีปริมาตรเกิน 1 ลูกบาศก์เมตร ต้องได้รับอนุญาตและปฏิบัติตามเงื่อนไขที่รัฐมนตรีกำหนดตามพระราชบัญญัติการเดินอากาศ พ.ศ. 2497
- 5) แจ้งข้อมูลการจุดบั้งไฟ การปล่อยโคมลอย และโคมควัน วัน เวลา สถานที่ และจำนวนการปล่อยโคมลอยและการจุดบั้งไฟให้ท่าอากาศยาน หรือศูนย์ควบคุมการบินในพื้นที่ทราบล่วงหน้า 7 วัน ก่อนการปล่อยจริงเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการออกประกาศแจ้งเตือนนักบินให้หลีกเลี่ยงเส้นทางที่มีการจุดบั้งไฟ และการปล่อยโคมลอย และโคมควันดังกล่าว และต้องมีผู้ประสานงานระหว่างกาปล่อยเพื่อแจ้งข้อมูลที่เป็นปัจจุบันทุกครั้ง

7.3 กฎหมายว่าด้วยความผิดบางประการต่อการเดินอากาศ

พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดบางประการต่อการเดินอากาศ พ.ศ. 2558 มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2558 เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ โดยที่ในปัจจุบันมีการกระทำความผิดอาญาต่อการเดินอากาศหลายลักษณะและมีจำนวนมากขึ้น ประกอบกับพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดบางประการต่อการเดินอากาศ พ.ศ. 2521 ยังมีบทบัญญัติไม่ชัดเจนเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของผู้ควบคุมอากาศยานไทยและของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวกับความผิดในอากาศยานในเรื่องการรับแจ้งและการรับตัวบุคคลผู้กระทำความผิดในอากาศยานในระหว่างการบิน และยังมีบทบัญญัติไม่ครอบคลุมถึงการกระทำความผิดที่กำหนดในอนุสัญญาที่ประเทศไทยเป็นภาคี ได้แก่ อนุสัญญาว่าด้วยความผิดและการกระทำอื่น ๆ บางประการที่กระทำบนอากาศยานซึ่งทำขึ้นที่กรุงโตเกียว เมื่อวันที่ 14 กันยายน ค.ศ. 1963 (พ.ศ. 2506) อนุสัญญาว่าด้วยการปราบปรามการยัดอากาศยานโดยมิชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งทำขึ้นที่กรุงเฮก เมื่อวันที่ 16 ธันวาคม ค.ศ. 1970 (พ.ศ. 2513) และอนุสัญญาว่าด้วยการปราบปรามการกระทำอันมิชอบด้วยกฎหมายต่อความปลอดภัยของการบินพลเรือน ซึ่งทำขึ้นที่กรุงมอนทรีออล เมื่อวันที่ 23 กันยายน ค.ศ. 1971 (พ.ศ. 2514) พร้อมทั้งพิธีสารลงวันที่ 24 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1988 (พ.ศ. 2531) ตลอดจนพระราชบัญญัติดังกล่าวยังไม่มียบทบัญญัติเกี่ยวกับความผิดบางประการที่ผู้โดยสารได้กระทำในอากาศยานในระหว่างการบินต่อผู้ควบคุมอากาศยาน เจ้าหน้าที่ประจำอากาศยานหรือผู้โดยสาร และต่อทรัพย์สินในอากาศยาน ที่สมควรกำหนดให้

เป็นความผิดด้วย รวมทั้งยังไม่มีบทบัญญัติว่าด้วยเจ้าหน้าที่ผู้รักษาความปลอดภัยในอากาศยานในระหว่างการบิน จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

จากการที่ภาครัฐมองพฤติการณ์ของการจุดและปล่อยโคมลอยอาจเป็นต้นเหตุทำให้เกิดหรือน่าจะเป็นเหตุทำให้เกิดอันตรายหรือสร้างความเสียหายต่ออากาศยาน การเดินอากาศ ระบบที่เกี่ยวข้องกับการเดินอากาศหรืออำนวยความสะดวกด้านการบินขึ้นได้ พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดบางประการต่อการเดินอากาศ พ.ศ. 2558 มาตรา 18 มาตรา 19 มาตรา 21 จึงบัญญัติไว้เป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ แม้จะไม่ได้บัญญัติไว้ชัดเจนโดยตรงถึงการจุดและปล่อยโคมลอยหรือวัตถุอื่นในทำนองเดียวกัน

- มาตรา 18 อนุมาตรา (2) เมื่อผู้ใดกระทำการทำให้อากาศยานในระหว่างบริการเสียหายจนเป็นเหตุให้อากาศยานนั้นไม่สามารถทำการบินได้ หรือเป็นเหตุหรือน่าจะเป็นเหตุให้เกิดอันตรายต่อความปลอดภัยของอากาศยานในระหว่างการบิน ต้องระวางโทษประหารชีวิต จำคุกตลอดชีวิต หรือจำคุกตั้งแต่ 15 ถึง 20 ปี และปรับตั้งแต่ 600,000 บาทถึง 800,000 บาท

- มาตรา 19 อนุมาตรา (3) ผู้ใดใช้อาวุธหรือวัตถุอื่นใดกระทำการอันเป็นอันตรายหรือน่าจะเป็นอันตรายต่อความปลอดภัยของทำอากาศยาน ทำให้การให้บริการของทำอากาศยานหยุดชะงัก ต้องระวางโทษประหารชีวิต จำคุกตลอดชีวิต หรือจำคุกตั้งแต่ 15 ถึง 20 ปี และปรับตั้งแต่ 600,000 บาทถึง 800,000 บาท

- มาตรา 21 ผู้ใดทำลายหรือทำให้เสียหายแก่เครื่องอำนวยความสะดวกในการเดินอากาศตามกฎหมายว่าด้วยการเดินอากาศ หรือทำให้การทำงานของเครื่องอำนวยความสะดวกดังกล่าวขัดข้อง ถ้าการกระทำนั้นเป็นเหตุหรือน่าจะเป็นเหตุให้เกิดอันตรายต่อความปลอดภัยของอากาศยานในระหว่างการบิน ต้องระวางโทษประหารชีวิต จำคุกตลอดชีวิต หรือจำคุกตั้งแต่ 15 ถึง 20 ปี และปรับตั้งแต่ 600,000 บาทถึง 800,000 บาท

7.4 ประมวลกฎหมายอาญา

จากการที่ภาครัฐมองพฤติการณ์ของการจุดและปล่อยโคมลอยอาจเป็นต้นเหตุทำให้เกิดหรือน่าจะเป็นเหตุทำให้เกิดอันตรายหรือสร้างความเสียหายต่อชีวิต ร่างกายของผู้อื่น ทรัพย์สินของผู้อื่น ภัยอันตรายต่อประชาชน ภายใต้ประมวลกฎหมายอาญา ในบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องดังนี้

ภาค 2 ความผิด

ลักษณะ 6 ความผิดเกี่ยวกับการก่อให้เกิดภัยอันตรายต่อประชาชน

ลักษณะ 10 ความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย

ลักษณะ 12 ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ โดยเฉพาะความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์

ข้อหาหรือฐานความผิดที่เกี่ยวข้องโดยตรง ได้แก่ ความผิดฐานวางเพลิงเผาทรัพย์ ฐานก่ออันตรายต่อผู้อื่น

- มาตรา 220 ผู้ใดกระทำให้เกิดเพลิงไหม้แก่วัตถุใดๆ แม้เป็นของตนเอง จนน่าจะเป็นอันตรายแก่บุคคลอื่นหรือทรัพย์สินของผู้อื่น ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 7 ปี และปรับไม่เกิน 14,000 บาท

ถ้าการกระทำความผิดดังกล่าวในวรรคแรก เป็นเหตุให้เกิดเพลิงไหม้แก่ทรัพย์สิน ตามที่ระบุไว้ในมาตรา 218 ผู้กระทำความผิดต้องระวางโทษดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 218

- มาตรา 218 ผู้ใดวางเพลิงเผาทรัพย์สินดังต่อไปนี้

- (1) โรงเรือน เรือ หรือแพที่คนอยู่อาศัย
- (2) โรงเรือน เรือ หรือแพอันเป็นที่เก็บหรือที่ทำสินค้า
- (3) โรงมหรสพหรือสถานที่ประชุม
- (4) โรงเรือนอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน เป็นสาธารณสถาน หรือเป็นที่สำหรับประกอบพิธีกรรมตามศาสนา
- (5) สถานีรถไฟ ท่าอากาศยาน หรือที่จอดรถ หรือเรือสาธารณะ
- (6) เรือกลไฟ หรือเรือยนต์อันมีระวางตั้งแต่ห้าตันขึ้นไป อากาศยาน หรือรถไฟที่ใช้ในการขนส่งสาธารณะ

ต้องระวางโทษประหารชีวิต จำคุกตลอดชีวิต หรือจำคุกตั้งแต่ห้าปีถึงยี่สิบปี

- มาตรา 232 ผู้ใดกระทำความผิดด้วยประการใด ๆ ให้นยานพาหนะดังต่อไปนี้อยู่ในลักษณะอันน่าจะเป็นเหตุให้เกิดอันตรายแก่บุคคล

- (1) เรือเดินทะเล อากาศยาน รถไฟหรือรถราง
- (2) รถยนต์ที่ใช้สำหรับการขนส่งสาธารณะ หรือ
- (3) เรือกลไฟ หรือเรือยนต์อันมีระวางตั้งแต่ห้าตันขึ้นไปที่ใช้สำหรับการขนส่งสาธารณะ

ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หกเดือนถึง 7 ปีและปรับตั้งแต่ 1,000 บาทถึง 14,000

บาท

ข้อหาหรือฐานความผิดที่เกี่ยวข้อง ซึ่งขึ้นอยู่กับเจตนา และผลร้ายที่เกิดจากการกระทำ เช่น ความผิดฐานทำให้เสียชีวิต ความผิดฐานทำให้ได้รับบาดเจ็บ ความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์สิน

7.5 นโยบายและมาตรการด้านความปลอดภัย

เมื่อสภาพปัญหานี้กลายเป็นปัญหาที่รุนแรงปรากฏให้เห็นเด่นชัดขึ้นเรื่อยๆ ในปี 2556 กระทรวงมหาดไทยจึงได้ประสานกับสำนักงานนโยบายและแผนการขนส่งและจราจร กระทรวงคมนาคมเพื่อริเริ่มอย่างจริงจังในกำหนดแนวทางที่เหมาะสมสำหรับการปล่อยโคลมลอย โคมควัน และดอกไม้เพลิงในช่วงเทศกาลลอยกระทงเพื่อให้การดำเนินการป้องกันและลดความเสี่ยงอันตรายต่อการบินและอากาศ จนพัฒนาไปสู่การกำหนดนโยบายที่สำคัญของรัฐบาล ซึ่งได้แก่ **แนวทางและมาตรการป้องกันและลดความเสี่ยงอันตรายจากการปล่อยโคลมลอย โคมควัน และการจุดบั้งไฟอย่างชัดเจน** และเป็นรูปธรรมในปีต่อๆ มา โดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายหลักๆ ที่เกี่ยวข้อง คือ ภายใต้กฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน กฎหมายว่าด้วยการปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม กฎหมายว่าด้วยการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กฎหมายว่าด้วยการเดินอากาศ กฎหมายว่าด้วยความผิดบางประการต่อการเดินอากาศ ประมวลกฎหมายอาญา ภาครัฐโดย 10 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องอันประกอบด้วยกระทรวงคมนาคม กระทรวงมหาดไทย กระทรวงกลาโหม กระทรวงการท่องเที่ยวและ

กีฬา กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงวัฒนธรรม สำนักงานตำรวจแห่งชาติ กรมประชาสัมพันธ์ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และกรุงเทพมหานคร จึงได้ร่วมกันลงนามในบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ (Memorandum of Cooperation/ MOC) เรื่อง การป้องกันและลดความเสี่ยงอันตรายต่อการบินและอากาศยานจากการปล่อยโคมลอย/โคมควันและการจุดบั้งไฟ เมื่อ 8 มกราคม 2558 เพื่อการบูรณาการการทำงานร่วมกันในการป้องกันและลดผลกระทบด้านลบจากปัญหาการปล่อยโคมลอย โคมควัน และการเล่นพินันบั้งไฟ ให้ดำเนินการตามแนวทางปฏิบัติร่วมกัน ตามมาตรการด้านความปลอดภัยต่างๆ ซึ่งมีผลบังคับใช้ทันทีไปจนถึง พ.ศ. 2561 โดยแต่งตั้งคณะกรรมการร่วมประสานงานและขับเคลื่อนการปฏิบัติตามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือในเรื่องนี้ มอบหมายให้ปลัดกระทรวงคมนาคมหรือรองปลัดกระทรวงคมนาคมที่ได้รับมอบหมายเป็นประธาน และให้สำนักแผนความปลอดภัย สำนักงานนโยบายและแผนการขนส่งและจราจร (สนข.) เป็นกรรมการและเลขานุการ ซึ่งมีภารกิจหลักในการติดตามผลการดำเนินงานของหน่วยงานให้เป็นไปตามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือฯ และเกิดผลการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรม

ในการประชุมคณะกรรมการร่วมประสานและขับเคลื่อนการปฏิบัติตามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือนี้เมื่อวันที่ 7 กรกฎาคม 2558 ได้มีมติ ซึ่งสรุปได้ดังนี้คือ (หนังสือกระทรวงคมนาคมที่ คค0807.2/ว3005 ลงวันที่ 12 เมษายน 2559)

1) มอบให้ทุกหน่วยงานกำกับดูแลตามภารกิจที่เกี่ยวข้องในบันทึกข้อตกลงความร่วมมือฯ อย่างเข้มงวดต่อไป

2) มอบให้ทุกหน่วยงานดำเนินการรณรงค์ประชาสัมพันธ์ให้ความรู้ ความเข้าใจ ตระหนักถึงอันตรายและผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการปล่อยโคมลอย/โคมควันและการจุดบั้งไฟ โดยดำเนินการในลักษณะมาตรการเชิงรุกในการกำหนดกลุ่มเป้าหมายอย่างชัดเจนในพื้นที่เสี่ยงภัยอันตรายจากการจัดกิจกรรมดังกล่าว เพื่อให้หน่วยงานดำเนินการรณรงค์ประชาสัมพันธ์อย่างเข้มข้น และต่อเนื่อง

3) มอบให้สำนักงานการบินพลเรือนแห่งประเทศไทยและกระทรวงมหาดไทย ดำเนินการเร่งรัดการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดผลบังคับโดยเร็ว

คณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 24 พฤศจิกายน 2558 เรื่อง มาตรการด้านความปลอดภัยเกี่ยวกับการปล่อยโคมลอยและโคมควันของหน่วยงานในสังกัดกระทรวงคมนาคม

1) ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบถึงอันตรายจากอค์คิภัยและมีความเสี่ยงด้านอุบัติเหตุร้ายแรงต่ออากาศยาน

2) จัดเจ้าหน้าที่ควบคุมพื้นที่โซนนิ่งบริเวณโดยรอบท่าอากาศยานเชียงใหม่ เชียงราย ลำปาง แพร่ น่าน และแม่ฮ่องสอน เพื่อขอความร่วมมือประชาชนงดปล่อยโคมลอยและโคมควัน

3) ขอความร่วมมือให้ประชาชนปล่อยโคมลอย ในช่วงเทศกาลลอยกระทงให้ปล่อยหลังเวลา 21.00 น. เป็นต้นไป

4) บริษัท การบินไทย จำกัด (มหาชน) บริษัท ไทยสมายล์แอร์เวย์ จำกัด ยกเลิกเที่ยวบินหลังเวลา 18.00 น. เส้นทางกรุงเทพฯ-เชียงใหม่-กรุงเทพฯ ตั้งแต่วันที่ 24-26 พฤศจิกายน

2558 เพื่อหลีกเลี่ยงช่วงเวลาที่มีการปล่อยโคมลอย และเพื่อลดความเสี่ยงและอันตรายที่อาจเกิดขึ้นกับเครื่องบิน

5) ท่าอากาศยานเชียงใหม่ทำหนังสือแจ้งสายการบินจำนวน 25 สายการบิน เพื่อแจ้งเกี่ยวกับอันตรายของโคมลอย และขอความร่วมมือเปลี่ยนแปลงเวลาทำการบินให้เป็นเวลาหลัง 18.00 น. ระหว่างวันที่ 24-26 พฤศจิกายน 2558

6) จัดเจ้าหน้าที่ประจำถนน สะพาน ท่าเรือ สถานีขนส่ง สถานีรถไฟ ที่อยู่ในความรับผิดชอบ เพื่อเฝ้าระวังห้ามปรามผู้ที่ปล่อยโคมลอย และเตรียมอุปกรณ์ดับเพลิงไว้ในแต่ละสถานีพร้อมที่จะเข้าถึงสถานที่เกิดเหตุได้ทันที

ต่อมากระทรวงคมนาคมได้กำหนดมาตรการด้านความปลอดภัยในการปล่อยโคมลอย และโคมควัน เพื่อป้องกันการเกิดอุบัติเหตุจากการปล่อยโคมลอย และโคมควัน ในช่วงเทศกาลลอยกระทงปี 2558 ดังนี้คือ

1) กระทรวงคมนาคมขอความร่วมมือประชาชนงดเว้นการปล่อยโคมควันเนื่องจากในเวลากลางวันมีเครื่องบินทำการบินตามปกติ

2) กระทรวงคมนาคมร่วมกับสำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม (สมอ.) กำหนดมาตรฐานโคมลอย ดังนี้

- โคมลอย กำหนดให้ตัวโคมมีปริมาตรไม่เกิน 1 ลูกบาศก์เมตร เส้นผ่าศูนย์กลางไม่เกิน 90 เซนติเมตร สูงไม่เกิน 140 เซนติเมตร ทำจากวัสดุธรรมชาติ ส่วนที่เป็นเชื้อเพลิงให้ทำจากกระดาษชุบเทียนขี้ผึ้ง หรือพาราฟิน น้ำหนักไม่เกิน 55 กรัม ระยะเวลาการเผาไหม้ไม่เกิน 8 นาที โดยยึดติดกับตัวโคมด้วยเชือกทนไฟ เชือก หรือลวดอ่อนเบอร์ 24 (เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 0.5 มิลลิเมตร) จำนวน 2 เส้น ความยาวเส้นละไม่เกิน 30 เซนติเมตร และห้ามพ่วงหรือผูกติดพลุ ดอกไม้ไฟ หรือสิ่งอื่นใดไปกับโคมขณะปล่อย

3) กำหนดช่วงเวลาปล่อยโคมลอย ขอความร่วมมือให้ประชาชนปล่อยโคมลอยในช่วงเทศกาลลอยกระทงให้ปล่อยหลังเวลา 21.00 น. เป็นต้นไป

4) การปล่อยโคมลอย และการจุดบั้งไฟ ขอให้แจ้งข้อมูล วัน เวลา สถานที่ และจำนวนการปล่อยโคมลอย และการจุดบั้งไฟให้ท่าอากาศยานหรือศูนย์ควบคุมการบินในพื้นที่ทราบล่วงหน้า 7 วัน ก่อนการปล่อยจริง และต้องมีผู้ประสานงานระหว่างการบิน โดยให้แจ้งข้อมูลมายังท่าอากาศยานทุกครั้ง เพื่อนำข้อมูลไปประกอบการออกประกาศแจ้งเตือนนักบิน (NOTAM : Notice To Airmen) ให้หลีกเลี่ยงการใช้ห้วงอากาศ บริเวณที่มีการกระทำได้กล่าวเท่านั้น ห้ามมิใช่เป็นการขออนุญาตกระทำการแต่อย่างใดหรือสามารถแจ้งรายละเอียดข้อมูลการปล่อยโคมลอย โคมควัน และการจุดบั้งไฟได้ที่สำนักงานการบินพลเรือนแห่งประเทศไทย

5) ขอความร่วมมือหน่วยงานฝ่ายปกครองพิจารณา กำหนดมาตรการเพื่อควบคุมวัสดุที่ใช้ในการผลิตโคมลอย และบั้งไฟให้เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนดไว้ พร้อมทั้งให้จัดพิมพ์คำแนะนำคำเตือน ตลอดจนชื่อผู้ผลิตบนผลิตภัณฑ์ที่จำหน่ายด้วย

6) การบังคับใช้กฎหมายตาม พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดบางประการต่อการเดินอากาศ พ.ศ. 2521 มาตรา 8 ผู้ใดทำลายหรือกระทำความเสียหายแก่เครื่องอำนวยความสะดวกในการเดินอากาศตามกฎหมายว่าด้วยการเดินอากาศ หรือกระทำให้โดยวิธีใด ๆ แก่การปฏิบัติ

ของเครื่องอำนวยความสะดวกนั้น ซึ่งน่าจะเป็นเหตุให้เกิดอันตรายต่อความปลอดภัยของอากาศยาน ในระหว่างการบิน ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่ 1 - 15 ปี และปรับตั้งแต่ 2,000 - 30,000 บาท

7) มาตรการด้านความปลอดภัยเกี่ยวกับการปล่อยโคลลอยสำหรับการปฏิบัติการของหน่วยงานในสังกัดกระทรวงคมนาคม ได้แก่

(1) กรมการขนส่งทางบก

- สำนักงานขนส่งจังหวัด ประชาสัมพันธ์การห้ามจุดและปล่อยโคลลอย โคมควัน พลุ ประทัด หรือวัตถุอื่น ๆ ที่อาจก่อให้เกิดเพลิงลุกไหม้ภายในบริเวณสถานีขนส่งผู้โดยสาร และสถานที่ราชการที่อยู่ในความรับผิดชอบ

- สำนักงานขนส่งจังหวัด กำชับให้เจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยของสถานีขนส่งผู้โดยสาร และสถานที่ราชการที่อยู่ในความรับผิดชอบ ตรวจสอบเหตุการณืบริเวณโดยรอบตลอด 24 ชั่วโมง

(2) กรมท่าอากาศยาน

- กรมท่าอากาศยาน ร่วมกับบริษัท วิทยุการบินแห่งประเทศไทย จำกัด และบริษัท ท่าอากาศยานไทย จำกัด (มหาชน) ประชาสัมพันธ์ด้วยการบรรยายให้ประชาชนทราบถึงอันตรายจากการจุดบั้งไฟที่มีต่อการบิน รวมทั้งการออกสื่อวิทยุ โทรทัศน์ เท่าที่ทำได้

- การเตรียมนำกฎหมายควบคุมมาบังคับใช้ ได้แก่ ร่างพระราชบัญญัติการเดินอากาศ (ฉบับที่....) พ.ศ. .... และร่างพระราชบัญญัติอาวุธปืน เครื่องกระสุน วัตถุระเบิด ดอกไม้เพลิง และสิ่งเทียมอาวุธปืน (ฉบับที่....) พ.ศ. .... (ดำเนินการโดยกระทรวงมหาดไทย)

- มีหนังสือขอความอนุเคราะห์ไปยังผู้ว่าราชการจังหวัดที่มีการจุดบั้งไฟจำนวนมากกำชับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้กวดขันและกำชับประชาชนให้เพิ่มความระมัดระวังและแจ้งการจุดบั้งไฟเพื่อป้องกันอันตรายอันอาจเกิดแก่การบิน

- ให้ท่าอากาศยานประสานกับตำรวจ ทหาร หรือฝ่ายปกครอง รวมทั้งหอบังคับการบินในพื้นที่เกี่ยวกับการป้องกันอันตรายจากโคลลอย โคมควัน หรือวัสดุอย่างอื่นที่ปล่อยขึ้นไปในอากาศ

(3) กรมทางหลวง

- ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนรับรู้ เข้าใจและตระหนักถึงอันตราย พร้อมทั้งบทลงโทษทางอาญา ทางแพ่ง ทางปกครองที่เกิดจากการจุดดอกไม้เพลิง การยิงปืนขึ้นฟ้าโดยไม่มีเหตุอันควร ซึ่งอาจทำให้เกิดอันตรายหรือความเสียหายต่อชีวิตและทรัพย์สิน

- ป้องกันและรักษาความปลอดภัยจากอันตรายที่อาจเกิดขึ้นจากดอกไม้เพลิง พลุ ประทัด สนับสนุนการปฏิบัติในการตรวจสอบหรือจับกุมผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับการจุดพลุ ดอกไม้เพลิงฯ ตามพระราชบัญญัติอาวุธปืนฯ พ.ศ. 2490 รวมทั้งพิจารณากำหนดพื้นที่ที่ไม่สมควรจุดดอกไม้เพลิง ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

(4) กรมทางหลวงชนบท

- จัดเจ้าหน้าที่ประจำถนนและสะพาน ที่อยู่ในความรับผิดชอบของกรมทางหลวงชนบท เพื่อเฝ้าระวัง ห้ามปรามผู้ที่ปล่อยโคลลอยและโคมควัน หากบุคคลใดฝ่าฝืนไม่ให้ความ

ร่วมมือจะบันทึกภาพ เป็นหลักฐาน พร้อมทั้งประสานเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องเพื่อดำเนินการตามมาตรการลงโทษต่อไป

- ประสานเจ้าหน้าที่ตำรวจ เครือข่ายอาสาจากลูกข่ายศูนย์วิจัย (รถแท็กซี่ รถกั๊ยส่วนบุคคล) และอาสาสมัครทางหลวงชนบท (อส.ทช.) เพื่อเฝ้าระวัง

(5) การรถไฟแห่งประเทศไทย

กำหนดให้ผู้บังคับบัญชาระดับสารวัตร กำหนดมาตรการการป้องกันสถานีที่อยู่ติดกับแหล่งท่องเที่ยว ในกรณีที่มีอาการปล่อยโคลมลอย หรือโคลมควันที่อาจตกในสถานที่ทำการทางรถไฟ และบนขบวนรถไฟ เพื่อป้องกันอัคคีภัยที่อาจเกิดขึ้นกับผู้โดยสาร พนักงาน หรือทรัพย์สินของทางราชการ

(6) การท่าเรือแห่งประเทศไทย

- จัดเตรียมอุปกรณ์และพนักงานดับเพลิงเพื่อให้สามารถเข้าระงับเหตุเมื่อเกิดเพลิงไหม้จากการจุดประทัด พลุไฟ โคมลอย โคมควันของชุมชนที่อยู่อาศัยโดยรอบท่าเรือได้อย่างรวดเร็ว และมีประสิทธิภาพ

- จัดพนักงานดับเพลิงพร้อมอุปกรณ์ที่ใช้สำหรับดับเพลิงเบื้องต้น ออกตรวจบริเวณหน้าท่าเรือ และพื้นที่อื่น ๆ ภายในท่าเรือ

(7) การรถไฟฟ้ามหานครแห่งประเทศไทย (ร.ฟ.ม.)

- ประชาสัมพันธ์อันตรายจากอัคคีภัย และความเสี่ยงในการเกิดอุบัติเหตุร้ายแรงทางอากาศเกี่ยวกับการปล่อยโคลมลอยและโคลมควัน

- จัดเจ้าหน้าที่ดูแล เตรียมอุปกรณ์ดับเพลิงไว้ทุกสถานี ในกรณีที่มีโคลมลอยมาตกในบริเวณแนวพื้นที่ก่อสร้าง

- ห้ามพนักงานของโครงการปล่อยโคลมลอยและโคลมควันโดยเด็ดขาด

- ให้พนักงานสอดส่องดูแลกรณีประชาชนปล่อยโคลมลอยในบริเวณใกล้เคียงพื้นที่ก่อสร้าง

(8) บริษัท การบินไทย จำกัด (มหาชน)

- การยกเลิกเที่ยวบินหลังเวลา 18.00 น. เส้นทางกรุงเทพฯ – เชียงใหม่ – กรุงเทพฯ ตั้งแต่วันที่ 24 – 27 พฤศจิกายน 2558 เพื่อหลีกเลี่ยงช่วงเวลาที่มีการปล่อยโคลมลอย และเพื่อลดความเสี่ยงและอันตรายที่อาจเกิดขึ้นกับเครื่องบิน

- การกำหนดเวลาปล่อยโคลมลอย ท่าอากาศยานต่าง ๆ เพื่อให้โคลมลอยไปชนกับเครื่องบิน หรืออีกแง่หนึ่งคือไม่ให้เครื่องบินไปชนกับโคลมลอย

- จัดเวรยามพร้อมอุปกรณ์ดับเพลิงเฝ้าระวังอันตรายต่อทรัพย์สินของบริษัทการบินไทย จำกัด (มหาชน) จากโคลมลอยที่ร่วงหล่น

- การรณรงค์ให้ใช้โคลมลอยตามมาตรฐานเพื่อไม่ให้เกิดอันตรายต่อเครื่องบิน โดยจัดทำเป็นเอกสารเผยแพร่เป็น Infographic โดยในปี 2558 นี้จะใช้ Application เพื่อเป็นสื่อกลางการติดต่อ

- ประสานกับนักบินและบริษัท วิทยุการบินแห่งประเทศไทย จำกัดอย่างใกล้ชิดเพิ่มความระมัดระวังและติดตามการแจ้งเตือนการปล่อยโคลมลอยหรือบอลูน

- สื่อสารให้สาธารณะชนทราบถึงอันตรายในการปล่อยโคลมลอยโดยการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์

(9) บริษัท ท่าอากาศยานไทย จำกัด (มหาชน)

- บริษัท ท่าอากาศยานไทยฯ ซึ่งดูแลรับผิดชอบท่าอากาศยาน 6 แห่ง ได้แก่ ท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ ท่าอากาศยานดอนเมือง ท่าอากาศยานภูเก็ต ท่าอากาศยานหาดใหญ่ ท่าอากาศยานเชียงใหม่ และท่าอากาศยานแม่ฟ้าหลวงเชียงราย ได้ขอความร่วมมือจากชุมชนและประชาชนโดยรอบท่าอากาศยานที่มีความจำเป็นต้องปล่อยโคลมลอยตามประเพณี ให้ปล่อยโคลมลอยในช่วงเวลาที่ไม่ส่งผลกระทบต่อการบิน โดยเฉพาะในเขตพื้นที่ภาคเหนือ ท่าอากาศยานเชียงใหม่ได้ประชุมร่วมกับสายการบิน ขอความร่วมมือสายการบินพิจารณาจัดตารางการบินให้เหมาะสมในช่วงเทศกาลดังกล่าว และท่าอากาศยานเชียงใหม่ได้แจ้งสายการบิน จำนวน 25 สายการบิน ทราบเกี่ยวกับอันตรายของโคลมลอย และขอความร่วมมือเปลี่ยนแปลงเวลาทำการบินให้เป็นก่อนเวลา 18.00 น. ระหว่างวันที่ 24 - 26 พฤศจิกายน 2558

- ออกหนังสือขอความร่วมมือถึงจังหวัดใกล้เคียงท่าอากาศยาน สถานีวิทยุกระจายเสียง โรงแรม และร้านอาหารที่อยู่ใกล้เคียงหรืออยู่ในเขต ให้ช่วยประชาสัมพันธ์ การปฏิบัติเกี่ยวกับการปล่อยโคลมลอยและมาตรฐานของโคลมลอยที่ถูกต้องตามมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน มผช.808/52 และขอความร่วมมือประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนทราบ และให้ชุมชนแจ้งท่าอากาศยานทุกครั้งที่จะปล่อยโคลมลอย เพื่อท่าอากาศยานจะดำเนินการออกประกาศนักบินต่อไป

- ทำป้ายไว้นิลเพื่อติดบริเวณท่าอากาศยานและหน้าหน่วยงานราชการ ขนาด 1X2 เมตร จำนวน 20 ป้าย และขนาด 2X8 เมตร

- ประชาสัมพันธ์ข้อมูลเกี่ยวกับการปล่อยโคลมลอยในวารสารสนามบิน และแจกให้หน่วยงานราชการ สายการบิน ผู้ประกอบการ และหน่วยงานของ ทอท.

- ออกประกาศนักบิน (NOTAM) เพื่อแจ้งเตือนในช่วงเทศกาลลอยกระทงจะมีการปล่อยโคลมลอย

- ในกรณีที่ได้รับหนังสือแจ้งขออนุญาตปล่อยโคลมลอย ทอท. จะดำเนินการประสานกับผู้รับผิดชอบสอบถามข้อมูลเพิ่มเติม เพื่อตรวจสอบพิกัดของสถานที่ปล่อยโคลมลอย ขนาดของโคลมลอย วัสดุที่ใช้ประดิษฐ์โคลมลอย ชื่อผู้รับผิดชอบ พร้อมหมายเลขโทรศัพท์ที่สามารถติดต่อได้ และให้มีการแจ้งวิธีปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความปลอดภัยในการเดินอากาศในเบื้องต้น โดยให้ติดต่อหอบังคับการบินทุกครั้งที่จะปล่อยโคลมลอย

(10) บริษัท วิทยุการบินแห่งประเทศไทย จำกัด

- จัดทำแผนที่กำหนดพื้นที่โซนนิ่งตามแนวจักร - ลงของอากาศยานบริเวณโดยรอบสนามบินจังหวัดที่จัดงานและนิยมปล่อยโคลมลอย/โคคนควัน เช่น เชียงใหม่ เชียงราย ลำปาง แพร่ น่าน สุโขทัย และแม่ฮ่องสอน โดยพื้นที่ดังกล่าวครอบคลุมแนวร่อนของท่าอากาศยาน เพื่อใช้ประกอบการจัดทำประกาศขอความร่วมมือประชาชนห้ามปล่อยโคลมลอยและโคคนควันของหน่วยงานปกครองท้องถิ่น

- ประชาสัมพันธ์และขอความร่วมมือจากประชาชนโดยรอบสนามบิน เพื่อป้องกันและลดความเสี่ยงอันตรายจากการปล่อยโคลมลอยและโคลมควันในเขตพื้นที่โซนนิ่ง พื้นที่ควบคุม และเฝ้าระวังเป็นพิเศษบริเวณโดยรอบสนามบิน

- การเฝ้าระวังและออกประกาศแจ้งเตือนนักบินให้ระมัดระวังและหลีกเลี่ยงทำการบินในช่วงเวลาการปล่อยโคลมลอยและโคลมควัน

(11) บริษัท รถไฟฟ้า ร.ฟ.ท. จำกัด

- เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติหน้าที่ในพื้นที่รับผิดชอบ เฝ้าระวังโคลมลอย และโคลมควัน หากพบเห็นโคลมลอยและโคลมควันที่อาจจะส่งผลกระทบต่อการบินให้บริการรถไฟฟ้า ให้แจ้งผู้เกี่ยวข้องและปฏิบัติตามคู่มือการจัดการเหตุการณ์

- ตรวจสอบอุปกรณ์ อาทิ ตู้ดับเพลิง ถังดับเพลิง ระบบการแจ้งเตือนให้สามารถพร้อมใช้งาน

- ประชาสัมพันธ์ให้ผู้โดยสารทราบเกี่ยวกับวัตถุต้องห้ามที่ไม่สามารถนำเข้ามาในระบบรถไฟฟ้า

ในส่วนของจังหวัดเชียงใหม่ ผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ได้ออกประกาศจังหวัดเชียงใหม่ เรื่อง “การปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดทำและปล่อยควัน โคมลอย (โคมไฟ) และมาตรการการป้องกันอันตรายจากดอกไม้เพลิง พ.ศ.2558” เมื่อวันที่ 30 ตุลาคม พ.ศ.2558 โดยอาศัยอำนาจแห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534 พระราชบัญญัติป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย พ.ศ. 2550 พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 ดังนี้

1) ห้ามมิให้ผู้ใดปล่อยโคลมควัน และโคมลอย (โคมไฟ) ในพื้นที่ตามประกาศกระทรวงคมนาคม เรื่อง กำหนดเขตบริเวณใกล้เสียงสนามบินเชียงใหม่ ท้องที่อำเภอแมริม อำเภอสันทราย อำเภอเมืองเชียงใหม่ อำเภอหางดง และอำเภอสารภี เป็นเขตปลอดภัยในการเดินอากาศ พ.ศ. 2535 ลงวันที่ 3 มกราคม พ.ศ. 2535 และแนวเขตพื้นที่เฝ้าระวังพิเศษระดับ 1 ของศูนย์ควบคุมการบินเชียงใหม่ในพื้นที่ดังต่อไปนี้

อำเภอเมืองเชียงใหม่ – ทุกตำบล

อำเภอหางดง – ทุกตำบล

อำเภอสารภี – ตำบลหนองผึ้ง ตำบลขัวมุง ตำบลดอนแก้ว ตำบลสันทราย และตำบลท่าวังตาล

อำเภอแมริม – ตำบลดอนแก้ว ตำบลเหมืองแก้ว ตำบลลริมใต้ และตำบลแม่สา

อำเภอสันทราย – ตำบลหนองหาร

เว้นแต่เป็นการปล่อยตามประเพณีเป็ง (ลอยกระทง) ในวันที่ 25 พฤศจิกายน พ.ศ.2558 และเทศกาลส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่ ในช่วงคืนวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ.2558 เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงใหม่ โดยต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไข คือ โคมควัน ให้ปล่อยในช่วงเวลา 10.00 น. – 12.00 น. และโคมลอย (โคมไฟ) ให้ปล่อยหลังเวลา 21.00 น. เป็นต้นไปเท่านั้น

2) พื้นที่อื่นนอกจากพื้นที่ตามข้อ 1 หากผู้ใดประสงค์จะปล่อยโคลมควันและโคมลอย (โคมไฟ) ให้แจ้งชื่อที่อยู่ของผู้แจ้งกับข้อมูล วัน เวลา สถานที่ และจำนวนการปล่อยโคลมควัน โคมลอย

(โคมไฟ) ตามแนบท้ายประกาศฉบับนี้ไปยังศูนย์ควบคุมการบินเชียงใหม่ หรือท่าอากาศยานนานาชาติ เชียงใหม่โดยตรงให้ทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่า 7 วันก่อนการปล่อย และให้ผู้ใหญ่บ้านหรือกำนันท้องที่ หรือนายกเทศมนตรี ในพื้นที่เขตเทศบาลทุกแห่ง หรือนายกองค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่ทราบ ล่วงหน้าไม่น้อยกว่า 7 วัน เพื่อแจ้งให้นายอำเภอพิจารณาดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องต่อไป

3) ห้ามจำหน่ายโคมคว้น และโคมลอย (โคมไฟ) ในพื้นที่สาธารณะหรือทาง สาธารณะ

4) หากผู้ใดฝ่าฝืนเงื่อนไขตามประกาศจังหวัดฉบับนี้จะมีโทษตามพระราชบัญญัติ การสาธารณสุข พ.ศ. 2535 มาตรา 74 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 1 เดือนหรือปรับไม่เกิน 2,000 บาทหรือทั้งจำทั้งปรับ และ/หรือ พระราชบัญญัติป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย พ.ศ.2550 มาตรา 49 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 3 เดือน หรือปรับไม่เกิน 6,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

5) การปล่อยโคมคว้น โคมลอย (โคมไฟ) ตามข้อ 1 และ 2 หากเกิดความเสียหาย ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ไม่เป็นเหตุให้ผู้จัดให้มีการปล่อย ผู้ปล่อย ผู้จำหน่าย รวมทั้งผู้ผลิต/ผู้จัดทำโคมคว้น โคมลอย (โคมไฟ) ต้องพ้นจากความรับผิดชอบทั้งทางแพ่งและทางอาญา

6) การจัดทำ การจำหน่าย และการปล่อยโคมลอย (โคมไฟ) จะต้องเป็นผลิตภัณฑ์ที่ ตรงตามมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนโคมลอย (โคมไฟ) (มผช.808/2552) ที่มีความปลอดภัยต่อ สาธารณะโดยมีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางไม่เกินกว่า 90 เซนติเมตร สูงไม่เกิน 140 เซนติเมตร น้ำหนัก เชื้อเพลิงไม่เกิน 55 กรัม วัสดุที่ใช้ยึดใส่โคมใช้ลวดอ่อนเบอร์ 24 (เส้นผ่าศูนย์กลางของลวดประมาณ 0.5 เซนติเมตร) จำนวน 2 เส้น แต่ละเส้นมีความยาวไม่เกิน 30 เซนติเมตร และผูกโยงยึดกับตัวโคม ด้วยเชือกที่ไม่ใช่เชือกไนลอน และระยะเวลาการเผาไหม้ของเชื้อเพลิงไม่เกิน 8 นาที โดยผลิตภัณฑ์ จะต้องแสดงถึงชื่อผู้ผลิต และสถานที่การผลิตอย่างชัดเจนเพื่อทราบถึงแหล่งที่มา

.....

.....

ประกาศฉบับนี้ที่ขัดหรือแย้งกับประกาศฉบับนี้ให้ใช้ประกาศฉบับนี้แทน

นอกจากนี้เมื่อวันที่ 3 ตุลาคม พ.ศ. 2559 นายกเทศมนตรีนครเชียงใหม่ได้ออก ประกาศเทศบาลนครเชียงใหม่ เรื่อง “ขอให้ระมัดระวังในการปล่อยโคมคว้น/โคมลอย (โคมไฟ) และ การเล่นจุดดอกไม้เพลิง” สำหรับช่วงงานประเพณียี่เป็งเชียงใหม่ระหว่างวันที่ 12-15 พฤศจิกายน 2559 โดยขอความร่วมมือพี่น้องประชาชนงดปล่อยโคมคว้น โคมลอย (โคมไฟ) การเล่นจุดดอกไม้ เพลิงที่เป็นอันตราย หรือหากมีการละเล่นดังกล่าว ได้โปรดระมัดระวังและปฏิบัติตามคำแนะนำของ เทศบาลนครเชียงใหม่ ดังต่อไปนี้

1) เพิ่มความระมัดระวังในการปล่อยโคมคว้น โคมลอย (โคมไฟ) เป็นกรณีพิเศษ ซึ่ง ปล่อยโคมคว้น โคมลอย (โคมไฟ) เป็นอันตรายต่อการบินของเครื่องบินพาณิชย์ โดยเฉพาะพื้นที่ที่ เครื่องบินขึ้นลง

2) ขอความร่วมมืองดปล่อยโคมคว้น โคมลอย (โคมไฟ) บริเวณรอบๆ สำนักงาน เทศบาลนครเชียงใหม่ และบริเวณจัดงานที่มีประชาชนหนาแน่น

3) ปฏิบัติตามประกาศจังหวัดเชียงใหม่ เรื่อง การปฏิบัติเกี่ยวกับการปฏิบัติเกี่ยวกับการ จัดทำและปล่อยคว้น โคมลอย (โคมไฟ) ฯ

.....
 .....
 ประกาศนี้ยังขอความร่วมมือกรณีเกิดเหตุเพลิงไหม้หรือสาธารณภัยอื่นๆ ให้พี่น้องประชาชนช่วยแจ้งมายังป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย เทศบาลนครเชียงใหม่ และหน่วยดับเพลิงใกล้เคียง

ในส่วนของกรุงเทพมหานคร (กทม.) ได้ออกคำสั่งกรุงเทพมหานครที่ 3649/2558 ลงวันที่ 16 พฤศจิกายน 2558 ห้ามจำหน่าย เล่น หรือปล่อยโคมลอยแบบมีไฟในกรุงเทพฯ เพื่อเป็นการป้องกันอันตรายจากเหตุการณ์ดังกล่าวในเขตพื้นที่กรุงเทพฯ ในช่วงเทศกาลลอยกระทงประจำปี 2558 โดยอาศัยอำนาจตามความในมาตรา 32 และมาตรา 21 วรรคสอง มาตรา 22 วรรคสาม ประกอบมาตรา 37 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย พ.ศ.2550 จึงห้ามมิให้มีการจำหน่าย เล่น หรือปล่อยโคมลอยแบบมีไฟในวันที่ 25 พฤศจิกายน 2558 ตั้งแต่เวลา 18.00 น. - 05.00 น. ของวันรุ่งขึ้น ในเขตพื้นที่กรุงเทพฯ พื้นที่ที่เป็นที่ตั้งของพระราชวัง วัดสำคัญ โบราณสถาน สถานที่จัดงาน หน่วยราชการพื้นที่ที่มีอาคารสูงและอาคารขนาดใหญ่

นอกจากนี้ในพื้นที่ที่ประกาศให้เป็นพื้นที่ปลอดภัยต่อการบิน ได้แก่ ท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ จำนวน 6 เขต ประกอบด้วย เขตประเวศ หนองจอก สวนหลวง มีนบุรี คลองสามวา และเขตลาดกระบัง ท่าอากาศยานดอนเมือง จำนวน 9 เขต ประกอบด้วย เขตดอนเมือง บางเขน หลักสี่ สายไหม บางซื่อ ลาดพร้าว ดุสิต พญาไท และเขตจตุจักร พบผู้ฝ่าฝืน ไม่ปฏิบัติตามคำสั่ง เป็นความผิดตามมาตรา 49 แห่งพระราชบัญญัติป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย พ.ศ. 2550 ต้องระวางโทษจำคุก 3 เดือน หรือปรับไม่เกิน 6,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

7.6 คำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ 27/2559*

หัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติโดยความเห็นชอบของคณะรักษาความสงบแห่งชาติอาศัยอำนาจตามความในมาตรา 44 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. 2557 ได้ออกคำสั่งที่ 27/2559 เรื่อง มาตรการป้องกันและแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนจากการจุดและปล่อยบั้งไฟ พลุ ตะไล โคมลอย โคมไฟ โคมควัน หรือวัตถุอื่นใดที่คล้ายคลึงกัน ซึ่งมีผลใช้บังคับเมื่อ 10 มิถุนายน 2559 เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อน เพื่อป้องกันอันตรายและความเสียหายที่จะเกิดแก่ชุมชนและประชาชนจากการจุดและปล่อยหรือกระทำการอย่างใดเพื่อให้บั้งไฟ พลุ ตะไล โคมลอย โคมไฟ โคมควัน หรือวัตถุอื่นใดที่คล้ายคลึงกันขึ้นไปสู่อากาศ สมควรกำหนดมาตรการป้องกันและแก้ไขปัญหาดังกล่าวเพื่อความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง คำสั่งนี้โดยเป็นกฎหมายและมีบทลงโทษโดยตรงและเฉพาะเจาะจงในเรื่องนี้

คณะผู้วิจัยสรุปเนื้อหาของคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติที่ 27/2559 ได้ดังนี้

1) ห้ามมิให้ผู้ใดจุดและปล่อย หรือกระทำการอย่างใด เพื่อให้บั้งไฟ พลุ ตะไล โคมลอย โคมไฟ โคมควัน หรือวัตถุอื่นใดที่คล้ายคลึงกัน ขึ้นไปสู่อากาศ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากผู้อำนวยการเขตสำหรับกรุงเทพมหานคร หรือนายอำเภอแห่งท้องที่ สำหรับจังหวัด ซึ่งรับผิดชอบใน

เขตพื้นที่ที่จะจุดและปล่อยหรือกระทำการอย่างใดนั้น หลักเกณฑ์ในการพิจารณาอนุญาตของผู้อำนวยการเขตหรือนายอำเภอแห่งท้องที่ให้เป็นไปตามประกาศจังหวัด หรือข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร แล้วแต่กรณี

2) ให้จังหวัดจัดทำประกาศจังหวัด และให้กรุงเทพมหานครออกข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร โดยความเห็นชอบร่วมกันของคณะกรรมการจังหวัดและสภาวัฒนธรรมจังหวัด เพื่อกำหนดมาตรการป้องกัน การรักษาความปลอดภัย และการดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน ในการจุดและปล่อยหรือกระทำการอย่างใดเพื่อให้บั้งไฟ พลุ ตะไล โคมลอย โคมไฟ โคมควัน หรือวัตถุอื่นใดที่คล้ายคลึงกันขึ้นไปสู่อากาศ โดยประกาศต้องมีรายละเอียดอย่างน้อยดังต่อไปนี้

(1) กำหนดระยะเวลาในการจุดและปล่อย หรือการกระทำการอย่างใด ซึ่งต้องสอดคล้องกับระยะเวลาในการจัดงานประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น

(2) ชนิด ขนาด และจำนวน ของบั้งไฟ พลุ ตะไล โคมลอย โคมไฟ โคมควัน หรือวัตถุอื่นใดที่คล้ายคลึงกัน ที่จะทำการจุดและปล่อยหรือกระทำการอย่างใด

(3) สถานที่จุดและปล่อยหรือกระทำการอย่างใดเพื่อให้บั้งไฟ พลุ ตะไล โคมลอย โคมไฟ โคมควัน หรือวัตถุอื่นใดที่คล้ายคลึงกัน ขึ้นไปสู่อากาศ

(4) มาตรการในการป้องกันมิให้มีการเล่นพนัน

(5) มาตรการป้องกันและรักษาความปลอดภัยและการอื่นใด เพื่อความสงบเรียบร้อยและความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของชุมชนและประชาชน

3) ผู้ใดฝ่าฝืนข้อ 1 หรือไม่ปฏิบัติตามประกาศจังหวัด หรือข้อบัญญัติกรุงเทพมหานครในเรื่องนี้ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 3 ปี หรือปรับไม่เกิน 60,000 บาท หรือทั้งจำคุกและปรับ

8. กฎหมายต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการปล่อยโคลมลอย

จากที่ได้กล่าวถึงข้างต้นว่า ผู้คนในประเทศต่างๆ นิยมปล่อยโคลมลอยในงานเทศกาล งานสังสรรค์รื่นเริง งานฉลองครบรอบ งานแต่งงาน งานวันเกิด งานเปิดตัวทางธุรกิจ โอกาสพิเศษต่างๆ ทั้งเป็นทางการและส่วนบุคคล มากขึ้นเรื่อยๆ จนเกิดภัยอันตรายและความเสียหายมากมายในหลายพื้นที่ของประเทศต่างๆ ที่เห็นได้ชัดคือ อัคคีภัย ซึ่งเป็นมหันตภัยที่ก่อความเสียหายต่อทรัพย์สิน บ้านเรือน พาหนะของทั้งประชาชนทั่วไปและหน่วยงานต่างๆ มากขึ้น ภัยอันตรายต่ออากาศยาน การจราจรทางอากาศ รวมถึงเรื่องซากที่เป็นโลหะของโคลมลอยกลายเป็นขยะซึ่งย่อยสลายยาก เป็นอันตรายต่อชีวิตสัตว์ ก่อผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ฯลฯ

ประเทศต่างๆ จึงได้ออกกฎหมาย ซึ่งนำมาซึ่งกฎเกณฑ์ มาตรการในการควบคุม ดูแล ป้องกัน และการแก้ไขปัญหาภัยอันตรายและความเสียหายอันเนื่องมาจากการจุดและปล่อยโคลมลอยข้างต้น ภาครัฐของออสเตรเลียห้ามนำเข้าหรือขายโคลมลอย มอลต้า เวียดนาม สเปน ส่วนใหญ่ของเยอรมัน บราซิล อาร์เจนตินา ชิลี โคลัมเบีย บางเมืองของประเทศจีน (เช่น Sanya) ได้ห้ามมิให้ปล่อยโคลมลอย (Angus Council, 2016 : p.1.) รวมถึง มลรัฐในประเทศสหรัฐอเมริกา ส่วนภาครัฐของออสเตรเลียห้ามนำเข้าหรือขายโคลมลอย (Gabbert, 2016 และ Wikipedia, 2016) เช่นเดียวกับประเทศคอซตาริกาเป็นอีกประเทศหนึ่งได้ออกกฎหมายห้ามใช้และขายโคลมลอย (Arias, 2015) ในที่นี้จึงขอเสนอพอสังเขปดังนี้

8.1 ประเทศอังกฤษ

ประเทศอังกฤษไม่ได้ห้ามมิให้ปล่อยโคลมลอย แต่มากกว่า 24 หน่วยงานท้องถิ่นในประเทศอังกฤษ เช่น Aberdeem City, Highland, Falkirk, Shetland Islands ให้ความสำคัญและมีนโยบายโดยเฉพาะเกี่ยวกับการปล่อยบัลลูน โคมลอย มีการออกกฎเกณฑ์/มาตรการเพื่อความปลอดภัย นั่นคือ กฎเกณฑ์การปฏิบัติทางอุตสาหกรรมว่าด้วยโคลมลอย (Industry Code of Practice – Sky Lanterns) ซึ่งผ่านการลงนามเห็นชอบโดยสถาบันมาตรฐานการค้าและรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้อง (ตีพิมพ์เผยแพร่โดย The Trading Standards Institute -TSI เมื่อสิงหาคม 2557) กฎเกณฑ์นี้มีได้เป็นการห้ามมิให้ปล่อยโคลมลอย แต่มุ่งหมายให้เป็นข้อแนะนำ/มาตรการเพื่อความปลอดภัยในการออกแบบ ผลิต จัดจำหน่าย ขายปลีก หรือใช้โคลมลอย สืบเนื่องจากข้อกังวลด้านความปลอดภัย อันเนื่องมาจากโคลมลอยทำให้เกิดความเสี่ยงภัยต่อชีวิตและสุขภาพของประชาชน สัตว์ป่า และสัตว์ในฟาร์มเลี้ยง สิ่งแวดล้อม การบิน ทรัพย์สิน ที่สำคัญตั้งแคมป์ พื้นที่ทิ้งขยะ บริการช่วยชีวิตตามชายฝั่ง ความปลอดภัยของผู้บริโภค สมาคมเจ้าหน้าที่นักผจญเพลิงเห็นว่ากฎเกณฑ์นี้ช่วยลดความเสี่ยงภัยให้น้อยลงและกระตุ้นให้มีการปฏิบัติที่ดี (Meikle, 2014) และ Trading Standards Institute, 2014) โดยกำหนดโครงสร้างการควบคุมไว้ 4 ด้าน คือ

ด้านแรก คือ ด้านการออกแบบและการผลิต

ด้านที่สอง คือ ด้านการตรวจสอบความปลอดภัย

ด้านที่สาม คือ ด้านการเตือนและข้อบ่งชี้ในการใช้

ด้านที่สี่ คือ การขายที่รับผิดชอบ

ทั้งนี้ก็มีกฎเกณฑ์และข้อแนะนำแนวทางที่สำคัญดังนี้

- 1) ให้มีข้อกำหนดเรื่องการออกแบบ ขนาด รูปร่าง การตรวจสอบการผลิตและความปลอดภัย เช่น ต้องมีขนาดและรูปร่างตามที่กำหนด มีรายการเกณฑ์ตรวจสอบคุณภาพที่มองเห็นด้วยตาเปล่า การทำงานตามลักษณะการใช้งาน เช่น การติดไฟ การลุกไหม้ ลักษณะแสงไฟ การดับไฟ การลอยตัว การลอยขึ้นสู่อากาศ ฯลฯ การประเมินผลเพื่อความปลอดภัยของผู้บริโภค ฯลฯ
- 2) โคมลอยต้องทำมาจากวัสดุย่อยสลายได้ง่ายทางชีวภาพ ไม่ใช่วัสดุที่ติดไฟได้ง่าย ไม่เป็นอันตรายต่อสัตว์ ไม่ให้มีสีแดงหรือส้มเพื่อมิให้ทำให้สับสนว่าเป็นลูกไฟลูกไหม้ในสภาพที่นำเป็นอันตราย ไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และก่อให้เกิดภัยอันตรายต่างๆ
- 3) ต้องมีการจัดทำหีบห่อและฉลากปิดผลิตภัณฑ์ที่ระบุถึงรหัสผลิตภัณฑ์ ผู้ผลิต ข้อบ่งชี้และคำเตือนเพื่อความปลอดภัยที่เข้าใจได้โดยง่าย ไม่ซับซ้อนหรือกำกวม โดยกำหนดขนาดและเนื้อหา/ข้อความที่ปรากฏบนหีบห่อและฉลากซึ่งเป็นข้อบ่งชี้และคำเตือนสำหรับการใช้โคมลอย เช่น อาจได้รับบาดเจ็บหรืออันตรายจากการใช้ อาจสร้างความเสียหายให้กับบุคคล ทรัพย์สินและสิ่งแวดล้อมได้ การใช้โดยผู้ที่มีอายุตามเกณฑ์ที่เหมาะสม การใช้ในสภาวะอากาศที่เหมาะสม โดยไม่มีข้อสงสัยเกี่ยวกับสภาพของโคมลอย การจุดและปล่อยในพื้นที่ที่เหมาะสมไม่เสี่ยงหรือก่อให้เกิดอันตรายต่อชีวิตและทรัพย์สินของบุคคลอื่น ไม่ใช่สำหรับเป็นของเล่น ฯลฯ
- 4) ให้มีข้อกำหนดในการใช้โคมลอย ซึ่งต้องมีการเตือนให้ปฏิบัติให้ถูกต้องตามกฎเกณฑ์ที่กำหนดไว้เฉพาะในเรื่องนี้ และเข้าข่ายถูกดำเนินคดีเมื่อฝ่าฝืน ซึ่งก่อให้เกิดความรับผิดชอบทางอาญา และทางแพ่ง (เรียกร้องค่าเสียหายได้)
- 5) ต้องแจ้งให้หน่วยงานควบคุมการจราจรทางอากาศทราบถึงการปล่อยโคมลอยภายในระยะ 10 ไมล์ (16 กิโลเมตร) รอบพื้นที่ขึ้น-ลงของอากาศยาน โดยต้องแจ้งก่อนที่จะมีการปล่อยโคมลอยนั้น
- 6) ต้องแจ้งให้หน่วยยามชายฝั่งในท้องที่ทราบ กรณีมีการปล่อยโคมลอยใกล้ทะเล
- 7) กำหนดให้ผู้จัดงานต้องหารือกับหน่วยงานหรือเจ้าหน้าที่ในท้องที่เพื่อประเมินความเสี่ยง
- 8) ต้องไม่ปล่อยโคมลอยเมื่อมีลมพัดด้วยความเร็วขนาด 5 เมตรต่อชั่วโมงหรือมากกว่า
- 9) ต้องให้บุคคลสองคนปล่อยโคมลอย โดยคนหนึ่งถือตัวโคม อีกคนหนึ่งเป็นผู้จุดไฟที่ก้นเชื้อเพลิง
- 10) บุคคลที่ดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ไม่ควรปล่อยโคมจิ้นและโคมกระดาษอื่นๆ
- 11) ต้องไม่จุดโคมลอยใกล้กับพื้นที่ที่ปลูกพืชผล กองหญ้าแห้ง หรือสายส่งพลังงาน
- 12) ต้องตรวจสอบอายุของผู้ซื้อในกรณีนำโคมลอยไปเฉลิมฉลองส่วนบุคคล เพื่อให้แน่ใจว่าชายโคมลอยให้กับผู้ใหญ่ หรือผู้ที่มีวุฒิภาวะเพียงพอ เช่น ไม่เหมาะสมกับผู้ที่มีอายุต่ำกว่า 16 ปี หากจำเป็น ก็ควรตรวจสอบรูปถ่ายและบัตรประจำตัวของผู้ซื้อ
- 13) จำนวนที่ขายในหีบห่อหนึ่งควรต้องมีจำนวนน้อย สำหรับการขายจำนวนมากๆ ต้องใช้กับการขายให้แก่ผู้จัดงานใหญ่ ผู้ค้าที่เป็นองค์กรจัดตั้งตามกฎหมาย

14) ต้องมีการตรวจพิจารณาคำร้องเรียนที่ได้รับมา และวิเคราะห์สาเหตุของการร้องเรียน ในประเด็นต่างๆ และหาทางแก้ไขปัญหาหรือเยียวยาความเสียหาย โดยหากมีอาจแก้ไขได้อาจต้องเลิกขายผลิตภัณฑ์ไปเลย

15) สำหรับการขายภายนอกประเทศอังกฤษ ผู้ค้าหรือผู้ขายต้องตรวจสอบเกณฑ์ เงื่อนไข ข้อจำกัดใด ๆ ที่แต่ละประเทศกำหนดไว้โดยเฉพาะสำหรับการขายผลิตภัณฑ์นี้

หลังจากที่ออกกฎเกณฑ์นี้มาแล้ว ส่งผลให้สาธารณชนรับรู้ถึงอันตรายจากการปล่อยโคลมลอยมากขึ้น และทราบถึงวิธีการลดความเสี่ยงภัย แม้ว่ามีหลายบริษัทโฆษณาขายผลิตภัณฑ์นี้เพิ่มมากขึ้นในหลายช่องทางโดยเฉพาะทางออนไลน์ กรมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (Department of Communities and Local Government) ได้กำหนดนโยบายให้หน่วยงานภาครัฐในระดับท้องถิ่นเสนอกฎหมายท้องถิ่นที่วางกฎเกณฑ์การปล่อยโคลมลอยขึ้นมาเพื่อเข้าสู่การพิจารณาให้ความเห็นชอบ โดยอยู่ภายใต้พฤติกรรมเฉพาะบางอย่างในท้องถิ่นซึ่งอาจทำให้เห็นได้ว่าการออกกฎเกณฑ์นี้ไม่เหมาะสมต่อท้องถิ่นนั้นๆ อย่างเช่น กฎเกณฑ์การปล่อยโคลมลอยซึ่งใช้บังคับเฉพาะในพื้นที่สาธารณะกลางแจ้ง โดยไม่รวมถึงพื้นที่ส่วนบุคคล ซึ่งทางองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะพิจารณาเป็นรายกรณีๆ ไปและให้สอดคล้องกับนโยบายรัฐบาลในเรื่องนี้ ทางสมาคมผู้จัดงานกลางแจ้ง (the National Outdoor Events Association) ได้ขอให้สมาชิกของสมาคมไม่ใช่โคลมลอย โดยชี้ให้เห็นว่าโคลมลอยเป็นอันตราย ซึ่งธุรกิจค้าปลีกรายสำคัญคือ Tesco และ Poundland ได้หยุดขายโคลมลอย ขณะที่กรมอาหาร สิ่งแวดล้อม และท้องถิ่น (Department of Food, Environment and Rural Affairs) ได้เน้นย้ำให้สังคมเห็นถึงอันตรายและความเสี่ยงภัยต่างๆ อันเกิดจากการปล่อยโคลมลอย หน่วยงานท้องถิ่นและผู้จัดงานบางรายได้ห้ามมิให้มีการใช้โคลมลอยอีกด้วย (Meikle, 2014)

เป็นที่น่าสังเกตว่า ในอดีต Department of Business, Innovation and Skills ได้ใช้อำนาจตามกฎหมายว่าด้วยความปลอดภัยของผลิตภัณฑ์ปี 2005 เพื่อให้หน่วยงานด้านมาตรฐานการค้าท้องถิ่นนำโคลมลอยบางชนิดออกไปจากตลาดอังกฤษในกรณีที่พบว่า ผลิตภัณฑ์มีคุณภาพที่ย่ำแย่ทำให้เกิดการลุกไหม้ได้เป็นอันตรายต่อสุขภาพของผู้บริโภคได้ (Department for Communities and Local Government, 2014 : p.6)

ในระดับท้องถิ่นหน่วยงานด้านอัคคีภัยหรือผจญเพลิงในระดับท้องถิ่นอาจกำหนดข้อจำกัดในการจัดงานขนาดใหญ่ โดยอาศัยอำนาจของกฎหมายว่าด้วยการออกใบอนุญาตปี 2003 ในส่วนที่เกี่ยวกับการปล่อยโคลมลอย สำหรับการจัดงานที่เล็กๆ ซึ่งอยู่ภายใต้ข้อกำหนดอื่นที่แตกต่างออกไป หน่วยงานด้านอัคคีภัยหรือผจญเพลิงในระดับท้องถิ่นอาจแถลงข่าว และประชาสัมพันธ์ให้ทราบนโยบายหรือท่าทีของสมาคมเจ้าหน้าที่นักผจญเพลิงต่อการจัดงานลักษณะต่างๆ ที่มีการปล่อยโคลมลอยในท้องถิ่น (Hereford & Worcester Fire Authority, 2015 : pp.2-3.)

8.2 ประเทศสหรัฐอเมริกา

มติของ The National Association of State Fire Marshals (NASFM) ในปี 2013 ระบุว่าอย่างน้อยมี 25 มลรัฐและหลายเขตอำนาจห้ามการใช้หรือควบคุมการใช้โคมลอย โดยในอีกหลายมลรัฐกำลังวางแผนดำเนินการห้ามในลักษณะเดียวกันในอนาคต (The National Association of State Fire Marshals, 2013: p.1) ในภาพรวม มี 30 มลรัฐในประเทศสหรัฐอเมริกาที่มีกฎหมายหรือมาตรการกำหนดมิให้ใช้หรือปล่อยไปจนถึงกำหนดให้โคมลอยเป็นสิ่งต้องห้าม (Gabbert, 2016) เช่น อิลลินอยส์ (Illinois) เนบราสกา (Nebraska) ฟลอริดา (Florida) ลุยเซียน่า (Louisiana) โอกาโฮมา (Oklahoma) โอไฮโอ (Ohio)

The National Association of State Fire Marshals (NASFM) ซึ่งประกอบด้วยสมาชิกที่เป็นข้าราชการอาวุโสด้านอัคคีภัยในสหรัฐอเมริกา ซึ่งได้รับการแต่งตั้งจากผู้ว่ามลรัฐและข้าราชการระดับสูง โดยมีสมาชิกที่เป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจ นักผจญเพลิง วิศวกรคุ้มครองด้านอัคคีภัยผู้เชี่ยวชาญด้านประกนภัย อดีตสมาชิกรัฐสภา เจ้าหน้าที่สหภาพแรงงาน ฯลฯ ซึ่งมีบทบาทในมลรัฐต่างๆ ด้านการยอมรับและบังคับใช้กฎหมายความปลอดภัยด้านอัคคีภัย การรายงานและวิเคราะห์ข้อมูลเหตุการณ์อัคคีภัย การสืบสวนการเกิดอัคคีภัยและการลอบวางเพลิง การประชาสัมพันธ์และให้การศึกษาแก่สาธารณชน การให้คำแนะนำแก่ผู้ว่าการ ผู้บริหาร สมาชิกสภาที่เกี่ยวข้องของมลรัฐต่างๆ ในบางมลรัฐเจ้าหน้าที่ระดับสูงด้านอัคคีภัยของมลรัฐยังรับผิดชอบในการฝึกอบรมด้านการเป็นผู้ผจญเพลิง การสนองตอบต่อเหตุการณ์ที่มีวัตถุอันตราย ไฟไหม้ในพื้นที่รกร้างว่างเปล่า และกำหนดกฎเกณฑ์เกี่ยวกับก๊าซธรรมชาติและท่อขนส่งอื่นๆ (The National Association of State Fire Marshals, 2013: p.1) ได้ออกมติที่ 2013-3 ในปี 2013 ระบุว่า สามารถหาโคมลอยได้ไม่ยาก หลายเว็บไซต์โฆษณาขายโคมลอยซึ่งมีตั้งแต่ราคาประมาณ 1-3 เหรียญสหรัฐ รวมทั้งเว็บไซต์ยูทูบซึ่งมีคลิปวิดีโอสอนวิธีการทำโคมลอย การทำโคมลอยแบบทำเองที่บ้านใช้แหล่งหรือชนิดของเชื้อเพลิงที่แตกต่างกันไป ไม่ใช่ว่าไฟโคมลอยทุกชนิดจะดับได้ง่ายเหมือนกับโคมลอยที่ขายทั่วไปตามท้องตลาด นอกจากนี้ผู้จ้างงานที่มีโคมลอยให้ผู้เข้าร่วมงานหรือแขกจุดและปล่อยโคมลอยมักจะไม่มีมาตรการควบคุมโคมลอยที่ปล่อย โดยพบว่าโคมลอยสามารถลอยสูงขึ้นไปในอากาศและไปได้ไกลหลายไมล์ ซึ่งคนที่ปล่อยโคมลอยไปก็ไม่รู้ว่าโคมลอยไปที่ไหนและไปตกอยู่ที่ใด

มติของ NASFM ชี้ให้เห็นว่า ในปัจจุบันมีเพียงข้อมูลเหตุการณ์ปัจจุบันอยู่ไม่มากนักที่แสดงให้เห็นว่าเป็นภัยหรืออันตรายที่เกิดจากโคมลอย ขณะที่เจ้าหน้าที่หน่วยงานด้านอัคคีภัยและภัยสาธารณะในมลรัฐต่างๆ ทราบดีว่า ระดับความรุนแรงของภัยหรืออันตรายที่เกิดจากโคมลอยอยู่ในระดับที่น่าวิตกกังวล และให้ความใส่ใจที่จะรวบรวมข้อมูลเหตุการณ์เชิงประจักษ์หรือที่เกิดขึ้นจริงให้มากยิ่งขึ้น เนื่องจากไม่มีการกำหนดตัวเลขรหัสในระบบการรายงานเหตุการณ์อัคคีภัยระดับชาติที่เกี่ยวข้องกับเฉพาะกับโคมลอย อย่างน้อยก็คือ อาจไม่ได้ลงบันทึกในบางเหตุการณ์ลงไปในระบบข้อมูลหรือถูกบันทึกด้วยตัวเลขรหัสอื่นๆ ที่แตกต่างกันไป

มติของ NASFM ชี้ให้เห็นในแง่กฎหมายอีกด้วยว่า โดยทั่วไปบทบัญญัติของกฎหมายที่ประกาศใช้กำหนดให้โคมลอยเป็นผลิตภัณฑ์ หรือตีความว่าตกอยู่ภายใต้บังคับของกฎเกณฑ์ว่าด้วยพลประมวลกฎหมายอัคคีภัย (fire code) หรือข้อจำกัดเกี่ยวกับเปลวไฟลักษณะเปิดในสภาพที่มีอากาศ

แห่งเป็นอันตรายได้ อันตรายจากการเกิดไฟไหม้ในพื้นที่รกร้างว่างเปล่าและใกล้กับอาคารสถานที่ต่างๆ ในบางกรณีมีการหยิบยกอำนาจของหน่วยงาน State Fire Marshal เพื่อจะห้ามมิให้ใช้ผลิตภัณฑ์โคมลอย ในบางกรณีปล่อยให้เป็นอำนาจของผู้มีอำนาจในมลรัฐหรือท้องถิ่นนั้นๆ (The National Association of State Fire Marshals, 2013: p.2)

ในบรรดาประมวลกฎหมาย กฎเกณฑ์ มาตรฐานที่ถูกพัฒนาขึ้นโดย International Code Council (ICC) ได้รับการยอมรับจากมลรัฐต่างๆ และกองทัพทหารของสหรัฐอเมริกา และถูกนำไปใช้ทั้งในระดับรัฐบาลกลาง ระดับมลรัฐ ระดับท้องถิ่น หรือแม้แต่ในต่างประเทศอย่างแพร่หลาย บทบัญญัติของ International Fire Code (IFC) ก็เช่นเดียวกันที่ถูกนำไปบัญญัติไว้เป็นกฎหมายของมลรัฐต่างๆ

บทบัญญัติ IFC นี้เป็นประมวลกฎหมายหรือมาตรฐานต้นแบบที่วางกฎเกณฑ์ความปลอดภัยด้านอัคคีภัยขึ้นสำหรับอาคาร สิ่งอำนวยความสะดวก ที่เก็บกักและกระบวนการที่มีอยู่แล้วและที่สร้างขึ้นใหม่โดยครอบคลุมการป้องกันอัคคีภัย การปกป้องคุ้มครองผู้อยู่ในอาคาร สิ่งอำนวยความสะดวก ที่เก็บกักจากการเกิดอัคคีภัย หรือเหตุการณ์ฉุกเฉินจากเพลิง ความปลอดภัยจากเพลิง การมีอาคาร สิ่งอำนวยความสะดวก ที่เก็บกักและกระบวนการดังกล่าวที่ปลอดภัย ไม่เป็นอันตราย รวมถึงระบบงาน กระบวนการ การใช้วัสดุ อุปกรณ์ที่ปลอดภัยและไม่เป็นอันตราย ไม่ว่าจะกลางแจ้งหรือในร่ม เช่น ระบบทำความเย็น การใช้วัสดุอุปกรณ์ที่ทำให้เกิดประกายไฟหรือลุกไหม้ได้ เชื้อเพลิงในยานยนต์ การใช้วัสดุที่เป็นอันตราย การจำกัดความเสียหายต่ออาคารและสิ่งที่อยู่ภายในอันเนื่องมาจากอัคคีภัย การระเบิด หรือการปล่อยวัตถุหรือสารอันตรายที่ไม่ได้รับอนุญาตออกมา

ที่น่าสนใจคือบทบัญญัติ IFC นี้ได้ระบุว่า “ไฟที่ใช้ในการสันถนาการ” ต้องมีบุคคลหนึ่งดูแลตลอดเวลาจนกว่าไฟจะถูกดับเป็นที่เรียบร้อย สำหรับโคมลอยซึ่งถูกปล่อยลอยสูงขึ้นไปในอากาศด้วยอากาศ อุนหภูมิ เปลวไฟภายใน ขณะที่เปลวไฟภายในนั้นยังคงมีอยู่ขณะลอยขึ้นสู่ท้องฟ้าโดยไม่ได้มีบุคคลหนึ่งดูแลจนกว่าไฟจะถูกดับ (Moraga-Orinda Fire District, 2013) คณะกรรมการร่วมระหว่างมลรัฐตามกฎหมายนี้ (International Fire Code Committee) ให้ความสำคัญกับสภาพปัญหาที่รุนแรงมากขึ้นจากการปล่อยโคมลอยในพื้นที่ต่างๆ ซึ่งมีเปลวไฟในสภาพเปิดขึ้นอยู่กับลมหรือสภาวะบรรยากาศอื่นๆ โดยที่ผู้ใช้ ผู้ปล่อยไม่อาจควบคุมได้และไม่อาจทราบได้ว่าโคมลอยไปตกอยู่ในสถานที่หรือบริเวณใด รวมทั้งจะไปก่อให้เกิดผลประการใดบ้าง คณะกรรมการฯ จึงได้เสนอในปี 2013 ให้แก้ไขเพิ่มเติมในส่วนของโคมลอย (Sky Lantern) ในบทบัญญัติ IFC ปี 2012 จากนั้นจึงได้มีการออกกฎหมาย International Fire Code (IFC) ปี 2015 มาใช้บังคับ โดยปล่อยให้แต่ละมลรัฐกำหนดบทลงโทษของแต่ละมลรัฐเอง ส่วนสำคัญที่เกี่ยวกับโคมลอย ได้แก่

- 1) ในบทที่ 2 มาตรา 202 ว่าด้วยคำจำกัดความทั่วไป ได้บัญญัติคำว่า โคมลอย (Sky Lantern) หมายถึง สิ่งที่ไม่มีความปลอดภัย โดยให้แหล่งเชื้อเพลิงจากเปลวไฟลักษณะเปิด เพื่อให้สามารถลอยขึ้นไปในอากาศได้

- 2) มาตรา 308.1.6.3 ว่าด้วยโคมลอย (Sky Lanterns) “บุคคลต้องไม่ปล่อยหรือเป็นเหตุให้ปล่อยโคมลอยที่ไม่ได้ผู้กล่าวด้วยเชือก”

มลรัฐต่างๆ ได้นำเอาบทบัญญัติ IFC ปี 2015 มาแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายภายในมลรัฐของตนเอง ยกตัวอย่างเช่น

1. มลรัฐเนบราสก้า (Nebraska)

ฝ่ายนิติบัญญัติของมลรัฐผ่านกฎหมายด้วยคะแนนเสียง 44 ต่อ 0 โดยห้ามมิให้โคมลอยกำหนดให้เป็นสิ่งอันตรายในมลรัฐ ผู้ว่าการมลรัฐได้ลงนามเพื่อการใช้บังคับกฎหมายในเดือนตุลาคม 2015 (2558) นั่นคือ มลรัฐเนบราสก้าได้แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมาย Fire Code ให้เป็นไปตาม International Fire Code (IFC) ปี 2015 ในบทที่ 19.03

- ส่วนของบทนิยามทั่วไปของคำว่า โคมลอย (มาตรา 19.03.125)
- เพิ่มเติมการห้ามมิให้ขาย จุดและปล่อยโคมลอยใดๆ (มาตรา 19.03.132)

โดยกฎหมายนี้ใช้บทลงโทษเดิมซึ่งบังคับใช้ตั้งแต่ปี 2002 สำหรับความผิดไม่ร้ายแรงกรณีที่บุคคล บริษัท องค์กร ใดๆ ที่ฝ่าฝืนต้องรับโทษปรับไม่เกิน 500 เหรียญสหรัฐหรือจำคุกไม่เกิน 6 เดือน หรือทั้งจำคุกทั้งปรับ

2. มลรัฐโอกาโฮมา (Oklahoma)

ในปี 2015 (2558) สภาเมือง Bixby มลรัฐโอกาโฮมา ได้นำ The ICC International Fire Code (IFC) (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม) ปี 2015 ซึ่งตรวจพิจารณาโดยคณะกรรมการประมวลกฎหมายการก่อสร้างที่เป็นเอกภาพแห่งมลรัฐโอกาโฮมา (OUBCC) มาออกกฎหมาย Ordinance No. 2184 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมให้เป็นไปตามประมวลกฎหมายดังกล่าว

- ส่วนของบทนิยามทั่วไปของคำว่า โคมลอย
- เพิ่มเติมการห้ามมิให้ใช้โคมลอยใดๆ โดยบัญญัติว่า “บุคคลต้องไม่ปล่อยหรือเป็นเหตุให้ปล่อยโคมลอยในมลรัฐโอกาโฮมา”

โดยกฎหมายนี้ใช้บทลงโทษเดิมซึ่งมีทั้งโทษปรับและจำคุก

3. มลรัฐโอไฮโอ (Ohio)

บทบัญญัติ Ohio Fire Code (OFC) ได้กำหนดมาตรฐานขั้นต่ำทั่วไปสำหรับการครอบครองและเก็บรักษาสิ่งของที่เกิดประกายไฟ/เผาไหม้ได้ หรือเป็นอันตราย ถือว่าโคมลอยก่อให้เกิดเปลวไฟ (Flame Effect) ซึ่งต้องอยู่ภายใต้การควบคุมความปลอดภัยของไฟ ผู้ที่จัดงาน จัดแสดงงานที่มีวัตถุก่อให้เกิดเปลวไฟต่อหน้าผู้ชมต้องขอใบอนุญาตหรือต้องได้รับอนุญาตจากเจ้าหน้าที่ในท้องถิ่น โดยการจัดและแสดงงานต้องให้เป็นไป

ตามบทบัญญัติ OFC นี้ กรณีที่ไม่มีใบอนุญาตหรือไม่ได้รับอนุญาตบทบัญญัติ OFC มีความผิดตามกฎหมายในความผิดร้ายแรงระดับที่ 1 การใช้วัตถุที่ก่อให้เกิดเปลวไฟโดยไม่ได้รับอนุญาตเป็นความผิดและต้องรับโทษทางอาญา ซึ่งมลรัฐโอไฮโอมีข้อห้ามทั้งทางแพ่ง R.C. §3737.51(B) and (C). และทางอาญา R.C. §3737.51(A) สำหรับกรณีการจุดไฟหรือทำให้ไฟลุกลามโดยประมาทและเจตนา สรุปลักษณะคือ การซื้อโคมลอยไม่ผิดกฎหมาย แต่การจุดปล่อยโคมลอยเงินผิดกฎหมาย โดยเฉพาะผู้ที่จัดงานที่มีการใช้ การปล่อยโคมลอยจำนวนมากต้องได้รับอนุญาตจากเจ้าหน้าที่ในท้องถิ่นก่อน

- สำหรับกรณีของการขาย การครอบครอง และการเก็บรักษาโคมลอย กฎหมายไม่ได้กำหนดให้ผู้ขายต้องมีใบอนุญาตเฉพาะในมลรัฐโอไฮโอสำหรับการขายและการเก็บรักษาโคมลอย กฎหมายไม่ได้กำหนดให้ผู้ซื้อต้องมีใบอนุญาตหรือได้รับอนุญาตสำหรับการได้มาหรือการเก็บรักษาโคมลอย
- บทบัญญัติ OFC นี้ไม่มีผลกระทบมากนักต่อการซื้อ การครอบครองหรือเก็บรักษาโคมลอยในปริมาณที่น้อย

กรณีฝ่าฝืนความผิดไม่ร้ายแรง ต้องรับโทษปรับไม่เกิน 1,000 เหรียญสหรัฐ หรือจำคุกไม่เกิน 6 เดือน หรือ ทั้งจำคุก ทั้งปรับ (North Eastern Ohio Fire Prevention Association, 2014)

4. มลรัฐฟลอริดา (Florida)

บทบัญญัติ Florida Statute 791 ห้ามมิให้ใช้โคมลอย ดังที่บัญญัติไว้ดังนี้

- FSS 791.02 (1) เว้นแต่บัญญัติไว้เป็นอย่างอื่นในกฎหมายนี้ เป็นสิ่งที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายที่บุคคล บริษัท องค์กร ห้างหุ้นส่วนที่เสนอขาย นำไปแสดงเพื่อขาย ขายปลีก หรือใช้ หรือทำให้ระเบิดซึ่งพลุใดๆ
- FSS 791.01 (4) (a) คำจำกัดความ คำว่า “พลุ (fireworks)” หมายความว่า และรวมถึง สารประกอบหรือสารหรือสิ่งๆที่รวมกันเป็นสารอันลุกไหม้ได้หรือระเบิดได้ใดๆ เว้นแต่บัญญัติไว้ในกฎหมายนี้ การนำขึ้นส่วนใดๆ ที่เตรียมไปเพื่อมุ่งหมายในการผลิตสิ่งๆที่มองเห็นได้หรือส่งเสียงได้โดยมีการลุกไหม้ การระเบิด การเกิดประกายไฟ การระเบิดรุนแรง ซึ่งรวมถึง บัลลูนชนิดที่ต้องการไฟอยู่ด้านล่างที่ขับเคลื่อนสิ่งๆดังกล่าว ประทัดไฟ ลูกตอร์ปิโด ตะไล พลุใดๆ ที่มีสารประกอบระเบิดได้หรือเกิดลุกไหม้ได้ หรือแผ่นขนวนหรือสิ่งๆที่บรรจุสารใดๆ ที่ระเบิดได้

ประมวลกฎหมายป้องกันอัคคีภัยของมลรัฐฟลอริดา

- NEPA: 10.11.2 (2012ed) เจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจตามกฎหมายในท้องถิ่นมีอำนาจห้ามไม่ให้เปลวไฟ เปลวเทียนลักษณะเปิดใดๆ หรือทั้งปวง และไฟในเชิงสันตนาการและไฟปรุงอาหารหรือแหล่งวัสดุอื่นที่ติดไฟได้ หรือมีกฎเกณฑ์พิเศษว่าด้วยการใช้วัสดุที่

เกิดเพลิงไหม้หรือควันไม่ว่าในรูปแบบใดๆ ในกรณีที่พฤติกรรมทำให้เกิดสภาพที่เป็นอันตราย

ตามกฎหมายมลรัฐฟลอริดา โคมลอย อยู่ในความหมายของพลุ (fireworks) ในส่วนของคำจำกัดความที่รวมถึง “บัลลูนซึ่งต้องการไฟอยู่ด้านล่างเพื่อขับเคลื่อนบัลลูนนั้น” ซึ่งโดยลักษณะของโคมลอยนั้นจะถูกพัดพาไปตามกระแสลม สุดแล้วแต่ว่าจะพัดพาไปยังที่ได้ และสามารถทำให้เกิดการลุกไหม้บนอากาศ หรือบนพื้นดิน หรือวัสดุที่ติดไฟได้ ผู้บริโภคจึงไม่อาจใช้สิ่งที่เข้าข่ายว่าเป็นพลุได้เพราะเป็นสิ่งที่ผิดกฎหมาย ถึงแม้ว่าจะมีการจัดหาหรือมีไว้สำหรับการซื้อขายก็ตาม

กรณีฝ่าฝืนความผิดไม่ร้ายแรง ต้องรับโทษปรับไม่เกิน 1,000 เหรียญสหรัฐ หรือจำคุกไม่เกิน 6 เดือนหรือทั้งจำคุกทั้งปรับ

ทั้งนี้เมื่อข้อสังเกตว่าสิ่งที่เข้าข่ายว่าเป็นพลุ โดยมีขนาดเล็กซึ่งเกิดประกายไฟส่องสว่างขึ้น ปล่องสีหรือควันโดยไม่ได้เกิดระเบิดได้ ไม่ใช่สิ่งที่ผิดกฎหมายแต่อย่างใด โดยปรากฏรายชื่อ ลักษณะและยี่ห้อของผลิตภัณฑ์หรือเป็นสิ่งที่เข้าข่ายคำจำกัดความของพลุ ดังกล่าวข้างต้น (30A, 2016) และ Walton Outdoors, 2014)

หลายๆ เมืองในมลรัฐฟลอริดาได้ใช้กฎหมายและกฎเกณฑ์ข้างต้นและที่เกี่ยวข้องเพื่อควบคุมบัลลูนและโคมลอย เช่น ห้ามมิใช้ทั้งโคมลอยแบบธรรมดาและแบบย่อยสลายได้ บางเมืองให้ใช้ได้เฉพาะโคมลอยที่ทำจากวัสดุที่ย่อยสลายได้และตกลงสู่พื้นดินได้ตามภาวะปกติซึ่งไม่ก่อให้เกิดเป็นขยะที่ทำลายไม่ได้ในพื้นที่ฝังกลบ บางเมืองห้ามมิให้ปล่อยโคมลอยหรือสิ่งอื่นใดทำนองเดียวกันที่มีเปลวไฟในลักษณะเปิดและไปลอยน้ำได้ไม่ว่าในพื้นที่ใดที่กำหนดไว้ ในเดือนตุลาคม 2016 (2559) คณะกรรมการด้านความยั่งยืนกำลังหาหรือและดำเนินงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อสนับสนุนการออกกฎหมายห้ามมิให้มีการปล่อยบัลลูนและโคมลอยไม่ว่าโดยตั้งใจหรือไม่ก็ตามในพื้นที่กลางแจ้ง ในส่วนสาธารณะ พื้นที่สันนาการ ทรัพย์สินของส่วนรวมและส่วนบุคคล (City of Miami Beach, 2016: p.27)

8.3 ประเทศออสเตรเลีย

กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคของประเทศออสเตรเลียเคยกำหนดให้ที่จุดบุหรี่ที่มีลักษณะเหมือนของเล่นเด็ก โคมลอยซึ่งเป็นบัลลูนที่ปล่อยสู่อากาศโดยอาศัยลมร้อนอยู่ในโดยไม่มีคนคอยควบคุมดูแล และสินค้าอื่นๆ รวม 10 ชนิดเป็นสินค้าห้ามขายในตลาดในช่วงทดลอง 18 เดือน ตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ 2011 (2554) กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคฉบับใหม่กำหนดให้โคมลอยและสินค้าอื่นๆ ดังกล่าวข้างต้นกลายเป็นสินค้าต้องห้ามขายในตลาดเป็นการถาวรทั่วทุกรัฐ ทุกพื้นที่ในประเทศออสเตรเลีย การห้ามดังกล่าวนี้ด้วยเหตุผลที่ว่า เป็นการช่วยให้ผู้บริโภคและประชาชนทั่วไปได้รับความปลอดภัยจากผลิตภัณฑ์ที่เข้าข่ายว่าเป็นอันตราย โดยกำหนดให้เป็นมาตรฐานและมีการใช้บังคับด้วยมาตรฐานเดียวกันนั้นทั่วประเทศ (Bradbury, 2011)

การกำหนดห้ามนี้ เป็นการห้ามมิให้ขายปลีก (แต่ไม่ได้ห้ามการครอบครองและการใช้) โคมลอยที่เคลื่อนที่ด้วยเปลวไฟลักษณะเปิดเพื่อให้ความร้อนกับอากาศภายในตัวโคม ภายใต้หลักการที่ว่าภาคธุรกิจไม่อาจขายสิ่งที่จะต้องห้ามตามกฎหมาย และต้องแน่ใจว่าผลิตภัณฑ์เป็นไปตามมาตรฐานตามบทบังคับของกฎหมายก่อนที่จะเสนอขายหรือนำออกสู่ตลาด ทั้งนี้มาจากการที่ประเทศออสเตรเลียให้ความสำคัญกับปัญหาและผลกระทบจากการใช้โคมลอยซึ่งไปก่อให้เกิดภัยและอันตราย ทั้งอัคคีภัยที่เกิดกับบ้านเรือน โรงงาน อาคารสถานที่ต่างๆ ชีวิตสัตว์ป่า สัตว์ในฟาร์มเลี้ยง ฯลฯ ไม่ต่างจากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในประเทศอื่นๆ การขายโคมลอยจึงเป็นสิ่งต้องห้าม เพราะเป็นความเสี่ยงภัย และอันตรายร้ายแรงต่อชุมชนและผู้คนจำนวนมาก ตัวอย่างคดีที่เกิดขึ้นในเรื่องนี้ อย่างเช่น เจ้าของสำนักข่าวที่เมืองเพิร์ทถูกดำเนินคดีและถูกตัดสินว่ากระทำความผิด จึงถูกลงโทษปรับ 1,000 เหรียญ (Government of Western Australia, 2013 และ Wikipedia, 2016)

หน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนยังร่วมกันรณรงค์ประชาสัมพันธ์ให้นักธุรกิจ ผู้จัดงานต่างๆ ประชาชนที่นำโคมลอยมาแสดงรับรู้ว่ามีความหมายห้ามมิให้มีการจำหน่ายโคมลอย เพราะการจำหน่ายนำไปสู่การนำไปใช้กันอย่างแพร่หลายดังเช่นที่ผ่านมา เกิดผลที่ตามมาในทางเสียหายหรือเป็นภัยอันตรายจากการใช้โคมลอยนั่นเอง การรณรงค์ประชาสัมพันธ์นี้มีเป้าหมายโดยเฉพาะไม่ให้นักธุรกิจ ผู้จัดงานต่างๆ มีกิจกรรมที่เกี่ยวกับการจุดและปล่อยโคมลอยไม่ว่าจะพื้นที่ใดๆ ทั่วประเทศ

ปลายปี 2015 ประเทศออสเตรเลียเป็นอีกประเทศหนึ่งที่ออกกฎหมายห้ามใช้และขายโคมลอย ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของมาตรการป้องกันอัคคีภัย จากการที่ผู้คนมักจะใช้หรือปล่อยโคมลอยกันมากขึ้นในโอกาสพิเศษ เทศกาล งานรื่นเริงต่างๆ กลางแจ้ง หน่วยงานดับเพลิงและผจญเพลิงรับทราบปัญหาที่ทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อยๆ จากการค้นหาข้อเท็จจริงในพื้นที่ต่างๆ พบว่า อัคคีภัยและภัยอันตรายในช่วงหน้าเทศกาลปีใหม่หรือช่วงวันหยุดที่มีการจัดงานฉลอง งานรื่นเริงอื่นๆ เกิดขึ้นจากการปล่อยโคมลอยและการตกของโคมลอยที่ไร้การควบคุม นอกจากผลก้นอย่างแข็งขันให้มีการเสนอแก้ไขกฎหมายเพื่อที่จะห้ามมิให้ใช้หรือปล่อย รวมถึงห้ามขายโคมลอยแล้ว หน่วยงานดังกล่าวยังร่วมกับกระทรวงที่ทำงานด้านสุขภาพและความปลอดภัยสาธารณะดำเนินการรณรงค์ประชาสัมพันธ์ชื่อว่า “ไม่มีเพลิงไหม้ ไม่ทนทุกข์ ไม่มีการเสียชีวิต” (Zero burns, Zero suffering, Zero deaths) สืบเนื่องจากการทำกิจกรรมกันในครอบครัวในช่วงวันหยุดที่มีการเฉลิมฉลองและงานรื่นเริงต่างๆ ผู้คนมักจะไม่ระมัดระวังในการตกแต่งบ้านเรือน สถานที่จัดกิจกรรม รวมทั้งมีการจุดพลุและสิ่งอื่นที่ในทำนองเดียวกัน ปล่อยโคมลอยซึ่งเป็นเหตุให้เกิดอัคคีภัย ภัยอันตรายอื่นๆ มากยิ่งขึ้น การรณรงค์มุ่งสร้างความรับรู้ของสาธารณะทางช่องทางสื่อสารทางเว็บไซต์ สื่อสังคมออนไลน์ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อโทรทัศน์สื่อวิทยุ และการพูดคุยเกี่ยวกับความเสี่ยงในการเกิดอัคคีภัยสร้างความเสียหายต่อชีวิตทรัพย์สิน สถานที่ต่างๆ เช่น โรงเรียนของรัฐ เป็นต้น (Arias, 2015)

9. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กิตติพงษ์ ภูพัฒน์วิบูลย์ (2550) ศึกษาเรื่องทัศนคติและความรู้ความเข้าใจของนักศึกษาต่อ พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 ในการใช้คอมพิวเตอร์และระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต กรณีศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ผลการวิจัยพบว่ากลุ่มตัวอย่างมีทัศนคติต่อพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550

ในการใช้คอมพิวเตอร์และระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตอยู่ในระดับมาก ระดับทัศนคติที่มีอิทธิพลสูงสุด 3 ระดับ ได้แก่ ควรมีการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับพระราชบัญญัติดังกล่าวผ่านทางสื่อต่างๆให้ประชาชนทั่วไปรับรู้ ควรให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการร่างพระราชบัญญัติดังกล่าว และพระราชบัญญัติดังกล่าวทำให้พฤติกรรมการใช้คอมพิวเตอร์และระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตของประชาชนทั่วไปไปในทิศทางที่ดีขึ้น ในส่วนของความรู้ความเข้าใจ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพระราชบัญญัติดังกล่าว ในการใช้คอมพิวเตอร์และระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตในระดับที่รู้ มากที่สุด 3 ระดับ ได้แก่ การเผยแพร่ภาพจากการตัดต่อหรือดัดแปลงให้ผู้อื่นดูหมิ่นหรืออับอายกลุ่มตัวอย่างส่วนมากคิดเป็นร้อยละ 74.5 การเข้าถึงระบบคอมพิวเตอร์โดยมิชอบ กลุ่มตัวอย่างส่วนมากรู้ว่ามีความผิดตามพระราชบัญญัติคิดเป็นร้อยละ 68.9 และการปลอมแปลงข้อมูลคอมพิวเตอร์หรือเผยแพร่เนื้อหาที่ไม่เหมาะสมกลุ่มตัวอย่างส่วนมากรู้ว่ามีความผิดตามพระราชบัญญัติ คิดเป็นร้อยละ 65.8 แต่มีเรื่องที่กลุ่มตัวอย่างมีระดับความรู้ความเข้าใจในระดับที่ไม่รู้ คือ เรื่องการสแปมเมล คิดเป็นร้อยละ 63.0

มงคล เจริญจิตต์ (2551) ศึกษาเรื่อง การรับรู้กฎหมายของผู้ใช้แรงงานในกิจการขนาดย่อมการศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายที่บัญญัติกับสิ่งที่เกิดขึ้นจริงในทางปฏิบัติ และบทบาทของกฎหมายต่อชีวิตของผู้ใช้แรงงานในสถานประกอบการขนาดย่อม ผ่านการถ่ายถอดประสบการณ์จากผู้ใช้แรงงานด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ใช้แรงงานในกิจการขนาดเล็กประเภทการผลิตและประเภทการบริการ อันได้แก่ กิจการเบเกอรี่ และกิจการโรงแรมหรือเกสต์เฮาส์ ตามลำดับ ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า กฎหมายแรงงานมีบทบาทอย่างจำกัดต่อชีวิตความเป็นอยู่ของผู้ใช้แรงงานในกิจการขนาดเล็กทั้งสองประเภท เนื่องจากปัจจัยด้านการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน วัฒนธรรม และคุณค่าที่ผู้ใช้แรงงานให้ความสำคัญ ซึ่งมีผลต่อมุมมองอัตลักษณ์และการรับรู้กฎหมายของผู้ใช้แรงงาน

นอกจากนี้ยังพบว่าปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจของผู้ใช้แรงงานในการเรียกร้องเพื่อให้ได้สิ่งที่ผู้ใช้แรงงานควรได้รับตามกฎหมาย คือ ระบบความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใช้แรงงานกับนายจ้าง และความคาดหวังของตนเอง ทำให้ผู้ใช้แรงงานเลือกไม่ใช้กฎหมายในการเรียกร้องสิทธิที่ตนเองควรได้รับ แม้ว่าจะมีความรู้เกี่ยวกับกฎหมายแรงงานบ้าง หรือมีการรับรู้กฎหมายมากเพียงใดก็ตาม ซึ่งทั้งหมดนี้ทำให้กฎหมายไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของการคุ้มครองแรงงานได้อย่างเต็มที่ แสดงให้เห็นว่ามาตรการส่งเสริมให้ผู้ใช้แรงงานมีความรู้เกี่ยวกับกฎหมายมากขึ้นคงไม่เพียงพอที่จะทำให้การคุ้มครองแรงงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น หากแต่ต้องมีมาตรการอื่นๆ ซึ่งรวมถึงการเพิ่มความเข้มงวดกดดันกับนายจ้างและสถานประกอบการให้ปฏิบัติตามกฎหมาย เนื่องจากผู้ใช้แรงงานมักไม่อยู่ในฐานะที่จะเรียกร้องเองได้ไม่ว่าจะด้วยวิธีการที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ นอกจากนี้ ควรพัฒนากลไกของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองแรงงาน โดยเฉพาะบทบาทของกรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน และพนักงานตรวจแรงงานให้เป็นช่องทางซึ่งผู้ใช้แรงงานสามารถเข้าถึงได้มากขึ้น

ดาริน เจริญศิลป์ (2552) ศึกษาเรื่องการรับรู้กฎหมายและบทบาทของกฎหมายในการดำรงชีวิตของคนพิการ การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการตระหนักรับรู้ของคนที่พิการเกี่ยวกับกฎหมายเพื่อคนพิการและบทบาทของกฎหมายนี้ที่มีต่อการดำรงชีวิตและอัตลักษณ์ของคนพิการ ผลการวิจัยสามารถสรุปได้ดังนี้

1) กฎหมายเพื่อคนพิการที่รัฐบัญญัติขึ้นมีบทบาทสำคัญในการดำรงชีวิตและการรับรู้กฎหมายของคนพิการ ทำให้คนพิการมีความเข้าใจสิทธิและโอกาสที่กฎหมายรับรองให้มากพอสมควร อย่างไรก็ตาม ปรากฏว่ายังไม่มี การบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจัง ทำให้คนพิการไม่ได้รับสิทธิตามกฎหมายอย่างแท้จริง นอกจากนี้ การประชาสัมพันธ์ด้านข่าวสารและกฎหมายสำหรับคนพิการยังมีน้อยเกินไป ทำให้คนพิการไม่ค่อยมีโอกาสรับรู้ข้อมูลข่าวสารและกฎหมายต่างๆ

2) กลุ่มคนพิการตัวอย่างส่วนใหญ่ในการศึกษาครั้งนี้มีระดับของการรับรู้กฎหมายค่อนข้างสูง ทั้งนี้ ระดับของการรับรู้กฎหมายมิได้ขึ้นอยู่กับประเภทของความพิการ เพศ อายุ หรือระดับการศึกษา แต่ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลัก 2 ประการ ได้แก่ ประสบการณ์ในการเผชิญกับปัญหาในการดำรงชีวิตและการมีส่วนร่วมในองค์กรที่เกี่ยวข้องกับคนพิการ

3) การรับรู้กฎหมายของคนพิการทำให้คนพิการเกิดความเข้าใจว่าตนเองมีสิทธิตามกฎหมายเช่นเดียวกับคนปกติทั่วไป แต่พวกเขารู้สึกว่าไม่ได้รับสิทธิขั้นพื้นฐานนี้ตามที่ควรจะเป็น คนพิการมักจะถูกกีดกันออกไปจากการใช้สิทธิของตนเองและมักจะได้รับ การปฏิบัติอย่างไม่เหมาะสม และด้อยกว่าคนปกติทั่วไปอยู่เสมอ นอกจากนี้คนพิการยังไม่ได้รับสิทธิในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารอย่างเต็มที่และได้รับสิทธิและโอกาสทางสังคมน้อยกว่าคนปกติทั่วไป อย่างไรก็ตาม คนพิการส่วนใหญ่ไม่ได้เรียกร้องเพื่อให้ได้มาซึ่งสิทธิต่างๆ ผ่านกระบวนการที่เป็นทางการของกฎหมาย เนื่องจากไม่ทราบถึงวิธีการ จึงทำให้จำต้องยอมรับในสิ่งที่สังคมหยิบยื่นให้

4) การรับรู้สิทธิตามกฎหมายของคนพิการมีบทบาทสำคัญในการสร้างอัตลักษณ์หรือความเข้าใจในตนเองของคนพิการ ทำให้คนพิการมีความเข้าใจว่าตนเองก็เป็นประชาชนคนหนึ่งที่ได้รับสิทธิในด้านต่างๆ เช่นเดียวกับคนอื่นๆ และสามารถทำสิ่งต่างๆ ได้เท่าเทียมกับคนปกติ จึงมีความต้องการให้สังคมยอมรับว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคมเช่นกัน

โดยสรุปแล้ว ถึงแม้จะมีกฎหมายบัญญัติให้สิทธิในด้านต่างๆ มากมายแก่คนพิการและคนพิการมีการรับรู้สิทธิตามกฎหมายของตนเองอยู่ในระดับที่ค่อนข้างสูง แต่หากไม่มีการบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจังในทางปฏิบัติ และสังคมยังมีเจตคติทางลบและมีการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการ กฎหมายย่อมไม่อาจบังเกิดผลได้อย่างแท้จริง จึงควรมีมาตรการในการบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจัง และรณรงค์ส่งเสริมให้เกิดการตระหนักรับรู้กฎหมายและการใช้สิทธิในด้านต่างๆ ให้แก่คนพิการมากขึ้น รวมทั้งยกระดับจิตสำนึกและเจตคติของผู้คนในสังคมที่มีต่อคนพิการ เพื่อเป็นก้าวสำคัญที่จะทำให้คนพิการได้รับสิทธิต่างๆ ตามกฎหมายและได้รับความเสมอภาคโดยเท่าเทียมกับบุคคลทั่วไปอย่างแท้จริง

จารุพร กลั่นกำเนิดและบุญจง ชาวสิทธิวิงษ์ (2555) ศึกษาเรื่องทัศนคติของประชาชนที่ถูกจับปรับรถปล่อยควันดำเกินมาตรฐาน การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทัศนคติของประชาชนที่มาขอยกเลิกคำสั่งห้ามใช้ยานพาหนะชั่วคราวที่ศูนย์บริการกองโรงงานช่างกล สาขาเขตราชบุรี บุรณะ และศึกษาผลของปัจจัยส่วนบุคคลต่อทัศนคติในการควบคุมควันดำจากยานพาหนะ ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีทัศนคติที่ดีต่อการควบคุมควันดำจากยานพาหนะ โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นเพศชายทั้งหมด อายุระหว่าง 36 – 50 ปี การศึกษาระดับประถมและมัธยมศึกษา อาชีพลูกจ้าง รายได้เฉลี่ยต่ำกว่า 15,000 บาทต่อเดือน ผลการทดสอบสมมุติฐานพบว่า อาชีพและการรับข้อมูลข่าวสารจากเอกสาร/แผ่นพับเท่านั้นที่มีผลต่อทัศนคติของกลุ่มตัวอย่าง

($p < 0.05$) และการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ความเข้าใจกับทัศนคติ พบว่ามีผลต่อกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ($p = 0.398$) และความสัมพันธ์มีค่าเป็นลบ (-0.122)

วิช ชันนารา (2557) ศึกษาเรื่องความรู้ ทัศนคติ และการปฏิบัติตามกฎหมายจราจรของข้าราชการตำรวจ สถานีตำรวจภูธรแก้งคร้อ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความรู้ ทัศนคติ และการปฏิบัติตามกฎหมายจราจรของข้าราชการตำรวจสถานีตำรวจภูธรแก้งคร้อ ผลการวิจัยพบว่า ตำรวจกลุ่มนี้มีอยู่ประมาณ 2 คน ที่ต้องเพิ่มเติมความรู้เกี่ยวกับกฎหมายจราจร แต่ทั้งหมดมีทัศนคติเกี่ยวกับการบังคับใช้กฎหมายที่เหมือนกัน คือ ความตั้งใจในการปฏิบัติหน้าที่โดยไม่หวังอามิสสินจ้างจะช่วยลดจำนวนผู้กระทำผิดได้ แต่ประชาชนบางคนมีพฤติกรรมซ้ำซ้อนที่ผิดกฎหมายจราจร ปัญหาอุปสรรคในการบังคับใช้กฎหมายจราจรของข้าราชการตำรวจ คือ การเสริมสร้างให้ตำรวจมีความเข้าใจในกฎหมายจราจรที่จำเป็นต้องทำอย่างลึกซึ้ง จำนวนข้าราชการตำรวจไม่เพียงพอ ประชาชนไม่ให้ความร่วมมือในการปฏิบัติตามกฎหมายจราจร การพัฒนางานจราจรของสถานีตำรวจภูธรแก้งคร้อ ควรนำระบบกล้องตรวจจับรถฝ่าฝืนสัญญาณไฟจราจรมาเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน ลดจำนวนผู้กระทำผิดกฎหมายจราจร และมีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบอย่างทั่วถึง

10. กรอบแนวคิดในการวิจัย

ตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรอิสระ ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ ประสบการณ์การปล่อยโคม จำนวนครั้งในการปล่อยโคมลอย

- 1) เพศ ได้แก่
  - เพศชาย
  - เพศหญิง
- 2) อายุ ได้แก่
  - ต่ำกว่า 20 ปี
  - 20 - 30 ปี
  - 31 - 40 ปี
  - 41 - 50 ปี
  - 51 ปี ขึ้นไป
- 3) ระดับการศึกษา ได้แก่
  - ต่ำกว่าปริญญาตรี
  - ปริญญาตรี
  - สูงกว่าปริญญาตรี
- 4) อาชีพ ได้แก่
  - นักเรียน นักศึกษา
  - รับราชการ
  - พนักงานเอกชน
  - รับจ้าง

- อื่นๆ
- 5) ประสบการณ์การปล่อยโคม ได้แก่
  - เคยปล่อยโคมลอย
  - ไม่เคยปล่อยโคมลอย
- 6) จำนวนครั้งในการปล่อยโคมลอย ได้แก่
  - 1 ครั้ง
  - มากกว่า 1 ครั้ง

ตัวแปรตาม ได้แก่ ทักษะคิดและการรับรู้ของประชาชนต่อกฎหมายเกี่ยวกับการปล่อยโคมลอย

กรอบแนวคิด

